

HOTELY

ZUZANA TÓTHOVÁ

SLOVENSKÁ TECHNICKÁ
UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA ARCHITEKTÚRY A DIZAJNU

HOTELY

ZUZANA TÓTHOVÁ

SLOVENSKÁ TECHNICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
2024

Publikácia sa zaoberá charakteristikou, vývojom a determinantmi tvorby hotelových zariadení. Definuje základné typologické princípy a inovatívne trendy v navrhovaní. Cieľom je poskytnúť základný zdroj poznatkov v danej oblasti pre študijný odbor Architektúra a urbanizmus.

Dielo je vydané pod medzinárodnou licenciou Creative Commons CC BY 4.0, ktorá povoľuje použitie, zdieľanie, prispôsobovanie, šírenie a reprodukovanie na ľubovoľnom médiu alebo v ľubovoľnom formáte, ak je uvedený pôvodný autor, zdroj a odkaz na Creative Commons licenciu, a ak sú vyznačené prípadné zmeny vykonané v diele. Viac informácií o licencií a použití diela na adrese: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

doc. Ing. arch. Zuzana Tóthová, PhD.

Recenzenti: prof. Ing. arch. Zuzana Pešková, PhD.
 prof. Ing. arch. Petr Hruša
 Ing. arch. Matej Siebert, PhD.

Jazyková úprava: PaedDr. Anna Čičmancová
Grafický návrh obálky: doc. Ing. arch. Zuzana Tóthová, PhD.
 Bc. Lenka Justová

Schválila edičná rada Fakulty architektúry a dizajnu STU v Bratislave

ISBN 978-80-227-5452-1

OBSAH

ÚVOD

1

HOTEL A STRATÉGIE – HISTORICKÉ SÚVISLOSTI	7
1.1 Cestovný ruch a vývoj hoteliérstva	7
1.2 Od začiatku hotelovej kultúry a luxusu v 19. storočí – „Belle Époque“, po obdobie moderny	8
1.3 Štandardizácia a typizácia v hotelovom navrhovaní druhej polovice 20. storočia	19
1.4 Renesancia hotelového rozvoja v 21. storočí, marketing a stratégie	23
Hotelové míľniky – prehľad najvýznamnejších udalostí vo vývoji hotelov	24

2

TYOLOGICKÉ ZÁSADY NAVRHOVANIA HOTELOV	32
2.1 Klasifikácia a delenie hotelov	33
2.2 Urbanistické aspekty navrhovania hotelov	37
2.3 Základné dispozično-prevádzkové charakteristiky hotelov	39

3

MESTSKÝ HOTEL A DETERMINANTY JEHO KONCEPTU	52
3.1 Poloha hotela v organizme mesta	53
3.2 Štandardy hotelového programu	61
3.3 Zameranie a marketing	70
3.4 Enviromentálne vzťahy, technika a technologické trendy, inteligentné riešenia	86
3.5 Ekonómia – nízkonákladové riešenia, corporate identity ako faktor trhu	87

4

TRENDY V NOVÝCH HOTELOVÝCH KONCEPTOCH	90
4.1 Individualita a rozdielnosť	90
4.2 Odras nových typov v dispozícii a hmotovo-priestorovom riešení	97
4.3 Splynutie foriem trvalého a prechodného bývania	104

ZÁVER	105
POUŽITÁ LITERATÚRA	107

ÚVOD

Téma hotelov sa stáva v posledných rokoch čoraz aktuálnejšou, keď sa ako reakcia na hotelovú štandardizáciu a typizáciu z druhej polovice 20. storočia objavujú nové typy hotelov, nová funkčná skladba priestorov pre zákazníkov a množstvo zaujímavých kombinácií a presahov s inými typologickými druhmi. Hotely v nás asociujú veľa obrazov od hypermoderných výškových gigantov, cez legendy a luxus, teatrálné priestory a dizajn, až po banálne „krabice“. Sínusoida ich vývoja prirodzene zaznamenávala ako obdobia útlmu, tak aj obdobia nového rozvoja. Určitú fascináciu z noblesy však ešte dodnes vyžarujú grand hotely 19. storočia a ich pôvodný mýtus ešte stále doznieva v stále zvučných menách. V mnohých ohľadoch má súčasná hotelová revolúcia korene v znovuoobjavení a inšpiratívnej reinterpretácii dejín hotelovej kultúry, pričom zároveň absorbuje moderné formy luxusu.

Keďže hotel, ako stále často používaný typ vo výstavbe foriem prechodného ubytovania, musí flexibilne reagovať na nové, inovatívne riešenia a na meniace sa požiadavky dnešných zákazníkov, stal sa predmetom vysokoškolskej učebnice. A to v zmysle jeho vyššpecifikovania ako formy prechodného bývania reagujúcej na nové technológie s ohľadom na udržateľnosť riešenia a poukazujúc na tendencie nasadenia novej kvality v jeho navrhovaní. Pritom sa pripisuje zvláštny význam aj oblasti stratégií, ktoré sú akceleratorom súčasne stúpajúcej sínusoidy výstavby hotelových nehnuteľností.

Hotelové koncepty sú ťažiskovo zamerané na domácu scénu a sústreďujú sa na vybranú vzorku slovenských hotelov, ale v rámci prezentovania širokého spektra rôznych koncepčných prístupov k tvorbe mestského hotela sú doplnené aj zahraničné príklady. Učebnica sa venuje mestskému hotelom v kontexte aktuálneho a reálne možného vývoja na Slovensku.

Publikácia je určená primárne ako učebná literatúra pre študentov architektúry, ako pre predmety základnej typológie, tak aj pri štúdiu predmetov vyšších ročníkov, kde bude plniť funkciu pre predmety navrhovania obytných stavieb, keďže je svojím zameraním v danej problematike nadstavbová.

Učebnica sa snaží poodhaliť možnosti budúceho vývoja v oblasti hotelovej výstavby a prechodného ubytovania vôbec, aj keď „...umeniu praje sloboda. Prehnaná túžba poznať budúcnosť smeruje k jej opaku – k neslobode. Keby sme vedeli odpovedať na najzákladnejšie otázky o budúcnosti, stratili by sme tú tvorivú slobodu, ktorá dáva každému umelcovi príležitosť vytvoriť epochálne dielo.“ (Dulla, 2002: 6)

1

HOTEL A STRATÉGIE – HISTORICKÉ SÚVISLOSTÍ

1.1 Cestovný ruch a vývoj hotelierstva

Ľudia cestovali už od začiatku civilizácie a cesty postupne uskutočňovali za rôznymi cieľmi. V prvých obdobiach to bol čisto len **existenčný cieľ**, s úlohou zabezpečiť živobytie. Postupne sa z neho vyvinul cieľ už priamo ovplyvnený potrebou prechodného ubytovania, a to **obchodný cieľ** s prevozom a predajom tovaru. Známa bola už z antiky aj záľuba Grékov a Rimanov v kúpeľoch. Využívali svoje domáce kúpele, ale aj dobyté koloniálne termálne a minerálne pramene. Svojím spôsobom majú Rimania najväčšiu zásluhu na rozvoji kúpeľného cestovného ruchu, ktorému môžeme pripísať **liečebný cieľ**. Podobne ešte v starovekom Grécku v období vzniku olympijských hier vystupuje potreba zmeny miesta pobytu pre účasť na športových podujatiach. S tým môžeme spojiť **športový cieľ, kultúrny, ale aj spoločenský**. Najnovšie zaznamenané motivácie účasti na cestovnom ruchu, charakteristické pre 20. storočie, ktoré sa plne rozvinuli v období po druhej svetovej vojne, sú **zábavné ciele – za zážitkami, poznaním a oddychom**.

Stavby pre ubytovanie na cestách za rôznymi cieľmi prešli dlhým vývojom a mali rôzne pomenovania. Úplné počiatky spadajú do antického Grécka. V tom čase, keď v kúpeľoch Epidaurus liečili ľudí, boli kúpeľní hostia ubytovaní v tzv. **katagoigon**, domoch pre hostí s kapacitou 160 izieb. (Novacká: 1994) Ďalej vývoj postupoval od poskytovania pohostinstva cestujúcim v súkromných domoch v staroveku cez starogrécke **lesché**, ktoré slúžili zábave aj prenocovaniu (len v Aténach ich bolo viac ako 360), cez východoázijské **seraily**, resp. **karavanseraje** – ubytovacie hostince, ktoré boli útočiskom pred tmavou nocou a únavou pre obchodníkov s tovarmi až po rímske drevené krčmy a výčapy a neskôr aj stredoveké krčmy a pohostinstvá. „Tu niekde môžeme sledovať rozdelenie a vývoj pohostinstva do dvoch druhov zariadení, a to:

- Výčapy, kde sa čapovali nápoje a podávali jedlá;
- Hostince, kde okrem stravy poskytovali aj nocľah.

Z výčapov sa vyvinuli dnešné gastronomické zariadenia a z hostincov ubytovacie zariadenia.“ [Sedláček, 1988: 45]

V období feudalizmu v Európe prispelo k zdokonaleniu pohostinstva kresťanstvo, ktoré sa rozšírilo v európskych krajinách a vytvorilo tak aspoň čiastočné podmienky pre rozvoj cestovania.

O pohostinstvo sa starali najmä **kláštory** ako strediská náboženstva, kultúrneho a hospodárskeho života. Pre kupcov a pútnikov sa zakladali tzv. **hospice**. Pre hostí, ktorí prichádzali s náboženskými cieľmi poskytovali hromadné ubytovanie. Zvýšený počet cestujúcich si neskôr vynútil vznik ubytovacích hostincov, kde boli ubytované zástupy veriacich pútnikov a hostince často mali názvy s náboženským významom (napr. U matky božej a podobne).

„Začiatky hotelierstva v dnešnom ponímaní sa datujú do obdobia 17. storočia, kedy v Paríži a na území Francúzska už fungovali ubytovacie zariadenia (napr. Imperial d'Anjou, hotel Picardia d'Orlean a podobne). Boli nielen prepychové, ale vynikali aj chutnou gastronómiou. Podobným spôsobom sa vyvíjali ubytovacie služby vo Švajčiarsku, Belgicku, Taliansku a Nemecku.“ (Novacká: 1994)

Prvou krajinou, ktorá si uvedomila potrebu právne upraviť služby ubytovacích zariadení bolo Anglicko.¹ „**Rozvoj železničnej dopravy** priniesol nielen zvýšenie počtu cestujúcich a urýchlenie dopravy, ale aj rozvoj ubytovacích možností v blízkosti hlavných železničných križovatiek a konečných staníc. V **Londýne** v roku **1838** vznikol **1. hotel pri železničnej stanici – Victoria**. V priebehu 19. storočia v súvislosti s cestovaním Angličanov do kolónií aj ostatných krajín Európy vznikajú nové hotely s názvami napr. Britanic, London alebo Windsor. V roku 1896 vzniklo v **Anglicku „Združenie pre poskytovanie ľudového odpočinku a občerstvenia“**, ktoré ako prvé na svete zaviedlo jednotný systém riadenia, pravidelnú inšpekciu, pevné a primerané ceny.“ (Novacká: 1994) V 19. storočí rozvoj hotelierstva napredoval aj v USA, kde vyrastali na európske pomery priam gigantické hotely. Už v tomto období mali kapacitu 300 až 700 hostí. Koniec 19. a začiatok 20. storočia je charakterizovaný nielen zvyšovaním počtu hotelov, ale i diferencovaním ich úrovne. Vznikajú veľké luxusné hotely.

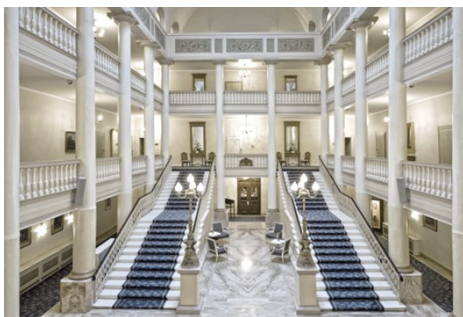
1.2 Od začiatkov hotelovej kultúry a luxusu v 19. storočí, tzv. „Belle Époque“ po obdobie moderny

O pôvode slova hotel sa síce polemizuje, či bolo odvodené z latinského „hospitale“, čo znamenalo hosťovskú izbu v rímskom dome, alebo z francúzskeho „hôté“, t. j. hosť alebo hosťiteľ, ustáľilo sa však vysvetlenie, že termín „hotel“ je odvodený z francúzskeho slova „hôtel“,

¹ V roku 1604 bol v Anglicku prijatý zákon, ktorý kvalifikoval služby hostincov v rozsahu: „poskytovať prístrešie, stravu a ubytovanie pocestným, nie však zábavu, opíjanie.“ (Novacká: 1994)

ktorý pôvodne znamenal „veľký panský dom“ a bol použitý v roku 1787 pre „nóbl“ hostinec. Hotel v modernom zmysle slova sa vyvinul zo stredovekých hostincov, od ktorých sa líšil veľkosťou a ponukou priestoru pre spoločenské aktivity, ale hlavne individuálnymi priestormi na spanie. Koncom 16. storočia ubytovacie zariadenia dosiahli také veľkosti a usporiadania, ktoré si už zaslúžili názov „hotel“. V závislosti od spôsobu dopravy mnohé z nich mali nádvorie pre koče, resp. vozy obklopené galériami s príľahlými stajňami. V tomto zmysle bol ako príklad dvorového systému hostinec „Drei Mohren“ v Augsburgu, známy už od roku 1344.

Z pôvodne takmer čisto ekonomickej funkcie hotelov prišlo v 19. storočí k posunu smerom ku kultúrnemu a spoločenskému cieľu cestovania a ubytovania. Priemyselná revolúcia, s vytvorením bohatej strednej vrstvy, mobility pracovných síl a rozvojom dopravnej siete, podporila možnosť cestovania pre výrazne širšie vrstvy obyvateľstva, než len pre pár šľachticov. To prinieslo zároveň aj posun v chápaní úlohy a postavenia hotelov v kontexte doby. Hoci priemyselná revolúcia začala v Británii, najväčší priemet jej pôsobenia na hotelovú kultúru môžeme na konci storočia sledovať na americkom kontinente. Z európskych príkladov udávajúcich tón hotelovej výstavby toho obdobia je nutné spomenúť ešte dnes zachovaný hotel Badischer Hof z rokov 1807 – 1809. Friedrich Weinbrenner prebudoval kapucínsky kláštor v Baden-Badene, kde je 48 izieb usporiadaných okolo trojpodlažnej, zhora presvetlenej tanečnej sály, obklopenej stĺpmi.

Obr. 1: Hotel Badischer Hof v súčasnosti, hotelová hala. Zdroj: www.go4hotels.com

Obr. 2: Dobová pohľadnica, Hotel Badischer Hof, hotelová hala. Zdroj: www.bad-bad.de

„Asi rovnako veľký bol aj v roku 1819 Royal Hotel v meste Plymouth, postavený Johnom Foulstonom. Okrem zasadačky mal tiež divadlo a v tej dobe aj populárne Athenaeum. Toto však boli posledné mimoriadne príklady v Európe, keďže americký kontinent potom na dlhú dobu prevzal vedúcu úlohu v hotelovej výstavbe.“ [Keck: 2007]

Už v roku 1808 bol otvorený v Bostone Exchange Coffee House. Táto sedempodlažná budova obsahovala okrem veľkej burzy tovaru na prízemí aj 200 izieb umiestnených okolo centrálneho priestoru korunovaného presklenou kopulou. Prvý „veľký“ hotel Ameriky však bol z roku 1827, navrhnutý Isiahom Rogersom, **Tremont House v Bostone**, ktorý sa stal prototypom amerického luxusného hotela. Jeho význam spočíva nielen v luxuse samotnom, ale v jeho spojení s technickým pokrokom. Klasicistická budova mala 6 spoločenských priestorov usporiadaných po oboch stranách vstupu, jedáleň pre 200 osôb a 140 izieb, ako aj toalety a kúpeľne s tečúcou vodou v suteréne, čo bola na tú dobu senzácia.

Obr. 3: Tremont House na Tremont a Beacon Street, c. 1860–1890.
Foto: Bostonian Society (Volland, Granville, Rebick, 2013).

Od tejto chvíle sa už vývoj v Amerike nedal zastaviť. V Európe sa objavovali aj naďalej veľmi luxusné hotely, ale z hľadiska veľkosti, progresivity stavebných metód, sanitárneho komfortu a technického

vybavenia už s americkými hotelmi nedokázali držať krok. V roku 1859 dokončený Fifth Avenue Hotel v New Yorku bol prvý hotel s výťahom pre hostí. Prvý hotel postavený ako oceľový skelet bol v roku 1893 hotel New Netherland, ktorý mal ako ďalší technický pokrok telefóny vo všetkých izbách.

Najpozoruhodnejší však bol vývoj v oblasti hygienického vybavenia. Väčšina hotelov postavených v New Yorku po roku 1835 už bola vybavená kúpeľňami. V tom čase bol hotel Tremont House prvou stavbou vôbec, kde sa hygienické vybavenie stalo významným prvkom dizajnu. „Dodnes zostáva nejednoznačné, ktorý hotel bol vlastne ako prvý vybavený sociálnym zariadením a mal kúpeľňu na každej izbe.“² [Keck: 2007]

„V roku 1908 si M. Statler Ellsworth, zakladateľ rovnomenného hotelového reťazca, dovoľil robiť svojmu novootvorenému hotelu v Buffale, New York, reklamu so sloganom: „Izba a kúpeľňa za dolár a pol.“ [Keck: 2007] Za zmienku tu stojí priekopnícke zrkadlové usporiadanie izieb s kúpeľňami pri sebe. V Spojených štátoch bol určitý hygienický štandard zavedený skôr, kým v Európe ešte v povojnových rokoch takýto komfort niekedy hraničil s luxusom.

Grandhotelová kultúra zasiahla Európu až koncom 19. storočia otvorením hotela Savoy v Londýne v roku 1889 a hotela Ritz v Paríži v roku 1898. Rovnako ako pri Tremont House, nájdeme aj tu inovatívnosť v architektúre a dizajne v navyšovaní luxusu. Hotel Ritz, postavený v roku 1906 v Londýne, bol jednou z prvých významných mestských stavieb z oceľovej konštrukcie a tiež predstavil nové poňatie hygienických zariadení. Okrem toho nové hotely v tej dobe odrážali zmenu spoločenskej kultúry, ktorá ponúkla veľké spoločné priestory, bary, reštaurácie, a tie sa stali cieľom návštevy už samy osebe – niečo, čo sa odzrkadľuje v súčasnej renesancii hotelov ako vývoj dynamického sociálneho priestoru.

V Európe sa na prelome 19. a 20. storočia stavalo množstvo hotelov, ktoré zastupujú z architektonického hľadiska vyvážený koncept a súčasne podľa parížskeho vzoru pôsobia navonok prepychovo ako grandhotel. Od južného Francúzska – Nice, Cannes, Monte Carlo, cez St.Moritz vo Švajčiarsku a severofrancúzske kúpeľné mestá Evian a Vittel

² Správy hovoria, že legendárny Mount Vernon Hotel v meste Cape May v New Jersey mal už v roku 1853 kúpeľne a toalety vo všetkých 482 izbách. Faktom je, že v roku 1877 mal jeden bostonský hotel teplú a studenú tečúcu vodu vo všetkých izbách a v roku 1894 mal iný bostonský hotel kúpeľne vo všetkých apartmánoch, ale nie v jednolôžkových izbách. [Keck: 2007]

až po Baden-Baden a Karlove Vary v Čechách. Tieto domy tvoria veľké zariadenia v neoklasicistickom štýle, do ktorých sú občas zakomponované prvky iných období.

Obr. 4: M. M.Harminc, Sanatórium Dr. Szontágha, Nový Smokovec, pohľad na južnú terasovitú fasádu, predznamenávajúcu nástup modernej architektúry na Slovensku. Zdroj: <http://living.hnonline.sk/clanky/hnreality/sest-dekad-neunavnej-prace>

Luxus a noblesa boli znakom výstavby hotelov aj na Slovensku. Luxusné grandhotely boli centrami kultúrneho a spoločenského života. Vynikali medzi nimi najmä tatranské grandhotely a sanatóriá a hotely kúpeľných miest.³ Za bližšiu zmienku v kontexte problematiky mestského hotela stoja hotely Carlton a Schalkház.

³ Typickým reprezentantom tatranských hotelov, resp. liečebných domov je Sanatórium Dr. Szontágha v Novom Smokovci, od M. M.Harminca, postavené v rokoch 1917 – 1925. Aj na jeho architektonickej forme, tak ako na ostatných stavbách podobnej funkcie, sa podpísal fakt, že bola v tej dobe používaná predovšetkým klimatická liečba. Preto všetky stavby mali balkóny, terasy alebo lodžie, bez ohľadu na štýl stavby, použitý materiál či konštrukciu. Harminc v tomto prípade použil ustupujúce hlboké terasy, ktoré umožnili lepšie presvetlenie.

Obr. 5: Hotel Carlton, Bratislava. Foto: autor.

Obr. 6, 7, 8: Hotel Carlton na dobových pohľadniciach – zájazdny hostinec „U troch zelených stromov“ – predchodca hotela „U zeleného stromu“, susedný hotel National a hotel Carlton (Lacika: 2008).

História **komplexu Carlton** siaha až do 13. storočia. V tomto období stál na jeho mieste hostinec „U Labute“ a neskôr od roku 1760 po jeho pravej strane aj zájazdny hostinec „U troch zelených stromov“. Ten poskytoval hosťom nielen ubytovanie, ale aj stajne pre kone. Budovu kúpil v roku 1838 riaditeľ prvej uhorskej bratislavsko-trnavskej železnice Johann Löwy a dal ju prestavať podľa návrhu staviteľa Ignáca Feiglera ml. Z pôvodného jednoposchodového objektu tak vznikol v rokoch 1844 až 1846 moderný trojposchodový hotel „U zeleného stromu“, ktorého hostia si pochvaľovali okrem pohodlných izieb aj výhodnú polohu na brehu Dunaja.

Súčasný hotel vznikol prestavbou a nadstavbou starších stavieb a hotela U zeleného stromu.⁴ „M. M. Harminc vytvoril v roku 1927 komplexne riešený celok so samostatnými technickými a hospodárskymi prevádzkami a veľkorysími spoločenskými priestormi. Hotel mal kapacitu 400 postelí a v tom čase patril k najväčším v Európe. Päťposchodový blok pozostával zo štyroch trojtraktových krídel vymedzujúcich dve nádvorja. Vyrovnané rady okien priečelí nepriznávali nezvyčajnú rozdielnu výškovú úroveň podlaží. Výrazovým ťažiskom stavby bola vstupná fasáda obrátená do Hviezdoslavovho námestia. Pred hmotou bloku bol predsadený mohutný parter so zaoblenými nárožiami. Hodnotný bol aj farebne pôsobivý historizujúci interiér a stropná štuková výzdoba.“ (Dulla, Moravčíková, 2002: 352) Začiatkom deväťdesiatych rokov hotelovú prevádzku zavreli a prebehla komplexná prestavba podľa projektu architekta V. Vršanského. Legendárny bratislavský hotel Carlton pod názvom Radisson SAS Carlton Hotel začal opäť svoju prevádzku 1. októbra 2001.

Obr. 9: Hotel Schalkház, Košice (Nemec Zdenek: 1994).

⁴ Hotel National v roku 1908 odkúpil Henrich Prüger, bývalý manažér hotela Savoy v Londýne. V nasledujúcich rokoch prikúpil vedľajší Gervayov dom a po smrti Karola Palugyaya aj hotel „U zeleného stromu“. Všetky tri objekty nechal prestavať, čím vznikol impozantný hotelový komplex Savoy-Carlton, otvorený v júni 1913. Od roku 1905 fungovalo v sále hotela aj prvé kino Elektro Bioskop, ktoré si získalo veľkú popularitu. V roku 1913 sa presťahovalo do novej budovy na Hviezdoslavovom námestí, kde pod názvom Mladost existuje dodnes ako najstaršie kino na Slovensku.

Grandhotel Schalkház postavil v rokoch 1870 –1872 Peter Jakab podľa plánov Ľudovíta Freya. V roku 1886 rozšírili hotel o prepychovú koncertnú sieň, ktorá mala významnú úlohu v rozvoji spoločenského a kultúrneho života v meste. V roku 1905 vrchnosť zamietla návrhy na zvýšenie ubytovacej kapacity hotela pribudovaním tretieho poschodia. Dôvody neboli iba stavebno-technické, prejavila sa tu aj snaha zachovať osobitosť architektúry Hlavnej ulice. Budova grandhotela Schalkház sa do dnešných čias nezachovala, rozobrali ju v roku 1965. Neskôr na tomto mieste stál hotel Slovan, dnes po komplexnej prestavbe hotel Double Tree Hilton.

Rastúca sieť hotelovej architektúry, ktorá prevzala aj súčasné prúdy, sa otvorila v prvých desaťročiach 20. storočia: hotely ozdobené prvkami Art Nouveau sa nasťahovali do Paríža popri domoch v štýle rokoka a v tom istom čase bol ešte v Madride realizovaný hotel Ritz – jeden z posledných luxusných hotelov Belle Époque. V Londýne prevzal Claridge´s formu Art Déco. Začínajú sa uplatňovať aj konštrukčné novinky, napríklad železobetón: v roku 1900 bol otvorený hotel Imperial Palace v Nice, 15-poschodový oceľový skelet od F. Hennebique, ktorý bol najvyššou stavbou svojej doby zrealizovanou touto technológiou.

Napriek veľkému rozvoju hotelov na americkom kontinente dominujú všetky novinky v prvých desaťročiach 20. storočia v hotelovej architektúre v Európe. V USA sa presadzujú v tej dobe mrakodrapy zo železobetónu, aj keď majú málo spoločného s neoklasicizmom vtedajšej hotelovej architektúry. Jedným z prvých príkladov hotela vo výškových stavbách je nový Waldorf–Astoria hotel v New Yorku od Schultzeho a Weavera z rokov 1930 – 1931.

Od konca 19. storočia smeruje architektúra k praktickej jednoduchosti. V zásade obnažovala horizontály podlaží, ktoré sa pretínajú s nosnými piliermi, čo signalizuje počiatok veľkých štylistických, ale ešte väčších funkčných zmien v hotelovej výstavbe. Aj tu začínajú byť objekty ovplyvnené internacionálnym štýlom a funkcionalizmus ako štýl a teória modernej architektúry neobišiel ani túto oblasť.

Tak ako luxusné hotely predchádzajúcich období boli na Slovensku prevažne horské a kúpeľné hotely, tak pokračuje tendencia výstavby aj v ďalšom období. Medzi významné hotely postavené na Slovensku pred druhou svetovou vojnou patria hlavne tatranské sanatóriá a liečebné a kúpeľné domy. „Aj keď slovenské pomery boli v tej dobe iba odleskom českých (nemali sme architektonickú školu), uplatnili sa tu ako českí

imigranti, tak aj domáci architekti, ktorí študovali v zahraničných školách.“ (Dulla, 2002: 45)

Obr. 10: Hlavná budova komplexu vo Vyšných Hágoch. Zdroj: www.hagy.sk

Na Slovensku sa teda postavilo niekoľko pozoruhodných diel českých funkcionalistických architektov v oblasti výstavby hotelov, sanatórií a liečebných domov. Na prvom mieste treba spomenúť veľký komplex na liečbu tuberkulózy vo Vyšných Hágoch vo Vysokých Tatrách, postavený v rokoch 1937 – 1938 od architektov Františka Libru a Jiřího Kana. Komplex pozostáva z trinástich budov a hlavná budova má kapacitu 500 pacientov. Sú v nej liečebné a stravovacie priestory, ďalej obchody, pošta a divadelná sála pre 600 návštevníkov. „Komplex je významným funkcionalistickým dielom s vyváženými proporciami, aj keď jeho rozmery sú i dnes v tatranskom meradle neobvyklé. Konštrukciu stavby sanatória tvorí železobetónový skelet so špeciálnym tehlovým murivom izolovaným korkom a obloženým keramickým obkladom.“ (Dulla, Moravčíková, 2002: 378)

Obr. 11: Odborárska zotavovňa Morava, Tatranská Lomnica. Foto: Petr Vilgus. Zdroj: www.commons.wikimedia.org

Ďalšiu známu funkcionalistickú stavbu odborárskej zotavovne od vynikajúceho českého, resp. moravského architekta Bohuslava Fuchsa postavila v rokoch 1930 –1933 Moravská životná poisťovňa. Ozdravovňa Morava leží nad Tatranskou Lomnicou. „Architektúra objektu korešponduje s vysokohorskou scenériou rozčlenením do dvoch hlavných funkčných častí a zazením lôžkového bloku. Spoločenská časť budovy je nižšia než lôžková, ktorá má štyri poschodia a šikmo uložené izby orientované na južnú stranu. Takto rozčlenená fasáda vytvára výraznú hru svetla a tieňa. Na spoločenskú časť použil architekt výrazné a dlhé pásové okná.“ (Dulla, Moravčíková, 2002: 373)

Obr. 12, 13: Liečebný dom Machnáč, Trenčianske Teplice, pohľad na budovu od vstupu s rampou, lôžkový blok. Zdroj: Dulla, Moravčíková 2002.

Liečebný dom Machnáč postavený v rokoch 1930 –1932 v Trenčianskych Tepliciach, inak liečebný dom Nemocenskej poisťovne súkromných úradníkov, patrí taktiež medzi vrcholné diela funkcionalistickej architektúry na Slovensku. Súčasne je aj jednou z najlepších stavieb pražského architekta Jaromíra Krejčara. Liečebný dom je konštrukčne oceľový skelet a je rozdelený na dve prevádzkové časti. Ubytovaciu a spoločensko-stravovaciu. Ubytovacia je komponovaná ako dispozičný dvojtrakt a má šesť podlaží. Na južnom priečelí sú balkóny, ktoré pripomínajú Gropiov internát v komplexe Bauhausu. Charakteristické je hlavne horizontálne trubkové zábradlie, ako typický tvarový prvok funkcionalizmu. Zaujímavé sú stĺpy v interiéri chodbovej časti, ktoré stoja voľne v dispozícii. Nižšia časť ozdravovne je trojpodlažná spoločensko-stravovacia časť s výrazne zaoblenými nárožiami a celopresklenými stenami. V dobe svojho vzniku bola ozdravovňa najvyšším objektom kúpeľov, ktorý výrazne prevyšoval susednú zástavbu. (Mrňa: 1995)

Z tohto obdobia nemožno nespomenúť hotelový komplex Excelsior – Eden z rokov 1929 – 1930 na konci hlavnej mestskej ulice centra Piešťan. Boli tu postavené súčasne dve susediace stavby. Jednou bol hotel, druhou liečebný dom. Obe budovy projektoval Pavel Weisz, veľmi sa neodlišovali, a tak sa paradoxne časom ich funkcie vymenili. Pôvodný hotel Excelsior sa zmenil na liečebný dom Jalta a z rohového Edenu sa stal hotel. „Priečelia oboch objektov nesú charakteristické znaky funkcionalistickej architektúry, ako sú otvorený parter s presklenými stenami, ľahké, vzdušné balkóny s rúrkovým zábradlím, kruhové okná a ploché strechy

s terasami. Komplex je tiež jedným z medzníkových diel funkcionalistickej architektúry na Slovensku.“ (Dulla, Moravčíková: 2002)

Ako ďalšiu z významných architektúr z obdobia funkcionalizmu od českého architekta, ktorá poznamenala tvorbu hotelových zariadení na Slovensku, treba spomenúť liečebný dom Palace v kúpeľoch Sliač, autora Rudolfa Stockara. 240 metrov dlhý objekt rozdeľuje charakteristické priečne schodisko, z ktorého sú prístupné kryté kolonády na oboch stranách budovy. V jednej časti, ktorej dominuje vežová nadstavba s nadpisom Sliač, je reštaurácia, kaviareň s galériou, vináreň, divadelná a premietacia sála a administratívne priestory. V druhej časti je hotel s 249 izbami. Aj tento objekt ako ostatné spomínané, je ukázkovým príkladom modernej funkcionalistickej architektúry.

Aj keď nie všetky spomínané hotely sú reprezentantmi mestských hotelov, sú dôležitými medzníkmi v rozvoji hotelovej architektúry na Slovensku.

Obr. 14: Hotel Eden a liečebný dom Jalta, Piešťany. Foto: autor.

Obr. 15: Liečebný dom Palace, Sliač. Foto: autor.

1.3 Štandardizácia a typizácia v hotelovom navrhovaní druhej polovice 20. storočia

Keď sa zameriame na klientelu, pre ktorú boli hotely prevažne budované, tak vidíme, že dôležitú úlohu v rozvoji hotelov už od priemyselnej revolúcie mali obchodní cestujúci. Počas 19. storočia boli obchodní cestujúci dominujúcou klientelou využívajúcou väčšinu izieb veľkých metropolitných hotelov. Začiatkom 20. storočia sa objavili prvé

národné hotelové reťazce v USA, ako Hilton a Statler, čo išlo ruka v ruke so štandardizáciou. A neboli to len obchodní cestujúci, ktorých štandardizácia v hotelovom ubytovaní uspokojovala. Aj turisti si radi vychutnávali bezpečnosť značky – hotelového reťazca. Táto potreba vyplynula súčasne s pokrokom vo výrobe a stavebníctve, ktorý iba podporil štandardizáciu architektúry, interiérov a služieb, ale tiež im poskytol výhodu určitých úspor. „Veľmi rýchlo si hotelieri totižto uvedomili, že je oveľa lacnejšie vyrobiť masovo jeden vzor koberca pre 100 hotelov, než hľadať na mieru návrhy pre jednotlivé objekty.“ [Watson: 2005] Branding ležal na srdci kultúry grandhotelov od samého počiatku. Samozrejme, že to nebol nedostatok predstavivosti, ktorý viedol známeho švajčiarskeho hoteliera Césara Ritza, aby dal svojmu hotelu v Paríži aj v Londýne rovnaké meno. Reťazce boli schopné spojiť svoje meno s úrovňou kvality, ktorá uistila obchodných cestujúcich o správnej voľbe, keďže vstupujú do neznámeho prostredia. Samozrejme, že obrovská globalizácia priemyslu v druhej polovici 20. storočia posunula koncept národného reťazca na medzinárodnú scénu, s reťazcami ako Hilton, so skúsenosťami značky so stanovením štandardu v USA od pobrežia k pobrežiu. Firemná filozofia ovládla design hotelov, expandujúc súčasne ako s globalizáciou podnikania, tak aj s rýchlym nárastom na trhu cestovného ruchu.

Obr. 16: Koncom 50. rokov 20. storočia nadväzuje Arne Jacobsen na americké vzory a pri stavbe hotela SAS v Kodani ide cestou „technologickkej neutrality“. Zdroj: www.mimoo.eu

V období druhej svetovej vojny a v rokoch povojnovej výstavby sa cestovanie na nejaký čas utlmilo. Až okolo roku 1960 si mohla širšia vrstva obyvateľstva dovoliť vziať dovolenku a cestovať, samozrejme okrem obchodných cestujúcich, ktorí priebežne rozširovali svoje aktivity. Vlák postupne ustúpil lietadlu ako hlavnému dopravnému prostriedku pre vzdialené ciele. Nový objem cestujúcich vygeneroval aj tomu zodpovedajúci vysoký dopyt po hoteloch a iných druhoch ubytovania, ale výsledok dopadol čiastočne inak, a z architektonickej stránky nie vždy uspokojivo.⁵

Ako reakciu na takéto dopady vytvoril napríklad medzinárodný reťazec Hilton jednotný architektonický systém, ktorý bol výrazom „corporate identity“ pre všetky jeho hotely vo svete. Súčasne však sa v rámci reťazca kládol dôraz aj na zachovanie miestnej atmosféry, a to zapojením miestnych prvkov do objektov jednotlivých hotelov. To bolo vyjadrené často tak, že medzinárodná a univerzálna reč reťazca, napríklad moderné materiály, ako je betón a oceľ, strohé formy, veľké okná a nákupné pasáže boli použité v kombinácii s regionálnymi komponentmi vo verejných priestoroch.

Niektoré oblasti na svete, ktoré sa tešili veľkému prílivu cestujúcich, nenašli rovnováhu medzi modernosťou, miestnym koloritom a okolím a vytvorili monotónnu a stereotypnú architektúru v často ohromujúcich proporciách. „Najmä v južnom Španielsku, kde bol od šesťdesiatych rokov veľký stavebný rozvoj, ktorý sa hnal nekontrolovane po krajine a „znetvoril“ všetky pobrežné oblasti.“⁶ [Lorenz: 2008]

Keďže požiadavka spoločnosti na stavebníctvo bola stavať rýchlo, ekonomicky a so zníženou prácnosťou, viedla táto realita, čo sa týka techniky, v 50. rokoch 20. storočia k prefabrikovaným technológiám. Modulová sústava vo výstavbe vytvára na základe modulu rozmerovú a tvarovú skladobnosť, vzájomnú zameniteľnosť a opakovanú použiteľnosť jednotlivých prvkov, včítane zabudovaného zariadenia. Unifikácia rozmerov sleduje zníženie počtu druhovosti výrobkov, čo pri určitom druhu typizovaných objektov umožňuje výrobu vo veľkých

⁵ „Trivializácia stavebnej úlohy prostredníctvom rozvoja masovej turistiky v strede 20. storočia vylučuje originalitu.“ [Knirsch, 2001: 8]

⁶ „Brutálne zmeny na pobreží Costa Brava v Španielsku, ktoré bolo ponechané bez organizácie podnikateľom a špekulantom, viedlo ku katastrofálnemu výsledku: anarchia, zmätenosť, zmiešavanie alebo izolácia, nedostatok zariadení pre spoločenské aktivity a podujatia robia dojem karikatúry. Snaha o rýchle zisky na úkor prírody a ľudskej dôstojnosti sú výrazom zneužitia voľného času más.“ [Candilis: 1972]

sériách. Táto skutočnosť viedla popri štandardizácii vo výstavbe hotelov aj k typizácii, a to ako prvkovej, tak aj objemovej.

Hotelierstvo na Slovensku v období štandardizácie a typizácie prechádzalo podobným rozvojom ako v nesocialistických zemiach, ibaže s ohľadom na delenie ubytovacích zariadení cestovného ruchu z hľadiska voľného a viazaného cestovného ruchu a s oveľa výraznejším presadením typizácie. Viazaný cestovný ruch súvisel s tzv. novým typom starostlivosti o pracujúcich, čo boli rekreácie ROH, závodné a podnikové rekreácie.

Obr. 17: Hotel Kyjev. Bratislava. Foto: autor

Do roku 1989 slúžili najväčšie hotely zahraničnému cestovnému ruchu. Boli to INTERHOTELY, ktoré podliehali ministerstvu obchodu ČSSR. V rámci ČSSR bolo 10 takýchto hotelov, z toho 3 boli na Slovensku: Bratislava (hotel Kyjev), Ružomberok a Tatry so sídlom v Starom Smokovci. Po roku 1989 sa tieto Interhotely osamostatnili. Okrem Interhotelov bolo mnoho hotelov prevádzkovaných podnikmi: Spotrebné družstvá, Cestovné kancelárie, spoločenské organizácie (ROH, SZM....).

Po roku 1990 prešli aj hotely vlnou privatizácie, resp. reštitúcie a od polovice 90. rokov aj na Slovensko začínajú prenikať zahraničné spoločnosti – hotelové siete ako napr. Holiday Inn, Intercontinental, Hilton a podobne.

1.4 Renesancia hotelového rozvoja v 21. storočí, marketing a stratégie

Zábezpeky 20. storočia viedli k vzniku určitej druhej kultúrnej úrovne, ktorá má obrovský vplyv na dnešnú hotelovú architektúru. „Súčasne s narastajúcou homogenizáciou metropolitného prostredia začal prevládať kult jednotlivca. Každý chce to isté: každý chce byť iný.“ (Watson: 2005)

Po negatívnej skúsenosti s uniformovanými hotelovými domami s nenápaditým dizajnom, má turista a obchodný cestujúci čoraz viac ako inokedy individuálne potreby, a to celý rad aktivít a želaní, ktoré pobyt v hoteli posúvajú do inej roviny. A to sú individualita, prvotriedne služby a takisto aj túžba po nenarušenom prostredí a atraktívnom architektonickom dizajne hotela, ktorý nesmie byť zameniteľný, ale mal by mať individuálne znaky. Zmenili sa potreby hostí, nie nároky a očakávania.

Aj keď nároky hostá ohľadne „vnútornej hodnoty“ ako sú služby a zariadenia sú dnes trvalo vysoké a v neposlednom rade pre globalizáciu môžu a musia byť splnené v Ázii rovnaké očakávania ako v USA alebo v Južnej Afrike (medzinárodné hotelové reťazce, ako je Marriott, Le Meridien alebo Intercontinental boli priekopníci globálnych štandardov kvality), existuje po celom svete s ohľadom na hotelovú architektúru mnoho rôznych prístupov a koncepcií.

Tón dnešnému rozvoju hotelovej výstavby udáva jednoznačne marketing a jeho stratégie, keďže v určitom zdravom zápase o zákazníka hotely medzi sebou súperia nielen v kvalite poskytovania primárnych služieb, ale hlavne v šírke a kvalite sekundárnych služieb, ktoré často hraničí až do uvedenia hotelového hostá do priestoru vymykajúceho sa z reality, do virtuálneho sveta bez kontaktu na prostredie.

Hotelové mílniky – prehľad najvýznamnejších udalostí vo vývoji hotelov

Starovek	<p>Existovali už ubytovne (penzióny). Prvé rezorty pri minerálnych a teplých prameňoch v Grécku.</p> <p>Panské sídla boli vybudované pozdĺž románskych ciest na ubytovanie vládou schválených cestujúcich, hostince existovali pre ostatných.</p> <p>Rimania rozšírili kúpeľné rezorty do Anglicka, Švajčiarska, Stredného východu; zaviedli campona – hostinec v Anglicku.</p> <p>Karavanseraje – stanice pre karavány, poskytované vládou, pozdĺž ciest na Strednom východe a Khány – malé hostince, boli založené v mestách.</p>
Stredovek	<p>Panské veľkostatky, opátstva a kláštory prichýlili cestujúcich.</p> <p>Kláštorné hostince fungovali podľa náboženských pravidiel. Hospice sa stavali ako nemocnice a útulky pre cestujúcich.</p> <p>Penzióny slúžili pre stanice pošty, vládny transport, odpočinkové prestávky a výmenu koní.</p> <p>Milosrdní bratia tvorili útulky pre križiakov a pútnikov cestujúcich do Svätej zeme.</p>
1100 – 1200	<p>Cestovanie bolo bezpečnejšie v Európe. Hostince prosperovali so slobodou a právom cestovať, klesajúcich v čase bezprávia.</p> <p>Postupne sa vyvíjali aj európske hostince.</p> <p>Vo Švajčiarsku bol otvorený najskoršie prevádzkovaný hostinec Traja králi v Bazileji.</p>
1200 – 1300	<p>Penzióny a kuriérske poštové stanice sa vyvinuli v Číne a Mongolsku.</p> <p>Ubytovacie a dočasné stanice boli otvorené kvôli pošte, vládnemu transportu a odpočinkovým prestávkam.</p>

	<p>Cour St. Georges hostinec bol otvorený v Ghente, v Belgicku.</p> <p>Hostinec Angel bol otvorený v Granthame, Lincolnshire, v Anglicku.</p>
1300 – 1400	<p>V anglickej krajine sa vyvíja hostinec. Zámocký hostinec bol založený v Tauntone, Sommersete, v Anglicku.</p>
1400 – 1500	<p>Francúzsky zákon zaviedol požiadavku na registráciu hotelov.</p> <p>Anglický zákon stanovil regulatívy pre hostince.</p> <p>Hostinec The Krone v Solothurne, vo Švajčiarsku, je najskorším príkladom konverzie – premenou z obytného domu.</p>
1500 – 1600	<p>Európske kúpele ožili v Karlovarských a Mariánskych kúpeľoch v Českej republike.</p> <p>Dostavníky sa vyvíjali používaním rímskeho cestného systému; menil sa sprievod, koče boli kontrolované, a cestujúci sa ubytovávali v miestnych domoch.</p> <p>Anglickí majitelia hostincov udali vzor pre ich nasledovanie; 6000 hostincov v Anglicku.</p> <p>Pôdorysy hostincov nadobudli formu ohradených dláždených dvorov s oblúkovým vstupom, izbami pozdĺž dvoch strán, kuchyňou a verejnou miestnosťou v prednej časti, so stajňami v zadnej časti.</p> <p>Prvý cestovný sprievodca uverejnil hodnotenie hostincov vo Francúzsku.</p>
1600 – 1700	<p>Hotelový priemysel sa vyvíjal v Európe s dobrou a spoľahlivou kuchyňou.</p> <p>Prvý cestovný vagón so službami vznikol v Anglicku.</p>
1700 – 1780	<p>Klubové domy podobné britským klubom a slobodomurárskym lóžam vznikli v USA.</p> <p>Place Vendôme v Paríži bol prvým komplexom s rôznym využitím.</p>

1780 – 1790	Dessien's, Calais, Francúzsko a hostinec Covent Garden v Londýne boli prvé veľké hostince.
1790 – 1800	<p>Priemyselná revolúcia podnietila rozvoj hotelov v Anglicku, Európe a USA, vznikajú rezorty.</p> <p>Corre's Hotel a City Hotel v New Yorku boli prvé mestské hotely.</p> <p>Hotel D'Angleterre otvorený v Kodani, Dánsku, bol jednou z prvých konverzií.</p> <p>Saratoga Springs, New York, vznikli ako kúpeľný rezort.</p>
1800 – 1810	<p>Luxusné „Swagger hotels“ sa zakladajú vo väčšine miest.</p> <p>Postavili sa prvé rezorty pozdĺž Francúzskej a Talianskej riviéry. Boli postavené pôsobivé klubové domy.</p> <p>Clermont – Fultonov zaoceánsky parník bol spustený na vodu.</p> <p>Exchange Coffee House v Bostone bol prvý átriový hotel.</p>
1810 – 1820	<p>Host'ovské domy Ryokan vznikli v Japonsku.</p> <p>Dak bungallow boli 24-hodinové host'ovské zastávky, prevádzkované indiánskou vládou.</p>
20. roky 19. storočia	<p>City hotel v Baltimore bol prvý hotel s čiastočným plynovým osvetlením.</p> <p>Tremont House v Bostone je prvý luxusný hotel v centre mesta (downtown hotel) s vnútornými toaletami, zamykaním dverí na izbách a s menu á la carte.</p>
30. roky 19. storočia	<p>American Hotel v New York City bol prvý, ktorý mal všade plynové osvetlenie.</p> <p>Holt's Hotel, New York City, mal ako prvý batožinový výťah.</p> <p>Reform Club v Londýne mal zastrešené nádvorie = átrium.</p>

	Euston Station Hotel v Londýne bol prvým príkladom železničného (staničného) hotela.
40. roky 19. storočia	Vozy boli nahradené železnicami, cestné hostince začali upadať. New York hotel v New York City mal ako prvý privátne kúpeľne.
50. roky 19. storočia	Kúpeľné rezorty dosiahli vysokú popularitu. Fifth Avenue hotel v New York City je prvý s výťahmi pre hostí.
60. roky 19. storočia	Železničný hotel ako základný typ do roku 1920 vznikol v Charing Cross v Londýne.
70. roky 19. storočia	Palmer House otvorený v Chicagu bol v tom čase najväčší hotel postavený s ohňovzdornou konštrukciou (obnovený v roku 1925). Palace hotel v San Franciscu bol prvým hotelom s veľkým átriom.
80. roky 19. storočia	Hotel Everett, New York City, bol prvý, ktorý mal čiastočné elektrické osvetlenie. Sagamor hotel pri Lake George, New York, bol prvý s elektrinou vo všetkých miestnostiach. Ponce De Leon Hotel na Floride bol ako prvý postavený z betónu. Victoria Hotel v Kansas City v Missouri mal ako prvý kúpeľne vo všetkých izbách. Savoy v Londýne bol prvý hotel s divadlom, kaplnkou, trafikou a práčovňou.
90. roky 19. storočia	Brown Palace v Denver, Colorado, mal ako prvý átrium so stálou prevádzkou. Ecole Hotelière v Lausanne, Švajčiarsko, bola prvou hotelovou školou. Hotel Netherland v New York City bol prvý s telefónmi vo všetkých izbách.

	<p>Waldorf-Astoria bol postavený v New Yorku ako najvyšší hotel v tej dobe, 17 podlaží (neskôr pozemok 102-poschodovej Empire State Building).</p>
1900 – 1910	<p>V Londýne bol založený Ritz. Ellsworth M. Statler v Buffalo nastavil nové princípy pre výstavbu moderných multipodlažných hotelov.</p>
1910 – 1920	<p>Grand Central Terminal v New Yorku bol prvý tzv. „mixed-use“ komplex, t. j. viacúčelový komplex. Vyvinutý nový typ – penziónový rezort v Catskillse, New York. Asilomar pri Carmeli, Kalifornia, bolo prvé neziskové konferenčné centrum. Prvý let cez Atlantik a prvá pravidelná letecká linka. Hotel Pennsylvania v New Yorku s 2200 izbami – najväčší hotel v tom čase.</p>
20. roky 20. storočia	<p>1. hotelový boom generovaný ekonomickou prosperitou. Grand Central Station v New Yorku bol dopravný komplex spojený s piatimi hotelmi. Na Cornell University bola založená Škola hotelovej administratívy. Ritz-Carlton bol otvorený v Boston Statler v Bostone bol prvý mixed-use hotel kombinovaný s administratívnou funkciou. Stevens hotel v Chicagu má 2700 izieb – je najväčší v svojej dobe.</p>
30. roky 20. storočia	<p>Kríza donútila väčšinu amerických hotelov vstúpiť do nútenej správy. Nový Waldorf-Astoria v New Yorku najväčší hotel v tom čase postavený počas krízy.</p>
40. roky 20. storočia	<p>Statler vo Washingtone bol jeden z mála hotelov postavených počas druhej svetovej vojny. Flamingo v Las Vegas bol prvý kasíno hotel.</p>

	<p>Statler hotely v Los Angeles, Hartforde a Dallase boli jedny z prvých povojnových hotelov. San Souci v Miami bol prvý nový povojnový rezort.</p>
<p>50. roky 20. storočia</p>	<p>2. hotelový boom generovaný rozšírením vzdelania a hromadným cestovaním. Rozvoj rezortov v Karibiku. Holiday Inn – prvý motel s veľkými izbami. Rozvoj kasína hotelov v Las Vegas. Letecká doprava rozvíja hotelový priemysel (prvé komerčné transatlantické lety).</p>
<p>60. roky 20. storočia</p>	<p>V USA je 23 000 hotelov, 40 000 motelov a 170 hotelových reťazcov. Rezorty sa rozvíjajú na pobreží Španielska, Portugalska, Škandinávie, Grécka a Juhoslávie. Hyatt Regency v Atlante znova zaviedlo átrium. V hoteloch vznikajú prvé konferenčné centrá, intenzívne obchodne využívané. Sheraton v Bostone bol hotel s najväčším „mixed-use“ komplexom. Hilton hotel v San Antoniu bol prvý postavený z betónových prefabrikátov.</p>
<p>70. roky 20. storočia</p>	<p>Predstavenie Boeingu 747 – rozvoj sesterských spoločností hotelových reťazcov. Nová hotelová expanzia sa uvoľnila v dôsledku búrania, prípadne konverzie hotelov na apartmány a administratívne budovy. Rozsiahly hotelový vývoj na strednom východe generovaný prosperitou ropného priemyslu. Vznikajú prvé kondomíniá poskytujúce hotelové služby, následne prvé apartmánové hotely konverziou kondomínií. Zavedenie „timesharingu“. Čína sa otvorila pre zahraničných turistov, boli pozvaní zahraniční experti na vývoj hotelového priemyslu.</p>
<p>80. roky 20. storočia</p>	<p>3. hotelový boom generovaný inovatívnym marketingom a vznikom nových hotelových typov –</p>

90. roky
20. storočia

kombinovaných s veľkými obchodnými komplexmi, ako napr. Copley Place v Bostone.

Výrazne sa rozšírili letiskové hotely, konferenčné centrá, apartmánové hotely, liečebné kúpele, prímorské a lyžiarske hotely, timesharing a kondomíniové rezorty.

V rapidnom tempe sa rozrastajú nízkonákladové motely s limitovanými službami.

Ving zaviedol elektronické kľúčové karty do izieb.

4. hotelový boom generovaný technologickým pokrokom, nápaditým dizajnom a úspešným marketingom hromadnej revitalizácie hotelov, rezortov a voľnočasových zariadení.

Technológie internetového pripojenia, nové typy komunikácie a prezentácie.

Narastá počet boutique hotelov, využívaných obchodnými cestujúcimi.

Viac ako 250 veľkých luxusných hotelov ohlásilo celosvetový rozvoj.

Ultratelly – výškové mixed-use hotely vyrastajú v Šanghaji, Bangkoku a ďalších veľkomestách.

Spracované podľa (Rutes, Penner, Adams 2001: 7-11)

21. storočie

Hotelová výstavba je naďalej generovaná technologickým pokrokom, nápaditým dizajnom a úspešným marketingom hromadnej revitalizácie hotelov, rezortov a voľnočasových zariadení. Pokračuje používanie technológie internetového pripojenia, nových typov komunikácie a prezentácie, výstavba však viac využíva podporu nových technológií pre energeticky efektívne a udržateľné riešenia s integráciou univerzálneho navrhovania.

Narastá počet veľkých luxusných hotelov, ultratelov – výškových mixed-use hotelov vo svetových veľkomestách.

V reakcii k takejto výstavbe sa rozširuje diverzita možnosti ubytovania parahotelového typu – napr. Airbnb prenájmy, alebo vznikajú kampingy vyššieho štandardu – tzv. glamping.

2

TYPOLOGICKÉ ZÁSADY NAVRHOVANIA HOTELOV

Súhrnné označenie „**stavby pre verejné ubytovanie**“ zahŕňa všeobecne všetky druhy zariadení na prechodné ubytovanie, prevádzkované na obchodnej báze. Ako dominantná a základná funkcia je ubytovacia služba týchto zariadení. Tá je spravidla doplnená o ďalšie služby – minimálne stravovacie. Jedným z týchto zariadení prechodného ubytovania je hotel. Vo väčšine krajín je **hotel** definovaný ako **verejné zariadenie poskytujúce cestujúcim za úhradu dve základné služby: ubytovanie a stravovanie**. Presná definícia toho, čo tvorí hotel a aké sú podmienky pre registráciu hotela sa riadia legislatívnymi predpismi v jednotlivých krajinách, vrátane takmer všetkých hlavných turistických destinácií. Jednotlivé vnútroštátne systémy klasifikácie sa však líšia ako v rozsahu kategórií, tak aj v spôsobe označenia (písmená, čísla, hviezdy a symboly) a v niektorých krajinách sa vzťahujú len na turistické hotely. [Lawson, 1976: 11] Z celosvetového hľadiska nebola doposiaľ dosiahnutá dohoda s cieľom unifikovať klasifikáciu hotelov. Odborníci presadzujú rozdielne názory na celoplošnú aplikáciu kategorizácie v štáte. Niektorí vychádzajú zo skúseností krajín s vyspelým cestovným ruchom. V týchto krajinách majú významné zastúpenie hotely medzinárodných spoločností (reťazcov), pričom je všeobecne známe, že majú svoju vlastnú kategorizáciu a vo svojich interných manuáloch i precízne stanovenú klasifikáciu, ktorá obsahuje požiadavky na úroveň poskytovaných služieb v daných hoteloch a postup, ako tento cieľ dosiahnuť.⁷(Hnilčík: 2013)

Kategorizáciu ubytovacích zariadení rozumieme stanovenie zásad pre označovanie a zaraďovanie ubytovacích zariadení podľa druhu do **kategórií** a podľa vybavenia, úrovne, druhu a rozsahu poskytovaných služieb do **tried**, ktoré sa označujú počtom hviezdíčiek od jedna do päť (*). Zaradenie zariadenia do kategórie a triedy je v kompetencii jeho prevádzkovateľa. Má význam ako z hľadiska ochrany spotrebiteľa (kontrolu vykonávajú orgány týkajúce sa kontroly spotrebiteľa), tak aj z hľadiska ďalšieho rozvoja cestovného ruchu.

Na Slovensku pre tieto účely do roku 2021 platila **vyhláška Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky č. 277/2008, ktorou sa**

⁷ V súvislosti s rozvojom medzinárodného CR sa rozvíjajú medzinárodné hotelové spoločnosti. V súčasnosti existuje vyše 350 hotelových spoločností. Najvýznamnejšie z nich sú: Holiday Inn, Best Western, Sheraton, Hilton a pod.

ustanovovali klasifikačné znaky na ubytovacie zariadenia pri ich zaraďovaní do kategórií a tried. V slovenskej legislatíve priebežne pribúdali kategórie hotelov s rôznymi klasifikačnými kritériami, čo sa nezlučovalo pri určovaní triedy hotelov v praxi. **Posledné dostupné zaradenia neposkytovali možnosť existencie kombinácie niektorých kategórií hotelov, čo znemožňovalo ich registráciu.** Riešením preto bolo zrušenie vyhlášky 277/2008 a zjednotenie klasifikácie s európskym systémom **Hotelstars Union** v systéme umožnenia maximálnej triedy pre všetky kategórie okrem tých s kritériom nižšieho stupňa poskytovaných služieb, čo je garni hotel, prípadne budget (nízko nákladový) hotel. Všetky ostatné kategórie môžu poskytovať služby najvyššej triedy.

<https://www.hotelstars.eu/>

https://www.hotelstars.eu/fileadmin/Dateien/PORTAL_HSU/Kriterienkataloge/EN_Hotelstars_Union_Classification_Criteria_2020-2025.pdf

2.1 Klasifikácia a delenie hotelov

Hotel je ubytovacie zariadenie slúžiace na prechodné ubytovanie hostí, ktoré má viac ako desať izieb. Hostom poskytuje za úhradu okrem ubytovania a stravovania aj doplnkové služby, zábavné a spoločenské služby, služby obchodným cestujúcim a rekreačno-športové služby na aktívne trávenie voľného času.

Každý pobyt návštevníka hotela je zameraný na určitý cieľ, ktorý môžeme klasifikovať v zásade v dvoch polohách, a to:

- Pracovné činnosti, vzdelávanie, kultúrne a spoločenské záujmy
- Rekreácia, šport a liečenie.

Walter Rutes a Richard Penner rozlišujú vo svojej knihe *Hotel Planning and Design* viac ako 30 rôznych typov hotelov, čo samozrejme nie je konečný počet. Pojmy použité v tomto prípade sú prevzaté z amerického prostredia a nie vždy sú ľahko prenosné na európske podmienky. Tu je odkaz na tie najdôležitejšie. [Rutes, Penner, Adams: 2001]

Pre uľahčenie orientácie sú uvedené (s prekryvaním) klasifikačné kritériá podľa: ⁸

⁸ Keďže neexistuje medzinárodná unifikácia v smere klasifikácie a kategorizácie zariadení prechodného ubytovania, sú delenia jednotlivých krajín rozdielne. Jedno však majú podobné, kategorizácia zahŕňa vždy hotely rôznych klasifikačných kritérií, t. j. miesto, stupeň poskytovaných služieb, dĺžka pobytu či orientácia na dopravný prostriedok.

- **Miesta**

Mestský hotel	<i>Downtown hotel</i>
	<i>Suburbánny hotel</i>
Plážový hotel	<i>Beach hotel</i>
Horský hotel	
Kúpeľný hotel	<i>Spa</i>
- **Stupňa poskytovaných služieb**⁹

Hotel	
Hotel Garni	
Budget Hotel	
Penzión	
Apartmentový hotel	<i>All Suite Hotel</i>
	<i>Residential Hotel</i>
	<i>Condominium Hotel</i>
- **Orientácie na dopravný prostriedok**

Železničný hotel	<i>Railroad Hotel</i>
Letiskový hotel	<i>Airport Hotel</i>
Motel	
Hotel na upevnenej lodi	<i>Botel</i>
Hotel na plávajúcej lodi	<i>Liner</i>
- **Dĺžky pobytu**

Pasantný hotel	
Pobytový hotel	<i>Resort Hotel</i>
Prázdninová dedina	<i>Vacation Village</i>

Medzi najpoužívanéjšie ďalšie členenia patrí delenie hotelov:

- **Podľa veľkosti**¹⁰

⁹ Štandard a stupeň poskytovaných služieb v jednotlivých triedach a kategóriách hotela je možné vyjadriť aj počtom zamestnancov na počet izieb:

*a** 1 : 10

*** 1 : 6

**** 1 : 3

***** 1 : 2

Niektoré zahraničné zdroje uvádzajú až 2 : 1 v hoteloch luxusnej triedy a 1 : 4 v mestských business hoteloch. [Heisel: 2007]

¹⁰ Kritériá jednotlivých krajín na delenie hotelov podľa veľkosti sa tiež líšia. Podľa Heisela je delenie nasledovné:

Malé hotely do 50 lôžok

Stredné 60 – 120 lôžok

Veľké nad 120 lôžok [Heisel: 2007], čo zodpovedá ubytovaniu skupiny určenej na základe kapacity autobusu.

Knirsch uvádza delenie podľa veľkosti na hotely s kapacitou 25 – 80 lôžok, 100 – 200 lôžok a veľké hotely. [Knirsch: 2001]

- malé (10 – 100 lôžok)
- stredné (101 – 250 lôžok)
- veľké (251 lôžok a viac)

- **Podľa určenia, resp. špecializácie**

Podľa určenia je možné hotely deliť, avšak pri súčasných tendenciách - poskytovať čo najkomplexnejšie služby v záujme získania zákazníka, sa rozdiely stierajú a takéto striktné delenie už nemá opodstatnenie, aj keď nemôžeme všeobecne konštatovať, že hotely s jedným konkrétnym zameraním dnes neexistujú (wellness hotel, konferenčný hotel, art hotel, design hotel, šport hotel...)

- **Podľa rozdielu v kvalitatívnej úrovni poskytovaných služieb členíme ubytovacie zariadenia**

- hotelového typu (hotel, motel, hotel, penzión)
- parahotelového typu (turistická ubytovňa, chatová osada, camping, ubytovanie v súkromí /chata, chalupa, zrub/, kultúrno-historické objekty, vo svete sa považuje aj penzión).

Minimálne požiadavky na klasifikáciu podľa WTO:

Ako už bolo spomenuté, dnes neexistuje jednotná klasifikácia ubytovacích zariadení platná vo všetkých krajinách sveta, ale platia základné **minimálne požiadavky** na klasifikáciu hotelov a ubytovacích zariadení, ktoré musia spĺňať. Podľa Svetovej organizácie cestovného ruchu (World Tourism Organization – **WTO**), ktorej sídlom je Madrid sú tieto požiadavky nasledovné:

- nie menej ako 10 izieb, presné normy pre sanitárne a hygienické zariadenia;
- účinné upratovanie a hygienická služba;
- všetok stavebný materiál, nábytok a výzdoba, posteľná bielizeň, obrusy aj riad musia byť v najvyššej kvalite vo vzťahu ku kategórii
- hotelový personál musí mať kvalifikáciu v súlade s požiadavkami národného kontrolného orgánu, v rodinných hoteloch ich majitelia musia mať kvalifikáciu, ktorá je uznávaná kontrolným orgánom;
- všetky hotely musia vyhovovať technickým podmienkam, ktoré zabezpečujú bezpečnosť budovy a ich obyvateľov. Technické a stavebné zariadenia musia zodpovedať požiadavkám pre núdzové situácie. Príslušné bezpečnostné podmienky musia byť spoločne stanovené legislatívou konkrétnej krajiny;

- všetky hotely musia spĺňať minimálne normy pohodlia v závislosti od kategórie, vrátane teplej a studenej vody a primeranej klimatizácie so zreteľom na kategóriu, bez ohľadu na systém či zariadenia, ktorými je príjemná teplota dosiahnutá;
- všetky hotely musia mať zdravotnú službu pre prípad rýchlej pomoci.¹¹

Každá z klasifikácií hotelov jednotlivých krajín sa snaží do svojej kategorizácie zahrnúť podľa možnosti také hotely, ktoré by pokryli väčšinu eventualít, ponúkaných širokou škálou delení.

Spolu s novými typmi hotelov a takmer nekonečnými kombináciami a druhmi je stále ťažšie pre hostí vybrať si, keďže zaradenie hotela je buď nedostatočné, alebo zavádzajúce. Mestské hotely majú taký istý počet tenisových kurtov, bazénov a sáun, ako pobytové rezorty. Rezorty majú taký istý počet konferenčných hostí ako mestský business hotel. Cena tiež nie je indikátorom – drahý hotel môže mať malé izby a budget hotel môže mať väčšie a lepšie orientované izby. Aj keď sú teda hotely zvyčajne klasifikované podľa polohy, funkcie a iných charakteristík, daný hotel môže spĺňať niekoľko kategórií naraz. Toto prekrývanie by však nemalo narušiť systém klasifikácie.

Jedným z typických predstaviteľov hotelových zariadení je urbánny, t. j. mestský hotel. Vychádza zo špecifickej lokalizácie, väzby na mestské prostredie. Mestský hotel je spravidla pasantný, zameraný na klientelu s krátkodobým pobytom, alebo naopak – je zameraný na klientelu s výnimočne dlhým pobytom, napríklad aj pre niekoľkomesačné pracovné pobyty (často aj s rodinou).

Mestské hotely môžeme deliť podľa všetkých kritérií spomínaných v kapitole klasifikácia a delenie hotelov, samozrejme s rôznymi špecifikami:

Najčastejšie sú to **business a turistické hotely**. Popri množstve malých hotelov, ktoré asi vyžarujú viac privátneho charakteru a komfortu, je veľký hotel s viac ako 500 izbami už typickým centrálnym mestským hotelom. Dnes je často ich zaradenie v kategóriách ako **kongresový**, alebo **wellness**.

¹¹ Citovaný dokument je z roku 1985, upravený v roku 2015 a schválený valným zhromaždením UNWTO v Sofii. Dokument stanovil aj minimálne požiadavky pre jednotlivé triedy hotelov na zariadenie a na služby s cieľom, aby aj v tejto oblasti bola vytvorená jednotná základňa.

Najnovším prvkom na scéne hotelov vôbec je **boutique hotel**, ktorý je častým príkladom mestského hotela. Je alternatívou pre tých, čo hľadajú výnimočnosť, je znakom životného štýlu, je to jeden z trendov. *Boutique hotel je ubytovacie zariadenie kategórie hotel s nižším počtom izieb, ktoré sa spravidla nachádza v historických budovách, v domoch s architektonickým alebo umeleckým riešením. Zariadenie interiérov je luxusné až exkluzívne. Ako boutique hotel možno označiť iba hotel, ktorý spĺňa požiadavky najmenej hotela triedy ****.*

Podobne ako boutique hotely, ktoré sa svojím spôsobom postavili do opozície voči globálnym sieťam, sú aj **design hotely** skupinou individuálnych hotelov s netypickými riešeniami zastupujúcou najčastejšie mestské hotely.

Inou špecifickou kategóriou je **apartmánový hotel**. Apartmánový hotel je u nás v zásade novou kategóriou hotela, aj keď prvý apartmánový hotel na Slovensku vznikol už pred zakotvením tohto termínu v legislatíve.¹² *Apartmentový hotel je ubytovacie zariadenie kategórie hotel, ktoré poskytuje ubytovanie v apartmánoch. Pozostáva najmenej z ôsmich apartmánov. Hostom poskytuje rozsah služieb stanovený pre príslušnú triedu hotela.*

2.2 Urbanistické aspekty navrhovania hotelov

Funkcia hotela, jeho ciele a koncepcia sa orientujú podľa ponuky a dopytu, ktoré jednoznačne závisia predovšetkým od polohy a situácie hotela. Pri navrhovaní hotela je preto dôležitá dôkladná analýza optimálnej polohy pre daný typ hotela, resp. analýza pre správny výber hotelovej prevádzky v danej lokalite. Pre koncepciu hotela, jeho veľkosť, kategóriu, triedu a ekonomickú udržateľnosť sú dôležité nasledujúce faktory špecifické pre polohu:

- okolie a prostredie, atraktivita miesta a jeho rozvoj
- regionálne štruktúry, rozvoj cestovného ruchu, potenciál návštevníkov
- počet a štruktúra obyvateľov, možné personálne zázemie
- infraštruktúra a jej potenciálny rozvoj
- klimatické podmienky

¹² Kategória apartmánový hotel ešte do roku 2008 nebola zakotvená v žiadnej z dovedajších vyhlášok MH SR, ktorými sa ustanovovali klasifikačné znaky na ubytovacie zariadenia. Je nutné podotknúť, že z tohto dôvodu napríklad hotel MaMaison Residence do roku 2008 oficiálne vôbec nepatrí medzi hotely, lebo vtedy platná Vyhláška MH SR č. 419/2001 Z. z. nevyčleňovala kategóriu apartmánový hotel, keďže táto kategória ubytovacieho zariadenia do roku 2004 na Slovensku absentovala.

- vzťah k doprave
- veľkosť pozemku a jeho topografia

Z hľadiska typologického rešpektujeme tieto požiadavky:

- doprava
 - riešenie predjazdu vozidla pred krytý hlavný vstup
 - parkovanie a garážovanie áut
 - vzdialenosť parkoviska max. 100 m od objektu (s bezpečným peším prístupom ku hlavnému vchodu, udrzovaným a sadovo upraveným, osvetleným)
- zakomponovanie záhradne upravených plôch na posedenie v exteriéri
 - priestory pre hry – v meste sa obmedzujú na hry a športy v uzavretých priestoroch (bazény, bowling, sauna..)
 - pri rekreačných hoteloch – väčšie plochy pre minigolf, tenis, exteriérový bazén...
- Orientácia na svetové strany – vhodná orientácia izieb – juh, východ, západ
 - oslnenie min. 30 % obytných častí od 1.3. do 15.10.
- zabezpečenie ochrany proti negatívnym vplyvom prostredia (vonkajší hluk, zápach, exhaláty) dostatočným odstupom, clonením zeleňou a pod. a rešpektovať ochranné pásma komunikácií a vedení
- pri rozptýlenej zástavbe –pavilónovej, s hlavnou budovou a tzv. dependance hotela nesmie vzdialenosť k hlavnej budove prekročiť 300 m

Pre určenie potrebného počtu parkovacích miest pre ubytovacie a stravovacie zariadenia platí STN 73 6110/Z2: 2015, Projektovanie miestnych komunikácií. Údaje vyplývajúce z tabuľky sú však jednotne stanovené len podľa merných jednotiek a nepokrývajú rôznorodosť hotelových zariadení vo všetkých ich dimenziách.

Jednotky	1 stojisko/ počet jednotiek	Z počtu stojísk	
		krátkodobé (%)	dlhodobé (%)
ZAMESTNANCI	5	--	100
NÁVŠTEVNÍCI	8	100	--
IZBA	0,5	--	70

Exaktnejší výpočet potrebnej kapacity parkovísk pre hotel ponúka Rutes, Penner a Adams [2001]. Tento vzorec v sebe zahŕňa všetky aspekty polohy hotela a zohľadňuje rovnako napr. mestský kongresový hotel, kde väčšinou prichádzajú návštevníci z letiska bez vlastného auta, tak aj napr. vidiecky wellness hotel pre návštevníkov prichádzajúcich autami.

$$\frac{A \times B \times C \times D}{E} = \text{počet park. miest}$$

A – počet izieb, B – percento obsadenosti, C – priemer osôb na 1 izbu, D – percento prichádzajúcich autom, E – priemer osôb v 1 aute

2.3 Základné dispozično-prevádzkové charakteristiky hotelov

Hotely sú ubytovacie a spoločenské zariadenia s charakteristickou prevádzkou. Klasická prevádzkovo-priestorová organizácia hotela zahŕňa určité funkčné celky. Správne prepojenie jednotlivých relatívne samostatných častí hotelovej prevádzky vytvára predpoklady spokojnosti hostí, dobrých pracovných podmienok zamestnancov a efektívneho fungovania hotela. To znamená, že zabezpečenie plynulej, vždy pohotovej obsluhy je podmienkou dobrej funkcie zariadenia.

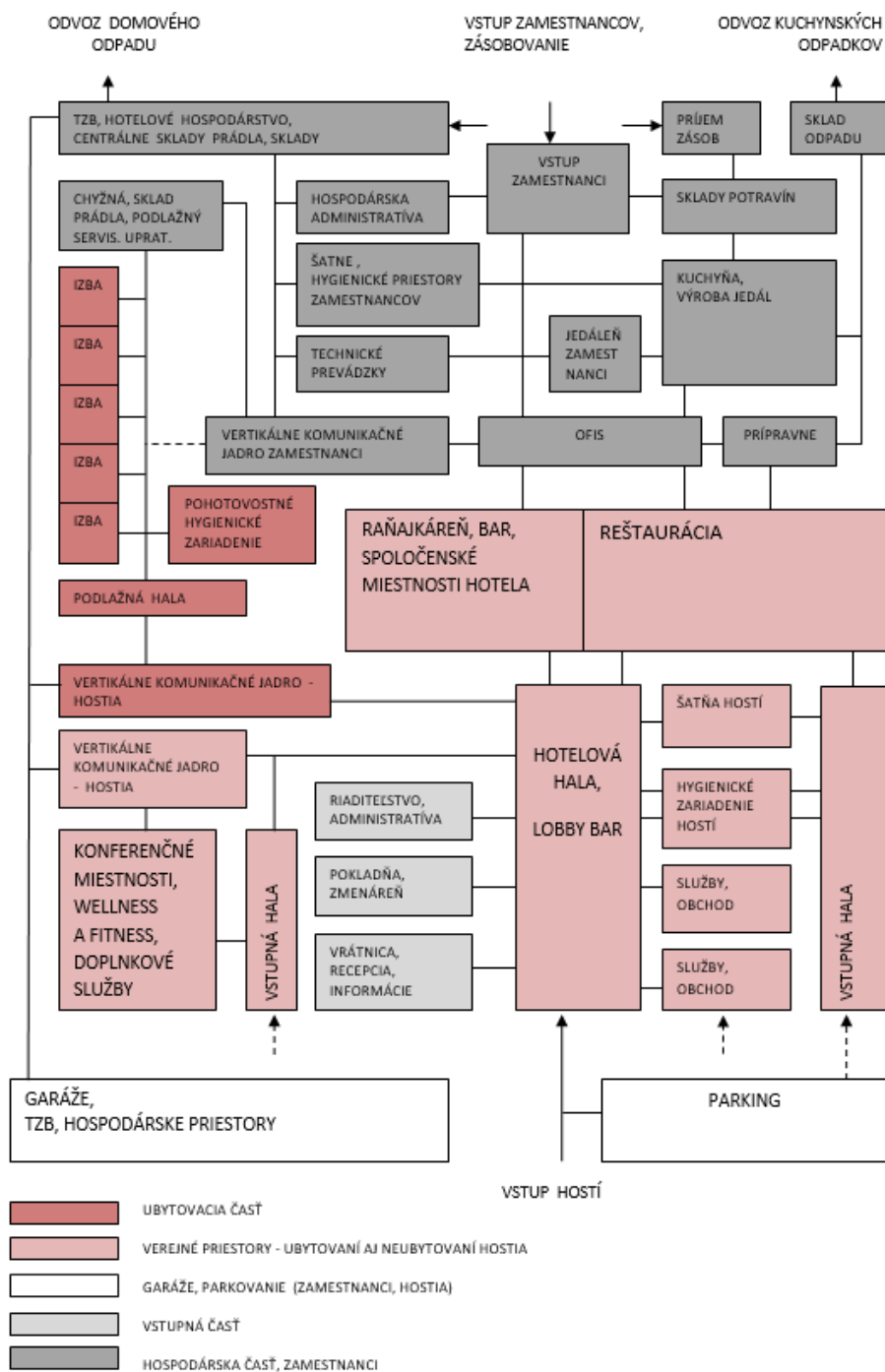
Služby, ktoré zvyknú byť v hoteli poskytované, môžeme rozdeliť do týchto skupín:

- **ubytovanie**
- **stravovanie**
- **relax, šport, zábava**
- **pracovné činnosti, vzdelávanie, kultúrne a spoločenské záujmy**
- **doplňkové služby, parkovanie**
- **hospodársko-technické zabezpečenie**

Hlavnou funkciou hotela je samozrejme **ubytovanie**. Zahŕňa úkony a činnosti od príchodu hosťa, prevzatia a dopravy batožiny do izby, cez osobnú evidenciu, pridelenie hotelovej izby a poskytnutia základných

informácií o hoteli a rozsahu služieb, až po zabezpečenie spánku, odpočinku, hygieny a možnosti odloženia osobných cestovných potrieb.

Dispozično-prevádzkovú schému hotelov charakterizuje predovšetkým potreba prepojenia jednotlivých funkčných celkov a súčasne nutnosť zamedziť kríženiu prevádzok hostí, personálu a hospodárskeho zázemia.

Obr. 18: Dispozično-prevádzkový diagram hotelovej prevádzky. Zdroj: autor.

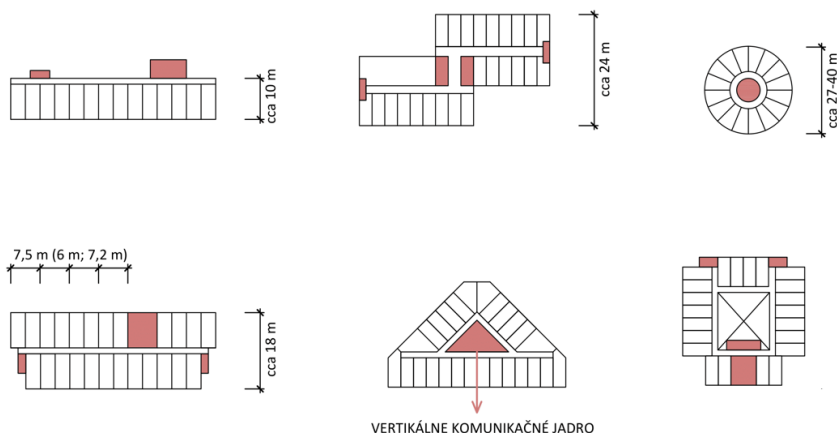
Ubytovací úsek sa člení na dve časti:

a. časť príjmu

- **recepčia/vrátnica** – recepčia sa stará o hosťa pri jeho príjazde, počas pobytu a pri odjazde. Vrátnica vydáva hosťom kľúče a prijíma ich od nich a obstaráva ich poštovú agendu
- **Back office** (rezervačné oddelenie)
- **Front office** (hotelová hala)

b. lôžková časť (housekeeping) – zabezpečuje prípravu a ubytovanie hotelových izieb a príslušných priestorov, zabezpečuje služby hosťom.

Prístupy k riešeniu ubytovacieho traktu:

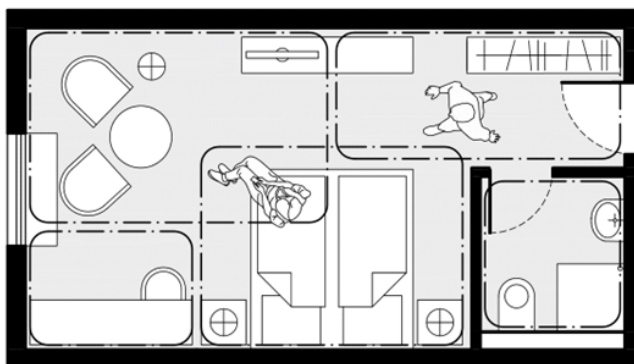

Obr. 19: Pôdorysné schémy ubytovacích podlaží. Zdroj: autor.

Jednotlivé schémy pri použití pre ubytovací trakt disponujú diverznou ekonomickou kvalitou. Jednostranne orientované izby sú najmenej ekonomické, naproti tomu už dva rady izieb prinášajú spravidla najekonomickejšie riešenie (tvar L, Y, T). Tri rady izieb produkujú minimálne ekonomické zlepšenie oproti 2 radom. Veže ako kompaktné riešenie poskytujú kompromis medzi počtom izieb a veľkosťou jadra. Optimálny počet izieb je medzi 16 (minimálne jadro) a 24 (maximálne jadro). Nevýhodou v prípade vežového riešenia je nemožnosť rozširovania objektu a pri vežovom riešení v tvare štvorca vznikajú problémy s prístupom k rožným izbám. Kruhové riešenia sú optimálne pri polomere 27 – 40 m a pri radiálnom usporiadaní izieb. Pri väčšom

polomere už je nutné rozdelenie vertikálneho jadra a vloženie haly – átria. Trojuholníkový pôdorys prináša problém s riešením komunikačného a servisného jadra a náročnejšie riešenie náročných izieb a priestorov. Halové a átriové riešenia majú nedostatky v zvýšenej potrebe klimatizácie, problémové je aj dodržiavanie požiarnebezpečnostných predpisov a sú ekonomicky nevýhodné. Prínosné a súčasne atraktívne je možné využitie panoramatických výťahov v átriách. Izby orientované do uzavretého átria musia byť často plne klimatizované, čo prináša nekvalitu do vnútorného prostredia hotela.

Základnou priestorovou jednotkou ubytovacej časti hotela je **hotelová izba**, ktorá spolu s príslušenstvom (kúpeľňa, predsieň) a ďalšími izbami tvorí ubytovacie podlažie.

Obr. 20: Hotelová izba ako multifunkčný priestor so základnými zónami:
 - kúpeľňa a wc
 - šatňový priestor
 - priestor na spanie s posteľou a nočnými stolíkmi
 - sedenie – oddychová zóna
 - pracovný priestor – pracovný stôl

Izba určená pre hotelových hostí by mala poskytovať priestor hlavne na spanie, ale súčasne plní niekoľko dôležitých funkcií. Tieto funkcie zabezpečujú pohodlie, bezpečnosť a uspokojenie potrieb hostí. Preto je tzv. zónovanie hotelovej izby dôležitým aspektom dizajnu, ktorý prispieva k pohodliu a funkčnosti priestoru izby. Správne rozdelenie izby na rôzne zóny umožňuje efektívne využitie priestoru a vytvára príjemné prostredie. Hlavné zóny, ktoré by mali byť zohľadnené pri navrhovaní hotelovej izby:

1. Vstupná a úložná zóna

- Funkcia: Slúži na prechod z vonkajšieho prostredia do súkromnej časti izby a poskytuje priestor na uskladnenie oblečenia a osobných vecí.
- Vybavenie: Môže obsahovať malú predsieň alebo chodbu, vešiak na oblečenie, miesto na uloženie batožiny, zrkadlo, prípadne malý

stolík alebo konzolu, skriňu alebo šatník, zásuvky, trezor na cennosti, stojan na batožinu.

2. Spálňová zóna

- Funkcia: Hlavná časť izby určená na spanie a odpočinok.
- Vybavenie: Posteľ alebo posteľe, nočné stolíky, lampy, prípadne televízor umiestnený oproti posteli. Dôležitá je aj kvalita matracov a posteľnej bielizne.

3. Pracovná zóna

- Funkcia: Priestor na prácu, ktorý umožňuje hosťom vykonávať pracovné povinnosti.
- Vybavenie: Pracovný stôl, pohodlná stolička, dobré osvetlenie, elektrické zásuvky a pripojenie na internet (Wi-Fi alebo káblové pripojenie).

4. Oddychová a zábavná zóna

- Funkcia: Priestor na relaxáciu a zábavu.
- Vybavenie: Pohodlné kreslo alebo gauč, konferenčný stolík, televízor, rádio, prípadne iné zariadenia na zábavu (napr. knižnica, hudobný prehrávač).

5. Stravovacia zóna

- Funkcia: Priestor určený na konzumáciu jedla a nápojov.
- Vybavenie: Malý jedálenský stôl so stoličkami, minibar, kávovar, rýchlou kanvica, prípadne kuchynský kút (v apartmánoch alebo suitách).

7. Kúpeľňová zóna

- Funkcia: Priestor určený na osobnú hygienu a starostlivosť.
- Vybavenie: Umývadlo, toaleta, sprcha alebo vaňa, zrkadlo, toaletné potreby, uteráky, sušič na vlasy. Dôležité sú aj bezpečnostné prvky ako protišmykové povrchy a dostatočné osvetlenie.

8. Komunikačná zóna pre celú izbu

- Funkcia: Priestor umožňujúci komunikáciu a interakciu.
- Vybavenie: Telefón, internetové pripojenie, pracovný stôl so stoličkou (často súčasť pracovnej zóny).

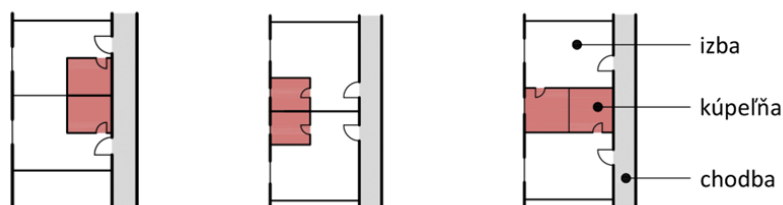
Dizajnové a praktické aspekty zónovania:

- Plynulosť prechodu: Dôležité je zabezpečiť plynulý prechod medzi jednotlivými zónami bez toho, aby sa hosť cítil stiesnene.
- Súkromie a ticho: Zónovanie by malo zabezpečiť súkromie pre spánok a oddych, čo znamená umiestnenie spálňovej zóny ďalej od hlučných častí izby alebo hotela.

- Funkčnosť: Každá zóna by mala byť praktická a dobre vybavená pre svoju určenú funkciu, napríklad dobré osvetlenie v pracovnej zóne alebo dostatok úložného priestoru v úložnej zóne.
- Estetika a komfort: Dizajn by mal byť príjemný a esteticky zladený, pričom sa zohľadňujú farby, materiály a dekorácie, ktoré prispievajú k celkovému komfortu a pohode hostí.

Správne zónovanie hotelovej izby prispieva k pozitívnemu zážitku hostí a ich spokojnosti, čo je kľúčové pre úspech každého ubytovacieho zariadenia.

Súčasťou zónovania hotelových izieb je aj poloha kúpeľne v rámci priestoru izby, ktorá môže ovplyvniť celkové riešenie hotelovej izby. Väčšinou sa kúpeľňa umiestňuje v blízkosti dverí a vstupu do hotelovej izby a dovoľuje využiť celú fasádnu stenu na presvetlenie a preslnenie izby s využitím výhľadov. Umiestnenie kúpeľne na fasádnu stenu prirodzene vedie k potrebe použitia väčšieho šírkového modulu pre izbu, aby bolo dosiahnuté presvetlenie a preslnenie izieb. Spojenie kúpeľní do jednotného bloku pre dve izby je vhodným riešením pri rekonštrukciách hotelov s menšími modulmi, ktoré nie sú dostatočne veľké na umiestnenie samostatnej kúpeľne v rámci samotnej izby. V takom prípade sa môže využiť vždy modul jednej pôvodnej izby na kúpeľne pre dve susediace izby. Zvyšuje sa tým výrazne kvalita ubytovania, pri znížení pôvodnej kapacity hotela.

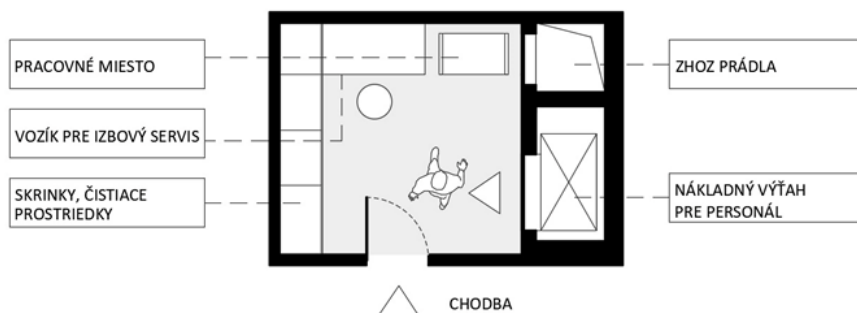

Obr. 21: Hotelové izby – umiestnenie kúpeľne. Zdroj: autor.

Základný spôsob, ako hotel poskytne rôzne vlastnosti a kvality ubytovania, je do mixu izieb zahrnúť tzv. apartmány. **Apartmán** sa chápe ako súbor dvoch alebo viacerých miestností na ubytovanie hostí. Jedna z týchto miestností spĺňa podmienky obytnej miestnosti. Súčasťou apartmánu je hygienické zariadenie. Apartmán v prípade apartmánového domu je vybavený kuchynkou alebo kuchynským kútom a možno ho nazvať i apartmánovým bytom. Používaný pojem Apartmán momentálne

v slovenskej legislatíve nie je zakotvený. Bol súčasťou vyhlášky č. 277/2008 Z. z., ktorá už nie je platná, a Ministerstvo hospodárstva v nej ustanovovalo klasifikačné znaky na ubytovacie zariadenia. Koniec platnosti a účinnosti vyhlášky bol 18.2.2021.¹³

Ďalšou súčasťou ubytovacích podlaží je aj miestnosť pre chyžné, ktorá sa zriaďuje jedna na celkový počet 30 izieb. Jej súčasťou môže byť aj podlažný sklad čistého a špinavého prádla, resp. zhoz prádla.

Obr. 22: Vzorové riešenie miestnosti pre chyžné, spojenej s výťahom pre personál, zabezpečujúcim oddelenie prevádzok hostí a zamestnancov. Zdroj: autor

Základné údaje a limity pre priestorové riešenie ubytovacej časti sú legislatívne určené nasledovne:

- Svetlá výška izby hostia musí byť najmenej 2600 mm. V časti izby so zošikmeným stropom sa do plochy izby započítava plocha, ktorej svetlá výška je najmenej 1600 mm.
- Predsieň musí mať najmenšiu priechodnú šírku 900 mm, v izbe určenej na ubytovanie osôb s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie musí byť priechodná šírka predsieni 1500 mm a dĺžka 2200 mm.
- Minimálna šírka chodby pre hostí je 1500 mm, najmenšia priechodná šírka schodišťa pre hostí je 1100 mm.
- Najmenšia šírka chodby pre zamestnancov je 1200 mm, najmenšia priechodná šírka schodišťa pre zamestnancov je 1100 mm. Komunikácia zamestnancov sa nesmie krížiť s komunikáciou hostí.
- Najmenšia plocha izby je 8 m² pri jednoposteľovej izbe a 12,6 m² pri dvojposteľovej izbe. Ak má izba viac ako dve posteľe, na každú ďalšiu posteľ sa podlahová plocha izby zväčšuje najmenej o 5 m².
- Zariadenie na osobnú hygienu musí mať plochu najmenej 4 m².

¹³ <https://www.archinfo.sk/kniznica/legislativa/apartment-studio.html>

- Stavba hotela, motela a penziónu s viac ako dvoma nadzemnými podlažiami musí byť vybavená výťahom, ak má viac ako tri nadzemné podlažia, musí mať evakuačný výťah.¹⁴

Pre hotely kategórie Hotelstars nie sú žiadne požiadavky na veľkosť izby. Prítomnosť izieb väčších rozmerov (limity sú udané v kritériách), dáva hotelu viac bodov.

Druhým základným druhom služieb, ktoré hotel okrem ubytovania poskytuje, je stravovanie. V princípe sa zväčša zabezpečuje centrálné vo forme voľného stravovania, a to v úplnom alebo čiastočnom rozsahu. Sú však skupiny hotelov, ktoré zabezpečujú stravovanie len vo forme raňajok, alebo nezabezpečujú stravovanie vôbec. Stravovací úsek sa skladá z troch častí:

- skladová prevádzka
- výrobná prevádzka
- odbytová prevádzka

Počet odbytových stredísk závisí od triedy daného hotela, vo veľkých hoteloch sa prevádzkuje aj podlažná (tzv. etážová) služba – jej úlohou je nosiť hlavne raňajky do izieb a donáška nápojov a jedál podľa etážového jedálneho lístka.

Relax, zábava, spoločenský a pracovný styk sú dnes prirodzené aktivity patriace do hotelových služieb, ktoré práve najviac jednotlivé hotely odlišuje a snaží sa prilákať hostí rôznych zameraní, či už biznis zákazníkov, alebo turistov. Už nie je pravidlom, že táto zložka služieb je zastúpená hlavne vo veľkých hoteloch vyšších tried, pretože práve stredné hotely a malé „rodinné“ prevádzky sa v rámci vysokej konkurencie snažia akoukoľvek špecifickou službou prilákať klientov. Najčastejšie sú zastúpené v rôznych veľkostiach konferenčné a seminárne priestory, wellness a fitness zariadenia.

Doplňkové služby – patria sem čistenie a pranie odevov, zmenárenské služby, sekretárske služby, prenájom bezpečnostných skriniek, hotelový trezor a pod. Niektoré doplnkové služby hotel prenajíma.

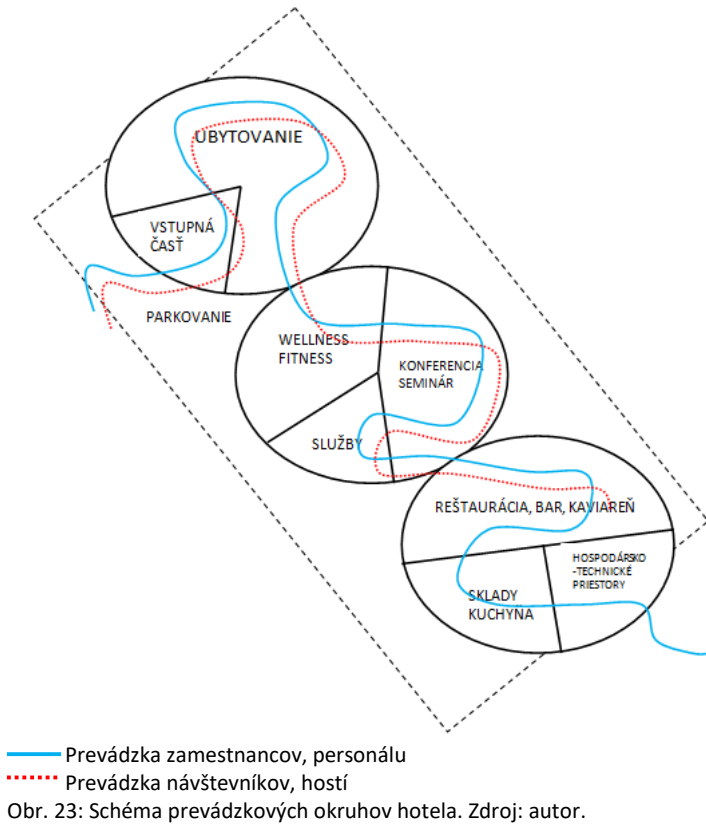
Hospodársko-technické zabezpečenie je nepostrádateľnou zložkou hotelových služieb. Do tejto skupiny patrí:

¹⁴ Vyhláška 532/2002 Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, § 46.

- riadenie a administratívna činnosť, ktorá bezprostredne nesúvisí s prevádzkou hostí, ale je potrebná pre plynulý chod hotela,
- sanácia a údržba, t. j. sústavná denná a sezónna starostlivosť o hygienu a čistotu, ktorá je nevyhnutnou podmienkou zachovania vyžadovanej úrovne prostredia v hoteli,
- činnosť spojená s praním a žehlením, buď vo vlastných priestoroch hotela alebo jej zabezpečenie v prevádzke mimo ubytovacieho zariadenia, so zabezpečením priestorov na skladovanie špinavej a čistej bielizne,
- technické vybavenie hotela na zabezpečenie pohody prostredia a úspešný priebeh množstva funkcií hotela.

Typy hotelov z hľadiska riešenia prevádzkových vzťahov

Riešenie prevádzkových vzťahov nachádza odraz v dispozično-prevádzkových okruhoch. Prvý dispozično-prevádzkový okruh tvorí vstupná časť a ubytovacie stredisko. V prevádzkovej nadväznosti na hotelovú halu sa rieši druhý dispozično-prevádzkový okruh, ktorý zabezpečuje spoločensko-zábavné funkcie. Tretí dispozično-prevádzkový okruh tvoria strediská stravovacích služieb v spojení s výrobnými strediskami a hospodárskou časťou. V rámci týchto troch okruhov rozoznávame v zásade tri prevádzky, a to: hostí, personálu a hospodársku prevádzku. Samozrejme, že vo všetkých troch dispozično-prevádzkových okruhoch sa stretávajú na rôznom stupni jednotlivé prevádzky – hostia, podlažný personál, technickí a hospodárski zamestnanci. Primárnym cieľom vyriešenia dobrej a fungujúcej hotelovej prevádzky je zabezpečenie funkčnosti jednotlivých dispozično-prevádzkových okruhov bez kríženia prevádzok hostí a zamestnancov.

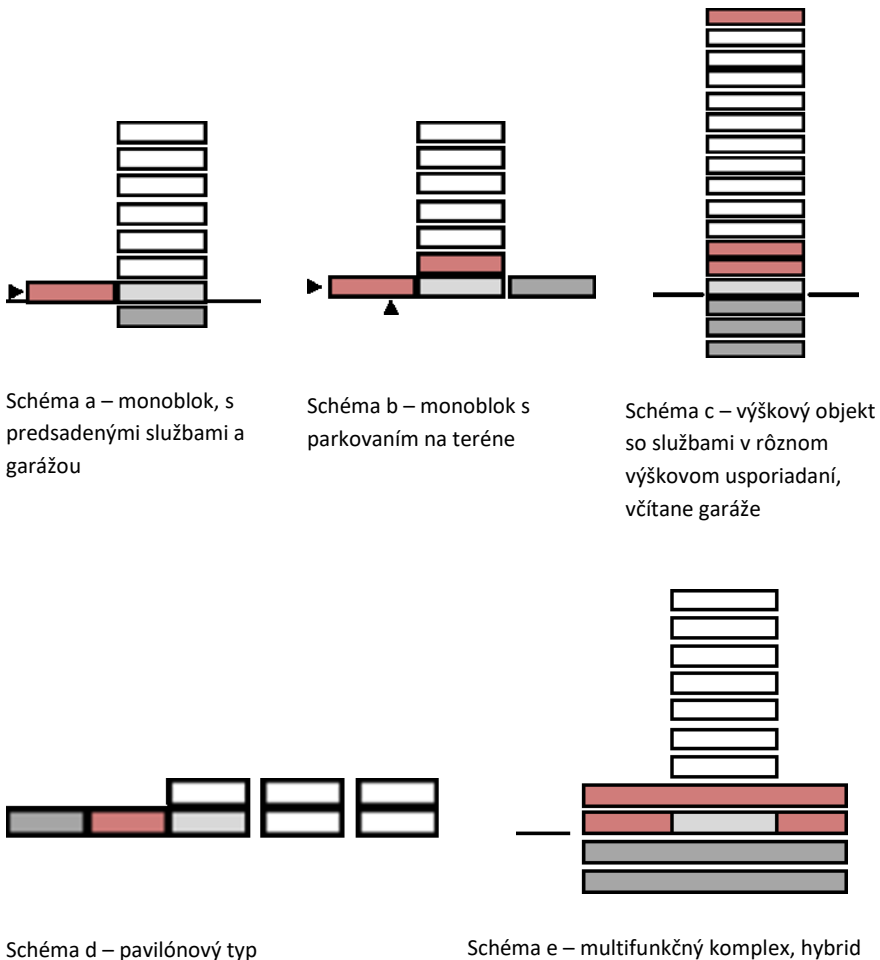
V súvislosti s dispozično-prevádzkovými okruhmi je v tejto fáze nutné spomenúť veľmi dôležitý štvrtý okruh, ktorý ako samostatný musí mať prepojenie prakticky so všetkými ostatnými, a to je úsek statickej dopravy.

Súčasnú riešenie hotelov charakterizujú rôzne typy priestorovej skladby prevádzkového procesu od príjmu hostí, cez ubytovanie a zabezpečenie ponúkaných služieb. Jednotlivé typy závisia od druhu, veľkosti a polohy hotela.

Základné schémy možno rozdeliť na horizontálne a vertikálne, pričom horizontálne v dvoch variantoch ako monoblokové alebo pavilónové sú lokalizované zväčša v suburbánných a vidieckych polohách. Pre mestské prostredie sú charakteristické schémy vertikálne, samozrejme tiež s rôznym usporiadaním funkcií. Klasické sú schémy s umiestnením vstupnej časti, odbytových stredísk, služieb a statickej dopravy rôzne usporiadaných v spodných podlažiach. Nové schémy sa vyvinuli hlavne zo súčasných tendencií zmiešavania funkcií a hybridizácii v architektúre vyplývajúcej zo stále silnejúcich komerčných, marketingových a ekonomických stratégií.

Zo schém usporiadania dispozično-prevádzkových okruhov a ich radenia v nových typoch mestských hotelov môžeme vyabstrahovať poznanie, že základný princíp dispozičného riešenia hotela v zmysle jeho primárnych funkcií (ubytovanie, stravovanie) zostáva prakticky pôvodný. S rastúcimi technickými a technologickými možnosťami sa menia len detailné riešenia, napríklad podlažného servisu so zhozom bielizne, špeciálnymi výťahmi a pod., čo však nemá zásadný vplyv na zmenu dispozičných vzťahov. Zmeny nastávajú hlavne v prepájaní priestorov služieb, s priestormi ubytovacími v zmysle ich radenia v rôznych podlažiach hotela, z čoho vyplýva potreba viacerých komunikačných jadier vzhľadom na zabezpečenie všetkých prevádzok bez ich nevhodných krížení.

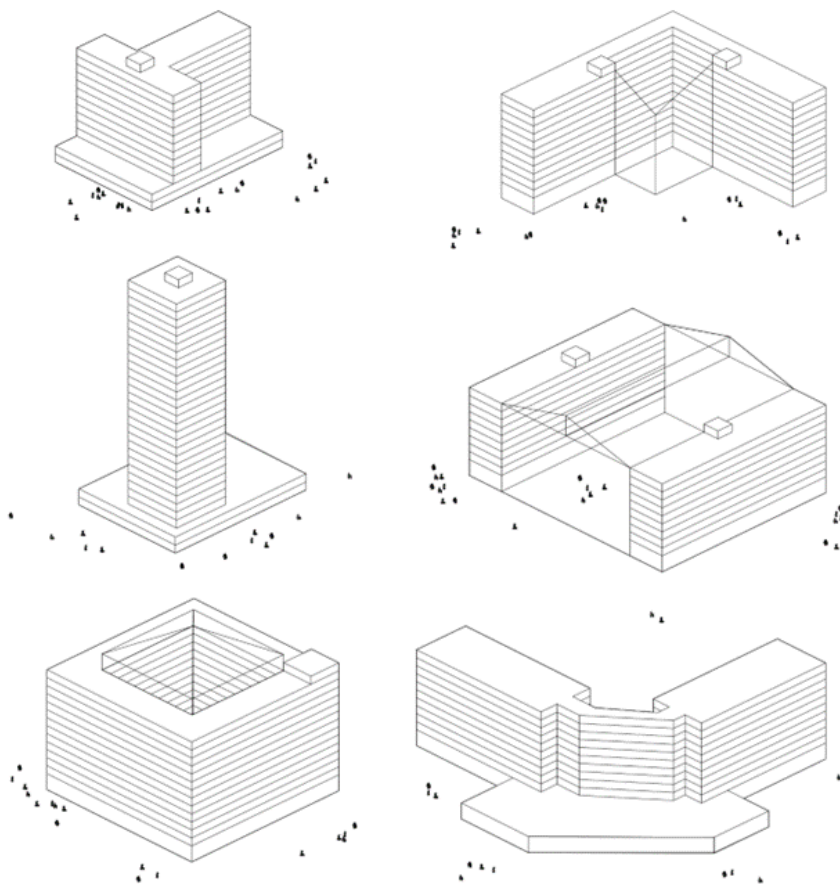
Takéto riešenia majú vplyv na celkovú ekonómiu návrhu hotela, keď pri výškových objektoch môžeme od jednotlivých pôdorysných typov odvodiť ideálny počet izieb na podlažie, pri určitom vertikálnom komunikačnom jadre. Pri rozšírení komunikačného jadra o ďalšie komunikácie vzhľadom na separovanie prevádzok, pri ich rôznom výškovom radení, sa znižuje pri danom pôdoryse počet izieb na podlaží, čo znižuje ekonómiu konkrétneho riešenia. Tieto atribúty výrazne ovplyvňujú samotné dispozičné riešenie a rozvrhnutie prevádzok do podlaží hotela, aj keď mnohokrát je jasné, že kaviareň či bazén na najvyššom podlaží s krásnym výhľadom na mesto a okolie je ideálny a lákavý, je nutné zvážiť, či pri strate určitého množstva ubytovacích kapacít bude ekonomicky prínosný.

Obr.24: Schémy funkčnej skladby klasické (a, b, d) a súčasné (c, e). Zdroj: autor.

Pri tak náročnej prevádzke, akou je hotel, je práve veľmi dôležité prísne fungovanie prevádzky „za kulisami“, aby sa hosť cítil komfortne.

Vývoj v dispozičnom riešení môžeme sledovať na jednotlivých dispozičných schémach publikovaných a používaných architektmi v období posledných 50 – 60 rokov v porovnaní so novou dispozičnou schémou, vyplývajúcou so súčasných potrieb a nárokov pri navrhovaní hotela.

Obr. 25: Hmotové usporiadanie hotelových prevádzok. Zdroj: autor
 Verejné priestory hotela sa nachádzajú predovšetkým vo vstupných podlažiach. Výnimky sú halové koncepcie cez viac podlaží, strešné reštaurácie.... Pri pavilónovej koncepcii je radenie prevažne horizontálne. Verejné priestory potrebujú väčšiu podlažnú plochu ako ubytovacie podlažia – spodné podlažia vystupujú z obrysu budovy. Potreba väčšieho voľného priestoru vedie k átriovým riešeniam.

3

MESTSKÝ HOTEL A DETERMINANTY JEHO KONCEPTU

Hotely ako ubytovacie zariadenia poskytujú ubytovanie návštevníkom so zameraním na určitý cieľ. Cieľové aktivity by sme mohli rozčleniť do dvoch základných skupín. Jednu tvoria aktivity spojené s prácou, vzdelávaním a spoločensko-kultúrnymi záujmami. Druhá skupina je spojená s aktivitami pasívneho a aktívneho odpočinku, t. j.

rekreácia, šport a liečenie. Z potreby zabezpečenia vhodného priestorového a prevádzkového riešenia vyplývajú aj jednotlivé determinanty, ktoré ovplyvňujú koncept hotela. Kategorizovať trendy súčasnej hotelovej architektúry je veľmi ťažké, z hľadiska množstva aspektov, ktorými sa odlišujú. Jednotlivé druhy hotelov vymedzuje a špecifikuje hlavne miesto, funkcia hotela, jeho veľkosť, kategória a zameranie súčasne s dĺžkou pobytu hostí v danom hoteli. Toto vieme ukázať na príklade mestského hotela, ako jednej z najzastúpenejších kategórií v rámci hotelovej výstavby.

3.1 Poloha hotela v organizme mesta

Hotely sú v sídle súčasťou vyššej občianskej vybavenosti a z hľadiska prevádzkovej náročnosti je špecificky komplikované riešenie začlenenia hotela v zástavbe. Mesto ako dynamický sídelný útvar poskytuje rôznorodé polohy a požiadavky pre výstavbu hotelov. Lokalita je jedným z východiskových problémov výstavby hotela. „*Poloha je všetko*“, znelo už heslo zakladateľa rovnomennej hotelovej siete Conrada HILTONA. [Knirsch, 2001:2 8] Tento leitmotív platí dodnes, už takmer ako klasická učebnicová veta. Samozrejme, že vychádza z množstva kritérií, ktoré by mali zohľadniť ako požiadavky návštevníkov, tak aj prevádzkové potreby a spoločenské hľadisko.

Sledujeme hlavne:

- **začlenenie objektu do súčasnej zástavby** v zmysle koncepcie územia, zachovania charakteru prostredia, resp. vytvorenia dominanty – orientačného bodu v mestskej zástavbe,
- **komunikačné napojenie**, t. j. možnosti napojenia na miestnu funkčnú a dopravnú infraštruktúru,
- **nároky na územie a prostredie**, vzhľadom na vylúčenie vysokej hladiny hluku, možnosti výhľadov a exteriérové priestory,
- **podmienky využitia pozemku**, vzhľadom na možnosti orientácie na svetové strany, preslnenie a presvetlenie, napojenie na inžinierske siete.

Hoci mestá boli odjakživa centrami pokroku, vzdelanosti, kultúry a obchodu, percento obyvateľstva žijúceho v mestách bolo až do 20. storočia veľmi nízke. „Začiatkom storočia osemdesiatšesť percent svetovej populácie tvorilo rurálne obyvateľstvo. V osemdesiatych rokoch 20. storočia narástol počet urbánneho obyvateľstva na štyridsaťpäť

percent a na začiatku tretieho tisícročia žije približne polovica svetovej populácie v mestách.“ (Palen, 1987: 3)

Z mnohých definícií mesta je najviac citovaná definícia Louisa Wirtha, ktorý ho definuje ako „relatívne veľké, husto osídlené a trvalé sídlo sociálne heterogénnych individuí“ (Wirth, 1938: 66). „Na základe troch faktorov – veľkosti, hustoty a stupňa heterogenity vysvetľuje charakteristiky mestského života a poukazuje na rozdiely medzi mestami rôznych veľkostí a typov.“ (Bitušíková, 2003: 7)

Aj podľa Hniličku¹⁵ dva faktory – rôznorodosť (mnohosť) funkcií a dostatočná hustota osídlenia posilňujú mestskosť a majú na kvalitu bývania zásadný vplyv. Takisto vzhľadom na polohu hotelov v meste tieto dva, resp. tri faktory podmieňujú a vytvárajú množstvo vzťahov, a to vzťahy k polohám jednotlivých aktivít a vzťahy k prostrediu. Na základe špecifikácie polohy a vzťahov môžeme v meste dosiahnuť širokú škálu hotelových zariadení.

Vzťahy s turistickými, kultúrnymi a pracovnými aktivitami a interakčnými prostrediami

Pre súčasné hotelierstvo je zhodnotenie polohy jeden z najdôležitejších bodov v záujme zachovania konkurencieschopnosti. Zmena spoločenských pomerov po roku 1989 zaznamenala aj významnú zmenu v obsahu a vybavenosti mestského hotela súčasne s orientáciou na turistov a obchodných návštevníkov a aj s rastom životnej úrovne. Preto je nadväznosť na miestne danosti – administratívno-obchodné, kultúrno-spoločenské či športové, veľmi prirodzená (bratislavské hotely Sheraton, Kempinski, Hilton).

Keď sledujeme geografiu hotelov v jednotlivých mestách, majú hotelové siete svoje špecifiká a súvisia s dopravnou polohou a vnútornou štruktúrou priestorov. Okrem nadväznosti na miestne danosti pracovných, kultúrnych, obchodných, spoločenských a športových aktivít (objektová nadväznosť) je pozorovateľný proces koncentrácie hotelov v rámci interakčných prostredí, ako sú nábrežia vodných plôch a tokov, parky, lesoparky a pod. Mestské interakčné prostredia tvoria priestor pre funkcie, ktoré sú následne stredobodom pohybu osôb, tovaru, kapitálu a informácií a ich sila určuje postavenie jednotlivých miest v regiónoch. Tu sa predpokladá, že okrem rozsahu týchto interakčných prostredí ich kvalita tiež závisí od regionálneho kontextu. Táto kvalita je čiastočne

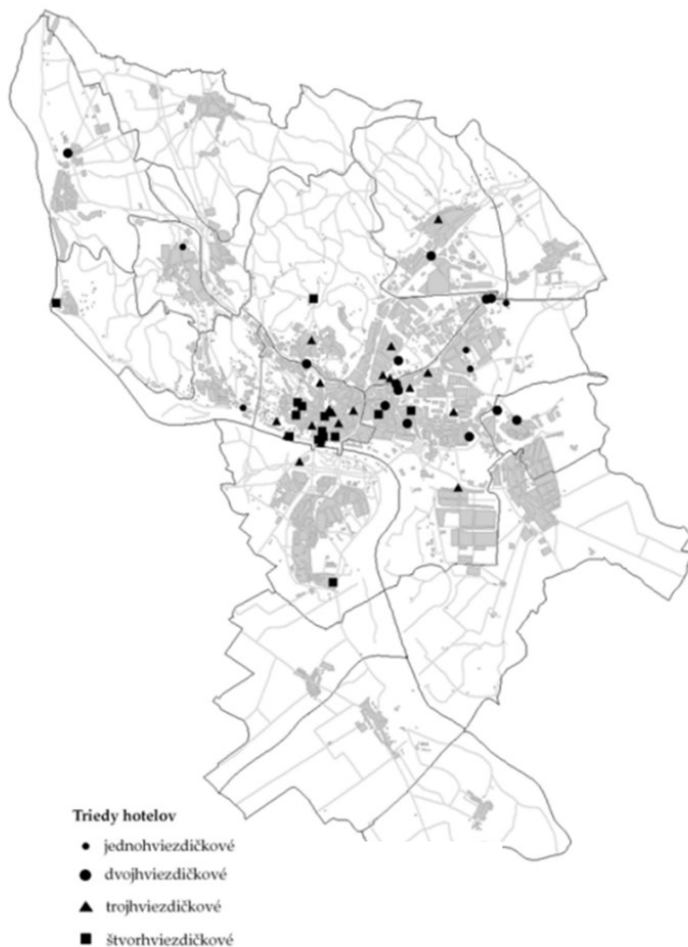
¹⁵ (Hnilička 2005:12)

determinovaná atraktivitou mesta alebo regiónu ako potenciálnym miestom podnikania, alebo ako turistickou destináciou. Preto je pri rozhodovaní o umiestnení hotela dôležité „vidieť priestorovú a funkčnú štruktúru týchto interakčných prostredí, ich umiestnenie v regiónoch, ich vzájomné vzťahy a spôsob, akým sa vyvinuli.“ [De Hoog, 2013: 33]

Lokalizáciou hotelov v týchto polohách sa zlepšuje vybavenosť mestských častí, rozširujú sa ich funkcie a lepšie sa využíva ich potenciál. „Hotely priťahujú k sebe ďalšie aktivity, čím indukujú vznik nových pracovných príležitostí aj v nadväzujúcich službách. Veľmi pozitívnym sprievodným javom je, že takouto disperziou v meste sa súčasne diverzifikuje ponuka ubytovacích zariadení, lepšie sa zohľadňujú potreby rôznych segmentov zákazníkov a predchádza sa ich výlučnej koncentrácii do centrálnych častí mesta.“ (Bučeková, 2007: 79)

Proces dekoncentrácie siete hotelov je dobre pozorovateľný na území Bratislavy, čo potvrdzuje postupné rozširovanie priestoru s turisticko-ubytovacou funkciou. So vzrastom počtu hotelov Bratislavy rastie aj počet mestských častí, v ktorých boli lokalizované. Podobne sú už hotely lokalizované v každej koncentrickej zóne (so stredom na Hlavnom námestí a šírkou sústredných kružníc 2 km). Tento rozptyl ubytovacích zariadení v Bratislave môže pokračovať vzhľadom na postupné posilňovanie úlohy vedľajších centier vo fungovaní mesta, ako aj nových funkcií v mestských častiach a pokračujúcej diverzifikácii hotelovej siete. Tendencia vývoja priestorovej štruktúry siete hotelov na území Bratislavy je podobná ako v ostatných hlavných mestách okolitých štátov.¹⁶ (Bučeková: 2007)

¹⁶ História rozvoja hotelovej siete Bratislavy siaha do 19. storočia. Po druhej svetovej vojne boli mnohé ubytovacie zariadenia mesta zrušené, ich priestory boli využité na iné účely a lôžková kapacita výrazne poklesla. Z pôvodných 2100 lôžok v roku 1945 ich počet v roku 1961 klesol na 1060 (Otrubová: 1977). Najdynamickejším obdobím rozvoja hotelierstva počas socializmu bola prvá polovica sedemdesiatych rokov, keď sa lôžková kapacita zdvojnásobila (hotely Bratislava, Kyjev, Rapid...). Významnými v rozvoji hotelovej siete Bratislavy boli roky 1990 až 1994 a roky 2003 až 2004. (Bučeková: 2007)

Obr. 26: Hotely v Bratislave v roku 2004 (Bučeková, 2007: 78)

Návrh týmto spôsobom determinovaných hotelových konceptov je možné sledovať v rámci mestských hotelov v dvoch polohách, a to hoteloch centrálnych mestských zón a hoteloch v okrajových polohách miest.

Downtown hotely

Termín mestský hotel, ako už bolo viackrát spomenuté, vychádza zo špecifickej lokalizácie a väzby na mestské prostredie. Downtown hotely, ako jedna z možností lokalizácie mestského

hotela, sa tradične nachádzajú v najlukratívnejších polohách centier miest. V doslovnom preklade by sme ich mohli nazývať „hotely v centrálnych mestských polohách“. Sú spravidla zamerané na klientelu s krátkodobým pobytom (biznis, poznávacie zájazdy...), aj keď situácia v súčasnej komerčne zameranej globalizovanej spoločnosti vytvorila nové požiadavky aj na dlhodobé pobyty v mestských hoteloch.

Mestský hotel, ako typ svojou polohou, bol prvýkrát postavený v USA a predovšetkým v amerických mestách bol vždy – pri nedostatku iných zariadení – miestom obchodných, spoločenských a politických podujatí. Hotely majú v Amerike, na rozdiel od Európy, živšiu úlohu v spoločenskom živote mesta a ich kvalita odzrkadľuje obraz jednotlivých miest. Tak napríklad hotely Johna Portmana urobili z pôvodne tichej Atlanty jedno z najdôležitejších kongresových miest v USA.

Prvou stavbou mestského hotela bol **City Hotel v New Yorku, postavený v roku 1794**. Nový typ hotela sa prezentoval neporovnateľne vyšším štandardom komfortu, než bolo v tých časoch zvykom. „Už vtedy bol hotel navrhnutý tak, že obsahoval veľa rôznych funkcií. Jeho výnimočne vysoké prvé dve podlažia naplňovala tanečná sála, verejné salóniky, bar, obchody, kancelárie a knižnica, ktorá bola vtedy najväčšia v USA. Hotel ponúkal určitý počet súkromných spální a väčšina z jeho 137 miestností bola určená na poskytnutie nocľahu pre hostí.“ [Sandoval-Strausz, 2007: 24] Jeho pokračovateľom bol **Exchange Coffee House v Bostone, z roku 1809**. Hotel bol obohatený o niekoľko nových priestorov na doplnenie verejného, spoločenského a obchodného života (plesová sála, vymedzené priestory pre obchodníkov, átrium). Neskôr, **v roku 1828, predurčil Tremont House v Bostone éru mestských hotelov ako istých komunikačných uzlov v meste a neodmysliteľných dominánt mestskej architektúry**.

Na konci storočia už malo asi každé veľkomesto, či už na americkom kontinente alebo v Európe, aspoň jeden veľký hotel.

V tabuľke vidíme nárast počtu hotelových izieb v niektorých európskych hlavných mestách, ktorý v období do roku 2019 zažíval rast a rôznorodosť investorov, kde inovatívne koncepty pre novú generáciu cestovateľov určovali nové trendy.

	2009	2010	2011
Bratislava	300	1000	700
Budapešť	550	500	800
Bukurešť	600	200	150
Praha	800	1000	700
Varšava	250	800	750
Viedeň	350	1400	900

Obr. 27: Počet novo dokončených hotelových izieb vo vybratých mestách Zdroj: CBRE Research and Hotels CEE.

Mestský downtown hotel sa vo väčšine príkladov novostavieb nachádza vo výškových budovách, keďže je situovaný vo všeobecnosti v husto osídlenej časti vnútromestských sektorov: na jednej strane to ponúka krátke vzdialenosti a dobrú dostupnosť k mestským atraktivitám a ponuke aktivít, na druhej strane sú v meste vysoké ceny pozemkov a na udržanie rentability prevádzky je nevyhnutný určitý počet izieb a podlaží. Preto je výšková budova – viacpodlažná, vertikálne orientovaná budova pre administratívne, obytné a obchodné účely – prototypom pre mestský hotel.

Jednou z prominentných pôvodných stavieb mestského výškového hotela je druhý Waldorf-Astoria hotel v New Yorku z rokov 1930 – 31, ktorý fungoval ako nástupca prvého hotela toho istého prevádzkovateľa, zbúraného v roku 1929. Aj keď pôvodný hotel bol modernou 16-podlažnou betónovou výškovou budovou – tento typ budovy, ako aj stavebný materiál sa pôvodne používali na stavbu administratívnych veží – nový Waldorf-Astoria ho v tomto nasledoval a predbehol ho vo výške a počte izieb viac ako dvojnásobne.

Od týchto čias sa vnútromestská výšková budova vychádzajúc z USA etablovala ako stavebná forma pre hotel a nasadila smer vývoja až do 21. storočia. Cieľová skupina návštevníkov a zákazníkov mestského hotela pozostáva dodnes z veľkej časti z obchodných cestujúcich, v čom spočíva umiestnenie hotelov v blízkosti, alebo minimálne v dobrej nadväznosti na obchodné a administratívne štvrte mesta – a poloha zasa podmieňuje počet podlaží. Obchodný, mestský alebo biznis hotel – tieto označenia sú väčšinou používané ako synonymum. Ide pri tom o zastrešujúci pojem pre hotel v mestskom prostredí, ktorý slúži na odlišenie oproti budget –

turistickému hotelu alebo viac vidieckemu rekreačnému hotelu. Nielen konferenčné priestory a biznis centrá, ale aj lákajúce mestské prostredie s nákupnými príležitosťami, reštauráciami a nočným životom majú pre zákazníka význam pri výbere hotela.

V posledných rokoch sa vykryštalizovalo aj smerovanie na aspekt navrhovania: otvorenie hotela, jeho „styling“, ktorý sa nevzťahoval len na zariadenie interiérov a kvalitu reštauračného zariadenia, ale aj na vonkajšie pôsobenie v mestskom prostredí. A práve tento fakt stále viac vystupuje do popredia. Preto hotel nie je zameniteľný objekt, ktorý priťahuje zákazníkov len na základe svojej polohy, ale sprostredkováva svoje poslanie zákazníkovi aj prostredníctvom architektúry. Ešte v 80. rokoch bola táto situácia celkom inak hodnotená. Vonku neutrálny objekt, vnútri oáza so stromami a vodopádmi. Takúto koncentráciu len na interiér si už teraz, po vývoji v posledných rokoch mestské hotely nemôžu dovoliť. Takto vznikli v posledných rokoch v rámci nových trendov ku kvalitnejšej a individuálnejšej architektúre stavebné diela, ktoré majú vlastný charakter a architektonicky sú rozlíšiteľné, celkom v kontraste s hotelovými reťazcami, ktoré vyprodukovali celosvetovo zameniteľné „hotelové stroje“. Sú to exkluzívne a samostatné objekty, ktorých cieľom bolo vytvorenie nezameniteľného priestoru v meste. Na základe spôsobu výstavby v 70. rokoch minulého storočia, keď v USA aj v architektúre mestských hotelov často nastúpil tzv. „internacionálny štýl“, je takýto spôsob reakcie opodstatnený. V centrách mnohých veľkomiest postavili architekti úžasné mrakodrapy, ktoré ovplyvnili obraz mesta. Charakteristická pre tieto výškové budovy z betónu a ocele, často s presklenou fasádou, je átriová hala, ktorá tvorí centrum objektu. Vďaka tomuto mal hotel vo výškovej budove určitý prvok, ktorý ho urobil rozlíšiteľným od administratívnej budovy, a to átrium ako otvorený priestor podporujúci sociálny kontakt.

Suburbánne hotely

Doslovne preložené by sme ich mohli označiť ako „hotely na okraji mesta“. Medzi suburbánne hotely patria tie, ktoré celkom nezapadajú do schémy „platne, veže, haly“. Spoločnú majú polohu mimo centra mesta a ich menší výškový rozmer. Ich využitie je podobné downtown hotelu, charakteristická je pre nich však skôr plošná, rozvoľnená organizácia priestorov, v čom pripomínajú skôr pobytové rekreačné hotely. Príčinu ich vzniku je možné odvodiť od decentralizácie rozvojov miest a budovania biznis parkov a nákupných centier mimo preplnených,

dopravne ťažko dostupných centier miest. Prednosťou týchto hotelov je aj nižšia cena pozemkov, čo sa odráža aj v cene ubytovania.

Do tejto skupiny možno zaradiť aj letiskové hotely a hotely nákupných centier ako novodobého fenoménu. Začiatok prejavu posunu od trhovej ekonomiky ku konzumnej kultúre sa začal prejavovať od začiatku hlavne v zariadeniach masovej spotreby, čo boli v prvom rade obchodné domy. V amerických mestách mal práve obchodný dom či nákupné centrum v rozptýlenej predmestskej zástavbe pri snahe formovania verejného priestoru a vnesenia mestských funkcií do okrajových častí miest nahrádzať chýbajúce tradičné verejné priestory. „Nákupné centrum a jeho špecifická podoba shopping mallu, ako sa vyvinula v USA a dnes sa presadzuje po celom svete, je jedným z najvýraznejších symptómov tohto posunu.“ [Kratochvíl, 2012: 13] Posunu k napodobeniu jediného prvku, ktoré predmestie postrádalo, a to mesta. Začleňovanie stále nových aktivít a funkcií predĺžilo prevádzkovú dobu nákupných centier na 24 hodín, a preto postupne začlenili aj funkciu prechodného bývania.¹⁷

Príkladom suburbánneho hotela v Bratislave, s polohou v novovzniknutej zóne nákupných centier, je hotel Gate One:

Hotel Gate One, Bratislava, GFI atelier, 2006 – 2009, 114 izieb, 7 apartmánov, kongresová sála, wellness, fitness

Hotel triedy 4, je situovaný v blízkosti bratislavského letiska, v centre novovytvorenej biznis zóny vedľa najväčšieho nákupného centra na Slovensku – Avion Shopping Park. Je členom hotelovej skupiny Summit Hotels & Resorts, ktorá je súčasťou medzinárodnej hotelovej siete Preferred Hotel Group.

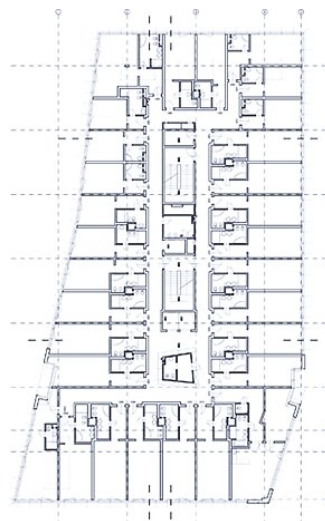
Hotel Gate One vznikol po zmene investorského zámeru z pôvodného polyfunkčného objektu a ponúka ubytovanie v 114 moderných, nadštandardne zariadených izbách, vrátane 7 apartmánov. Prevažná väčšina izieb má nadštandardné rozmery od 30 m² až po 101 m². Osemposchodový Gate One Hotel architekti riešili štandardne. Okrem reštaurácie, kaviarne a lobby je na prízemí ešte kuchyňa so zázemím. O poschodie vyššie sa nachádza kongresová hala s najväčšou kapacitou v Bratislave – okolo 600 osôb, ktorá sa dá posuvnými priečkami rozdeliť na

¹⁷ West Edmonton Mall je podľa Guinnessovej knihy rekordov najväčším nákupným centrom na svete. Je väčší ako 100 futbalových štadiónov. Okrem 800 obchodov, 11 obchodných domov a 110 reštaurácií obsahuje aj hokejový štadión regulárnych rozmerov, hotel s 360 izbami, jazero, ekumenickú kaplnku, 20 kín a 13 nočných klubov.

niekoľko menších sál. Nad ňou sú už obytné podlažia, ktoré na siedmom podlaží dopĺňa relaxačná zóna – wellness a fitness centrum. Na najvyššom podlaží sa nachádzajú luxusné apartmány a technické zázemie. Fasáda má dynamické členenie a je ladená v módnej a nadčasovej kombinácii sivej, čiernej a bielej farby.

Obr. 28: Hotel Gate One, Bratislava. Foto: autor.

Obr. 29: Hotel Gate One, Bratislava, pôdorys typického podlažia. Zdroj: ARCH 3/2010.

3.2 Štandardy hotelového programu

Aj keď determinantov hotelových konceptov a realizácií je viac, štandard je jedným z kritérií, ktoré najviac zaujímajú zákazníka.¹⁸ Štandard chápaný v zmysle úrovne a rozsahu ponúkaných služieb, či už vlastných, alebo ako súčasť komplexu. Vo vzťahu k aktuálnej hotelovej produkcii môžeme z hľadiska štandardu hotelového programu, t. j. rozsahu služieb, deliť mestské hotely na tri základné typy:

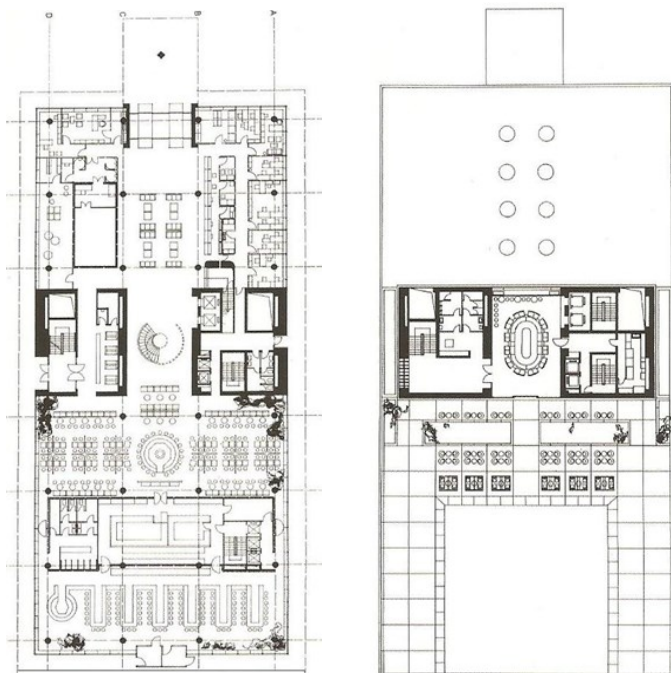
- **Štandardný typ** – hotel so základnými funkciami ubytovania a stravovania
- **Komplexný typ** – hotel, ktorý poskytuje zvýšený rozsah doplnkových služieb rôzneho zamerania
- **Urbánny hybrid** – hotel ako súčasť mixed – use komplexu,

¹⁸ Štandard - dosiahnutá, ustálená, bežná úroveň (podľa Slovníka cudzích slov)

Štandardný typ – hotelový radikál

Keďže hotel ako typ stavby vznikol na základe potreby prenocovať, jeho primárnou funkciou bolo ubytovanie a stravovanie, ako súčasť pohostinstva a zabezpečenia pohodlia cestujúcich. Dlhodobou bol tento **radikálny – štandardný typ základom pre budovanie hotelov**, najmä však v období štandardizácie a typizácie v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch 20. storočia. Ako príklady môžeme uviesť takmer všetky hotely z tohto obdobia na Slovensku. Začať môžeme hotelmi Devín, Kyjev či Dukla v Bratislave a spomenúť aspoň pár hotelov v ďalších väčších mestách, ako napríklad hotel Lux v Banskej Bystrici alebo hotel Slovan v Košiciach. Toto všetko sú reprezentanti obdobia typizácie v hotelovej výstavbe na Slovensku a tieto hotely boli postavené zväčša ako monofunkčné, pokiaľ ubytovanie a stravovanie berieme v tomto zmysle slova ako jednu primárnu funkciu pohostinstva.

Postupne však všetky tieto hotely prechádzajú revitalizáciou a redesignom. Príkladom, ktorý na svoju príležitosť ešte len čaká, je práve hotel Kyjev, jeden z tých, ktorý v období svojho vzniku naznačil smerovanie vývoja hotelovej výstavby:

Obr. 30: Hotel Kyjev, Bratislava. Pôdorys 1. NP. Zdroj: Matušík, 2007.

Obr. 31: Hotel Kyjev, Bratislava. Pôdorys 3. NP. Zdroj: Matušík, 2007.

Hotel Kyjev, Bratislava, Ivan Matušík, 1969 – 1973, 199 izieb

Hotel Kyjev ponúka vynikajúcu polohu a ubytovanie v takmer 200 izbách a 5 apartmánoch. Izby sú vybavené vlastnou kúpeľňou, sociálnym zariadením, telefónom a TV, sú však svojím zariadením a technickým vybavením už nevyhovujúce. Spolu 700 miest ponúkajú hotelové gastronomické strediská. Hotel neposkytuje žiadne iné doplnkové služby. Zatiaľ čo väčšina hotelov v Bratislave z rovnakého obdobia už prešli rekonštrukciami rôzneho stupňa, hotel Kyjev čaká na svoje možnosti a príležitosti.

Obr. 32: Hotel Kyjev, Bratislava, schodisko hotelovej haly.

Zdroj: <http://jacobsdiary.tumblr.com/page/5>

Obr. 33: Hotel Kyjev,
Bratislava. Zdroj: autor.

Komplexnosť a jej intenzita

V záujme zachovania konkurencieschopnosti jednotlivých hotelových zariadení vyplýva pre pôvodné hotely potreba prehodnotenia existujúceho stavu a pre novobudované dôsledná príprava marketingového programu. Zmena spoločenských pomerov znamená aj významnú zmenu v obsahu a vybavenosti mestského hotela súčasne s orientáciou na turistov a obchodných návštevníkov a aj s rastom životnej úrovne, čo znamená zvýšenie rozsahu poskytovaných služieb a zmenu v zmysle ponúkaného štandardu na **komplexný typ hotela**.

Moderný mestský hotel by mal vyhovovať obchodným cestujúcim, účastníkom konferencií či prázdninovým hosťom, bez ohľadu na to, v akej polohe sa nachádza. Architektúra, prostredie, moderné konferenčné a seminárne miestnosti, wellness zóny a multikultúrna atmosféra dodáva hotelu možnosť pružne reagovať na zvýšené požiadavky klientov, čo pri monofunkčnom charaktere nie je možné. Komplexnosť poskytovaných služieb hotelových zariadení patrí medzi hlavné trendy v dopyte cestovného ruchu. V súčasnosti už zďaleka nepostačuje poskytovať návštevníkom tzv. základné, alebo primárne služby (ubytovanie a stravovanie). Čoraz väčší dôraz sa kladie na tzv. doplnkové služby. Komplexnosť zariadení cestovného ruchu

- zvyšuje spokojnosť návštevníkov,
- generuje dodatočné zisky z prevádzky širokého spektra ďalších zariadení poskytujúcich hlavne doplnkové služby,
- každou odlišnosťou predurčuje hotel na úspech. Znamená niečo navyše, čo hosť neočakával a práve preto sa tam rád znova vráti.

Viac ako kedykoľvek predtým sú v hoteloch spracovávané dôležité projekty a úlohy. Pracovným prostredím sa dnes stáva každé miesto, kde je možnosť otvoriť notebook. Vede to k tomu, že stále viac a viac mestských hotelov sa musí rozhodnúť, či chcú byť súčasťou tohto zosieťovaného systému, ktorý sa nazýva podnikanie (ekonómia, hospodárstvo), alebo sa vedome postaví do opozície a byť pripravený pre tých, ktorí potrebujú „vypnúť“.

To znamená byť tzv. **online** t. j. v prúde súčasnej ekonomiky založenej na priestoroch pracovných stretnutí a inšpirácie, v sieti každodenného života a technológie, alebo zostať **offline**, t. j. vedome postavený do opozície, zostať „zosieťovaný“ = „time-out“ a mať len okno s výhľadom, namiesto počítačového okna Windows s pohľadom dnu.

K aktuálnym príkladom slovenských hotelov, realizovaných v zmysle komplexnosti poskytovaných služieb, patria:

AC Hotel, Bratislava, atelier3M, Marian Pokrivčák, Monika Štekláčová, 2008 – 2009, 199 izieb, konferenčné miestnosti, wellness, fitness

AC Hotel by Marriott je hotel triedy 4 a stal sa odrazom identity jednej z ulíc, na ktorej stojí, a to Poštovej ulice, čo prezrádza jeho fasáda. Prevádzkuje ho americká sieť hotelov Marriott International. Autori sa svojím riešením mestského domu vyhli celopresklenej fasáde. Keďže je hotel mestským downtown hotelom, odráža sa to na riešení priestorov v kontakte s ulicou – pešou zónou. Podnož hotela tvorí zasklený dvojpodlažný parter orientovaný do Poštovej ulice, kde je kníhkupectvo a kaviareň a smerom k užšej Vysokej ulici je parter koncipovaný už len ako jednopodlažný. Hotel má 7 nadzemných podlaží a 2 podzemné a disponuje 95 parkovacími miestami v garáži. Disponuje tiež 333 m² konferenčnej plochy s možnosťou štyroch kombinovateľných seminárnych miestností s kapacitou 350 konferenčných účastníkov.

Obr. 34-36: Austria Trend Hotel, pohľad z Poštovej ulice, hotelová hala – lobby, nárožie Poštovej a Vysokej ulice. Zdroj: ASB 01-02/2010.

Obr. 37: AC Hotel, Bratislava, pôdorys typického podlažia, ubytovacia časť, administratíva. Zdroj: ASB 01 – 02/2010.

Mikado Hotel, Nitra, Barak architekti, Viktor Šabík, Marek Šumichrast, 2009 – 2010, 43 izieb, 2 apartmány, konferenčné miestnosti, wellness, fitness, golfový trenažér, squash centrum

Hotel Mikado je hotel triedy 4, lokalizovaný v Nitre, nie ďaleko od historického centra mesta. Je to hotel kategórie biznis. Ide o rekonštrukciu, nadstavbu a prístavbu bývalej továrne. Súčasťou komplexu je aj kongresové centrum a relaxačná časť, lôžková časť sa nachádza v nadstavbe nad pôvodnou výrobnou halou, kongresová sála a ostatné športovo-relaxačné doplnkové služby sú situované v doplnenej dostavbe. Hmota objektu svojou dostavbou a nadstavbou dopĺňa celkový urbanizmus okolia a vhodne uzatvára jeho areál.

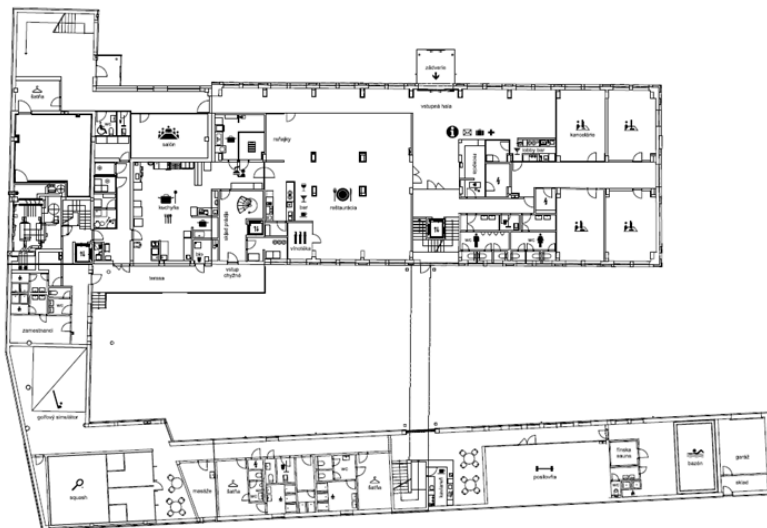

Obr. 38: Hotel Mikado, Nitra. Zdroj: ARCH 01/2011.

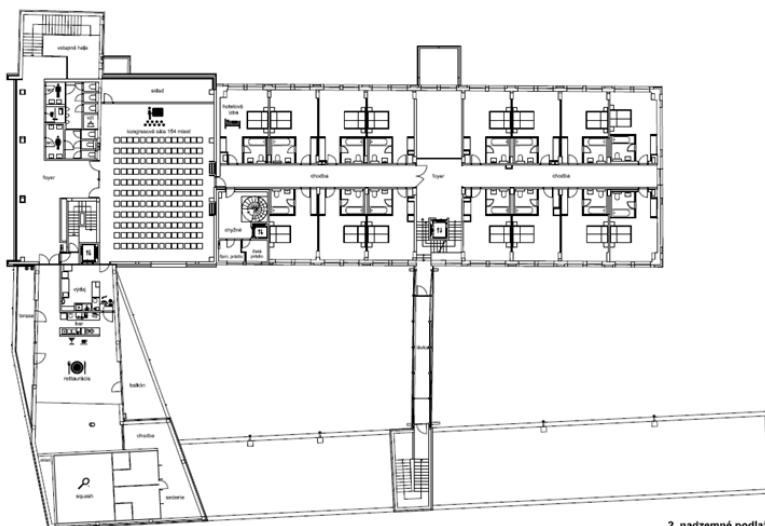
Obr. 39: Hotel Mikado, Nitra. Zdroj: www.dstech.sk

3. - 4. nadzemné podlažie

1. nadzemné podlažie

2. nadzemné podlažie

Obr. 40: Hotel Mikado, Nitra, pôdorysy jednotlivých podlaží. Zdroj: ARCH 01/2011.

Hotel ako súčasť urbánneho hybridu

Výsledkom diverzifikácie ponuky sa v súčasnej architektúre stáva hybridizácia.¹⁹ Hotely vytvorené krížením, čo je pôvodný význam slova hybrid, nie sú v žiadnom prípade vynálezom moderny. Už v období Belle Epoque – krásnej éry, prepájali hoteliéri úspešne to najlepšie z viacerých svetov – minimálne hotely a reštaurácie.

„Bastard“ ako výsledok kríženia hotela (príslušnej kategórie) so zážitkovou gastronómiou a s konferenčnými priestormi či wellness a inými zariadeniami, ponúka samozrejme veľký potenciál na rôznych úrovniach. Hotely sa stavajú tam, kde je potenciál akcií orientovaných na široké publikum. V multifunkčných objektoch a centrách sú kombinované hotely s ponukou rôznych funkcií. Pritom sú jednotlivé priestory napríklad pri konferenčnom hoteli variabilné. Pod týmto názvom môže fungovať niekoľko variácií: buď sú zodpovedajúce priestory integrované priamo v hoteli, alebo je hotel postavený v bezprostrednej nadväznosti na kongresové centrum. Doplnkové atraktivity môžu byť generované aj prostredníctvom nákupných centier a voľno-časových zariadení. Hybridy môžu byť koncipované vertikálne aj horizontálne, pričom vertikálne sú charakteristické pre centrálnu mestskú polohu a horizontálne pre okrajové polohy miest.

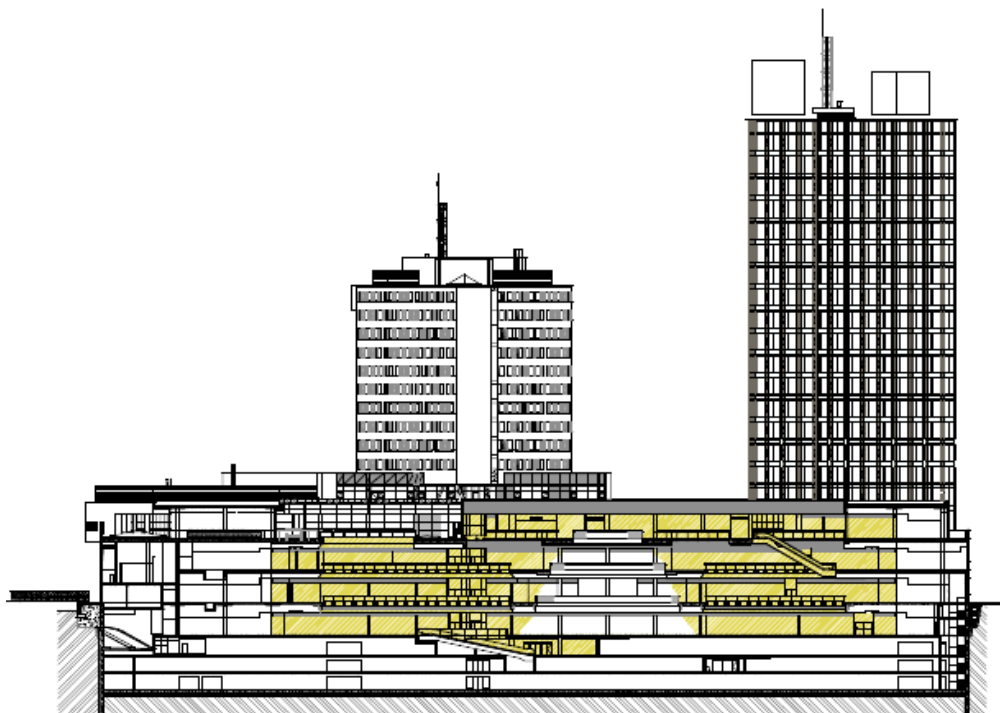
Niekedy aj tzv. „theming“, respektíve téma rozširuje možnosti hotela. V skutočnosti viedli k vzniku takýchto tematických hotelov americké tematické parky, ktoré zaznamenali boom hlavne koncom 80-tych rokov 20. storočia v Las Vegas. Okolo Sunset Strip bolo v tých rokoch neúmerne investované do stále viac bizarnejších hotelových fantázií.

V súčasnosti „zahusťovanie“ a revitalizácia mestských centier, nedostatok priestoru a stúpajúca hodnota stavebných pozemkov vyvolávajú proces zlučovania foriem a štruktúr nezlúčiteľných programov v jednej štruktúre.“ (Selcová, 2013: 21) Z hľadiska budúceho vývoja je v týchto súvislostiach perspektíva mestských hotelov vo využití kapacít a blízkosti objektov nových úspešných polyfunkčných, obchodno-spoločenských a voľnočasových centier, ktoré preberajú najmä neubytovaných – pasantnú klientelu hotelov, a tým sa samotným hotelom stávajú veľmi silnou konkurenciou. Jedna z možností je teda tá, že sa hotel stane súčasťou takéhoto centra (hotely Sheraton a Lindner, Bratislava), v zahraničí nazývaného mixed-use komplex.

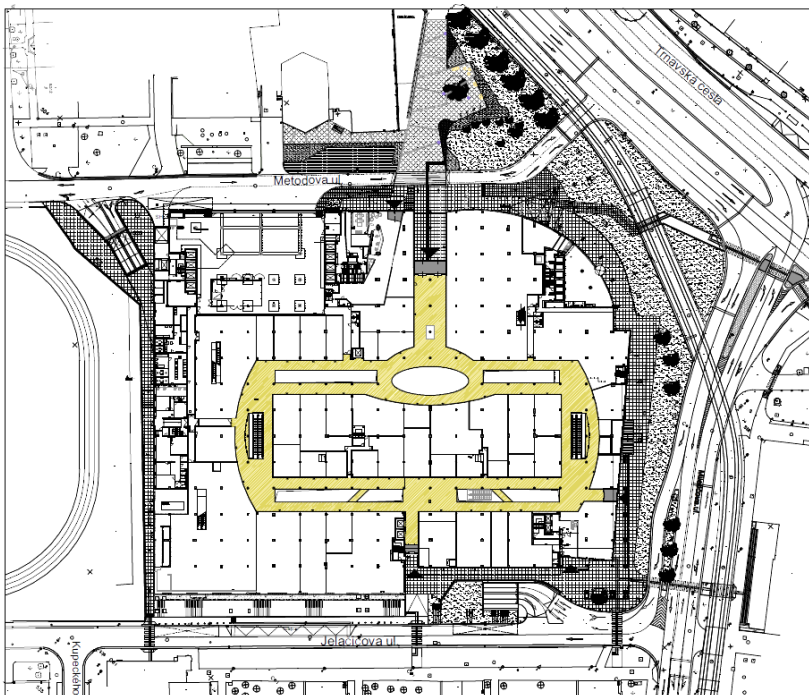
¹⁹ Hybridný – krížený, miešaný (podľa Slovníka cudzích slov).

Lindner Hotel Gallery Central, AIK, Ivan Kubík, 2009 – 2012, 222 izieb a apartmánov, 3 konferenčné miestnosti, možnosti aktívneho aj pasívneho oddychu v rámci multifunkčného komplexu Centrál.

Hotel Lindner je súčasťou multifunkčného komplexu Centrál s polohou v širšom centre Bratislavy. Je to hotel triedy 4 a patrí do nemeckej hotelovej siete Lindner Hotels & Resorts. Tým, že je hotel priamou súčasťou komplexu, má hotelový hosť okrem základnej ponuky, čo sú veľkoryso riešené konferenčné priestory a raňajkáraň, k dispozícii aj množstvo iných prevádzok v rámci celého zariadenia, ako napríklad 25-metrový bazén v relaxačno-športovom centre s fitness a spa zónou na ploche 2000 m². Ďalším benefitom, ktorý môžu hostia využívať je 6000 m² zeleného parku na streche nákupného centra. Tým, že komplex Centrál ponúka atraktívnu zmes funkcií – obchodov a služieb s nadčasovým riešením mestotvornej architektúry, má hotel Lindner predpoklady byť hotelom zaujímavým nielen pre business klientelu, ale aj pre rodinné pobyty.

Obr. 41: Multifunkčný komplex Centrál, s hotelom Lindner, rezopohľad. Zdroj: ARCH 11/12.

Obr. 42: Multifunkčný komplex Centrálný, s hotelom Lindner, pôdorys 1. NP. Zdroj: ARCH 11/12.

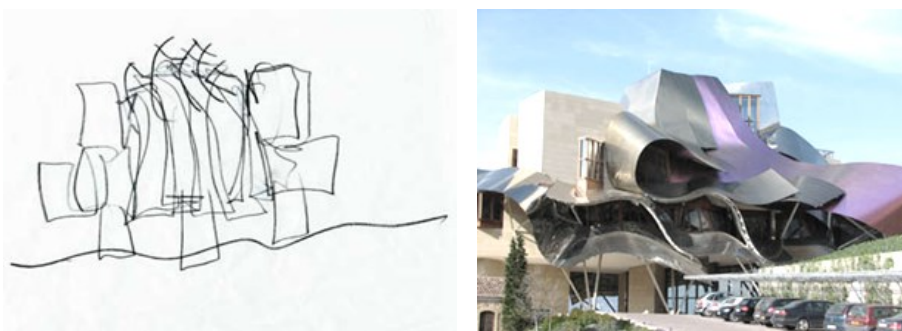
3.3 Zameranie a marketing

S rozvojom cestovného ruchu a mnohonásobným nárastom ubytovacích kapacít nielen vo svete, ale aj u nás, sa v poslednej dobe upriamuje pozornosť aj na tento segment navrhovania. Zjednocujúcim prvkom je moment kvality a invencie nových predstáv a návrhov, ktorý je pretaviteľný do realizácie rôznymi formami so zameraním na existujúce objekty, ktoré už buď funkciu hotela naplňajú, alebo je možné ich existujúcu substanciu na hotelovú funkciu využiť. Nekonvenčným prístupom, často ovplyvneným marketingovým ťahom k získaniu zákazníka, je experiment, kde sú často do architektonických súťaží prizývaní špičkoví svetoví architekti.

Experiment

Hotel budúcnosti je ústredným bodom pre mnoho tém, ako sú: rekreácia, práca, inšpirácia, zdravie, komunikácia, skúsenosti.... Príležitosti pre hotelierov sú preto v tomto smere veľmi široké a rozmanité a očakávania klientov, či už súkromných alebo obchodných sú obrovské.

Pri aktuálnych výzvach k novým hotelovým koncepciám stojí v popredí reakcia na podmienky a potreby trhu, zdravá súťaž, ako aj vývoj na medzinárodnej hotelovej scéne. Impulzom riešenia sa stali vízie a utópie. Vplyv na stanovenie cieľov a na definovanie nových perspektív majú vždy experimentálne príklady. Každá zmena sa začína pokusom a nie je to inak ani v tejto oblasti. Inovatívnym krokom razia cestu experimentálne projekty a avantgardné koncepcie. Experimenty, vzory novej hotelovej kultúry, sa stali cieľom novej generácie a cez symbiózu avantgardnej architektúry a novej hotelovej filozofie sa pohla aj situácia na hotelovej scéne.

Obr. 43,44: Frank O. Gehry: Hotel Marques De Riscal, Elciego, Spain.

Zdroj: www.arcspace.com/features/gehry-partners-llp/hotel-marques-de-riscal/

Konverzia s uplatnením funkcie hotelového bývania, boutique hotel

Nárast objemu cestovania viedol k dopytu po nových hoteloch, ale priestory väčšiny miest sú také stiesnené, že existuje len málo možností pre výstavbu nových budov (460-izbový City Inn Westminster otvorený v roku 2003 bol najväčší nový hotel postavený v Londýne za posledných 30 rokov). Našťastie hotelová kultúra ukázala neuveriteľnú flexibilitu na prispôsobenie a znovupoužívanie veľkých a zaujímavých budov, čím ich súčasne vracia k životu s účelom, ktorý je v súlade s myslením a filozofiou dnešnej doby.

V rámci vývoja koncepčných prístupov ku konverziám sa od počiatočných tendencií totálnej demolácie, cez názory charakterizované výberom objektov s cieľom konzervovať, dostávame do obdobia zachovávanie stavebnej podstaty objektov so zámerom ich nového využitia úpravou, prípadne doplnením pôvodnej stavby pre jej nový účel. V rámci konverzie má každá budova svoje silné a slabé predpoklady pre prijatie nových funkcií. Rozhodujúca je preto kompatibilita možností existujúcej budovy a predpokladaného programu.

Obr. 45: Hotel Sandor Pavilon, Piešťany, autori: architekti M. Bajtek, D. Končeková, M. Konček, M. Matunák, Ľ. Poláček. Konverzia pôvodného kúpeľného penziónu na hotel triedy 4. Dnes **hotel Sandor Pavillon** ponúka aj kúpeľné a terapeutické služby, wellness a fitnesscentrum v modernej prístavbe. Vybavenie hotela je prispôbené aj pre hendikepovaných hostí. Poskytuje pobyty v 16 luxusných izbách a apartmánach. Hotel poskytuje aj kompletne vybavené konferenčné priestor.y s kapacitou 40 a 14 osôb. Foto: autor

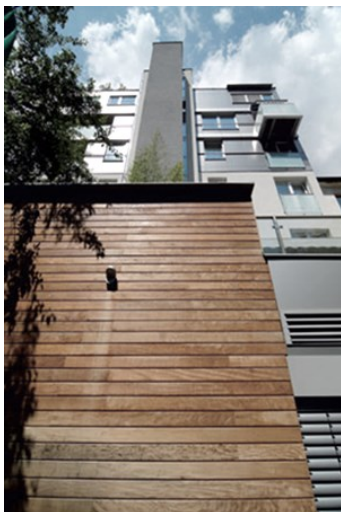
V architektonickom ponímaní je proces konverzie príležitosťou na implantáciu nových funkčných a výrazových elementov do pôvodnej štruktúry, ktorú výrazovo obohatí a prispeje k (staro)novej identite prostredia. Pre zachovanie objektu je ale potrebné udržať ho svojím spôsobom „pri živote“, nájsť mu využitie spĺňajúce požiadavky, potreby aj nároky spoločnosti.

V súčasnosti je najnáročnejšou čoraz obľúbenejšia premena stavieb industriálu na obytné účely (prechodného i trvalého charakteru). Kládne najväčšie požiadavky na vnútorný komfort, hygienické i technické požiadavky. Najmä otázka zabezpečenia prirodzeného osvetlenia interiéru môže znamenať vytváranie vnútorných átrií, rovnako zvýšené nároky na obvodový plášť budovy neraz ovplyvnia pôvodný výraz objektu. Na autorovi projektu potom zostane úloha určiť charakteristické znaky hodné zachovania a prezentácie, a tým aj vhodnú mieru zásahov úpravou, prípadne doplnením pôvodnej stavby s cieľom využitia pre jej nový účel.

Hotelové konverzie sú často zložité projekty, kombinujúce problémy spojené s prácou v existujúcich budovách pôvodne určených na iné využitie s pevným rozpočtom a náročným lokálnym programom, ktorý má poskytovať životaschopnosť a optimálnu rentabilitu príjmov budúcej prevádzky hotela. Pri takomto projekte sú predpokladané analýzy v nasledujúcich krokoch:

- Stav budovy – hlavný problém spojený s riešením polohy a dostupnosti objektu a statickej dopravy;
- Konštrukcia – možné zaťaženia podláh, konštrukčná výška, možnosť tvorby nových otvorov v horizontálnych aj vertikálnych konštrukciách (okenné a dverné otvory, vedenie infraštruktúr, výťahové šachty...);
- Pôdorysy, otvory – vhodný konštrukčný modul vzhľadom na predpokladanú minimálnu šírku izieb, optimálna hĺbka dispozičného traktu vzhľadom na presvetlenie izieb a efektivitu projektu;
- Plánovanie priestorov – použitie extenzívnejšieho a sofistikovanejšieho technického vybavenia ako bolo pôvodné, vyžaduje priestory a môže vyvolať obmedzenia;
- Infraštruktúra, rozvody sietí – zvážiť veľkosť a umiestnenie existujúcich stúpačiek a horizontálnych trás vzhľadom na zvýšené požiadavky pri novej funkcii hotela;
- Požiarne predpisy, akustika – možnosť vertikálneho aj horizontálneho oddelenia priestorov podlaží a komunikačných jadier (zvýšené priestorové nároky a náklady).

Pre architekta predstavuje takáto konverzia určitú výzvu, možnosti interpretácie a reinterpretácie pôvodnej funkcie, odzrkadlenej v novom návrhu hotela.

Obr. 46: Butikový design hotel Mama's, Bratislava, autori: F. Minárik, P. Brezina, S. Stehlík. Hotel vznikol po základnej rekonštrukcii, keď z pôvodného objektu zostal len skelet. Hotel má spolu 15 izieb, a to 5 rozdielne veľkých na každom podlaží. Typickým klientom hotela je obchodný cestujúci, ktorý môže využiť fitness a wellness priestory, tak isto strešnú terasu s jacuzzi a rokovací salónik pre 12 ľudí. Je teda komplexne vybavený pre obchodné rokovania a následný relax. Zdroj: <http://www.asb.sk/architektura/realizacie/butikovy-hotel-mama-s-s-privlastkom-design-4400.html>

Pre tieto, ale aj ďalšie skutočnosti je téma konverzií veľmi nejednoznačná. V súčasnej praxi, odbornej literatúre a výskumoch sa venuje predovšetkým pozornosť objektom industriálnej architektúry, pamiatkovým objektom a objektom v centrách miest. Žiaľ, práve tie ostatné – objekty občianskej vybavenosti sídlisk, ktorých v priebehu súčasných spoločenských zmien pribúda, sú opomínané. Tieto objekty by však jednoznačne mali v našej spoločnosti mať šancu na nové využitie. „Nejde tu o proces zachovania najreprezentatívnejších predstaviteľov architektonického dedičstva ako pri industriálnej architektúre. Tu by malo stáť v popredí zachovanie existujúcej substancie ako možnosti „recyklácie“ stavebného materiálu a naplnenie potreby nových funkcií pri prebiehajúcich demografických a ekonomických zmenách.“ (Tóthová: 2004)

Odpovede na otázky týkajúce sa tejto témy nie sú jednoduché a nájsť sa dajú práve hľadaním jednotlivých riešení, t. j. využitím existujúcich stavebných substancií.

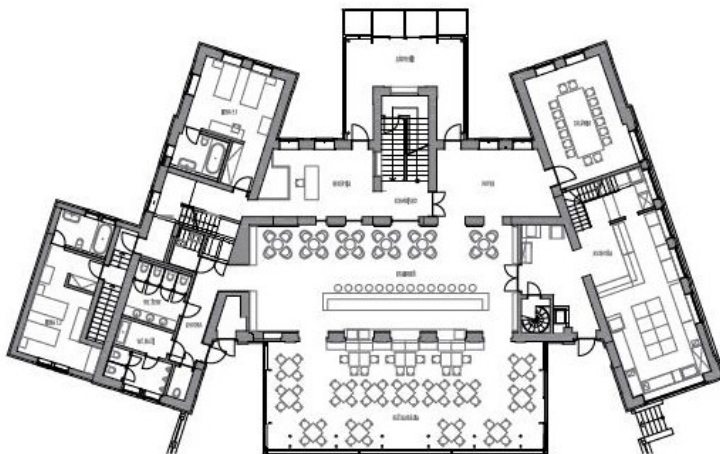
Praktickým overením možností konverzie priemyselných objektov na hotely sú príklady realizácií ako v zahraničí, tak aj na Slovensku.

S konverziou priamo súvisí aj vznik kategórie boutique hotela. V polovici 80. rokov priniesol trend vstupu do „stuhnutého“ hotelového priemyslu zmeny. V roku 1984 Ian Schrager otvoril v Manhattane „Morgans“, hotel v pôvodne malej schátralej budove v centre mesta, s veľmi výrazným vysoko štylizovaným zariadením. Termín „boutique hotel“ teda môžeme z veľkej časti pripísať práve jemu. Podľa definície je boutique hotel ubytovacie zariadenie kategórie hotel s nižším počtom izieb, ktoré sa spravidla nachádza v historických budovách, v domoch s architektonickým alebo umeleckým riešením. Zariadenie interiérov je luxusné až exkluzívne. Ako boutique hotel možno označiť iba hotel, ktorý spĺňa požiadavky najmenej hotela triedy ****.

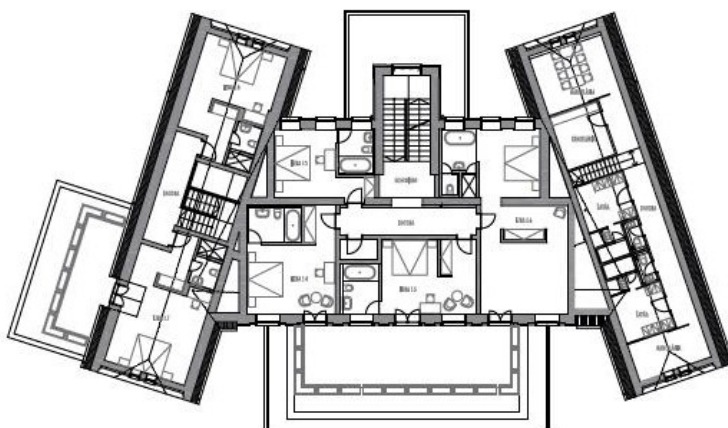
Boutique Hotel Albrecht, Ilja Skoček, 2007 – 2008, wellness, seminárna – rokovacia miestnosť

Po rekonštrukcii a konverzii objektu k jednej z pôvodných funkcií objektu – reštaurácie a kaviarne – pribudla funkcia hotela a kúpeľno-relaxačná funkcia. Centrálnu časť prízemnia objektu zaberá kaviareň prepojená otvorenými arkádami so sedením reštaurácie, ktoré vzniklo prekrytím časti pôvodnej exteriérovej terasy. Zázemie tejto prevádzky je rozložené v oboch bočných krídlach. Na prízemí objektu je situovaná taktiež recepcia a časť hotela. Hotelové izby na poschodí a v podkroví sú

prístupné z recepcie čiastočne pôvodným schodiskom so zachovaným kovaním, ktoré je v podkroví doplnené, a taktiež samostatným novým schodiskom v južnom krídle. Z priestoru recepcie sa zostupuje aj do kúpeľno-relaxačnej časti, ktorá vznikla ako novotvar v telese terasy po jej vyhlíbení a podchytení základov záhradnej fasády objektu.

Obr. 47: Hotel Albrecht, Bratislava, pôdorys 1. NP. Zdroj: <http://www.4-construction.com/sk/magazin/obrazky/boutique-hotel-albrecht-bratislava-ilja-skocek/340/>

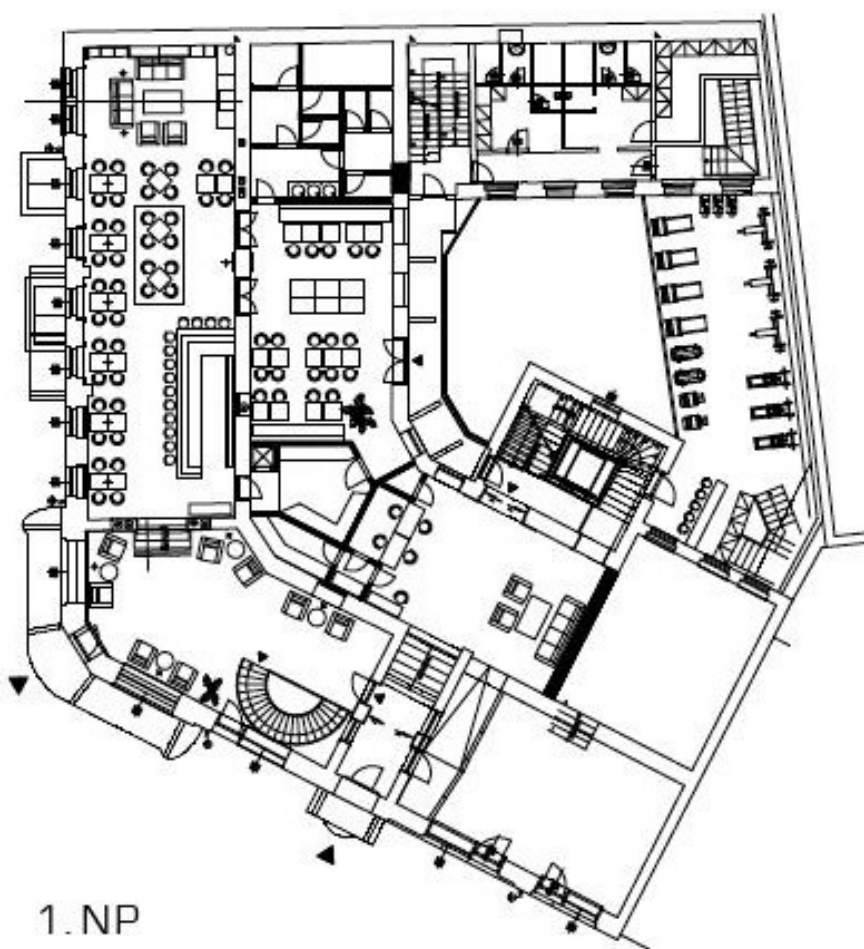
Obr. 48: Hotel Albrecht, Bratislava, pôdorys 2. NP. Zdroj: <http://www.4-construction.com/sk/magazin/obrazky/boutique-hotel-albrecht-bratislava-ilja-skocek/342/>

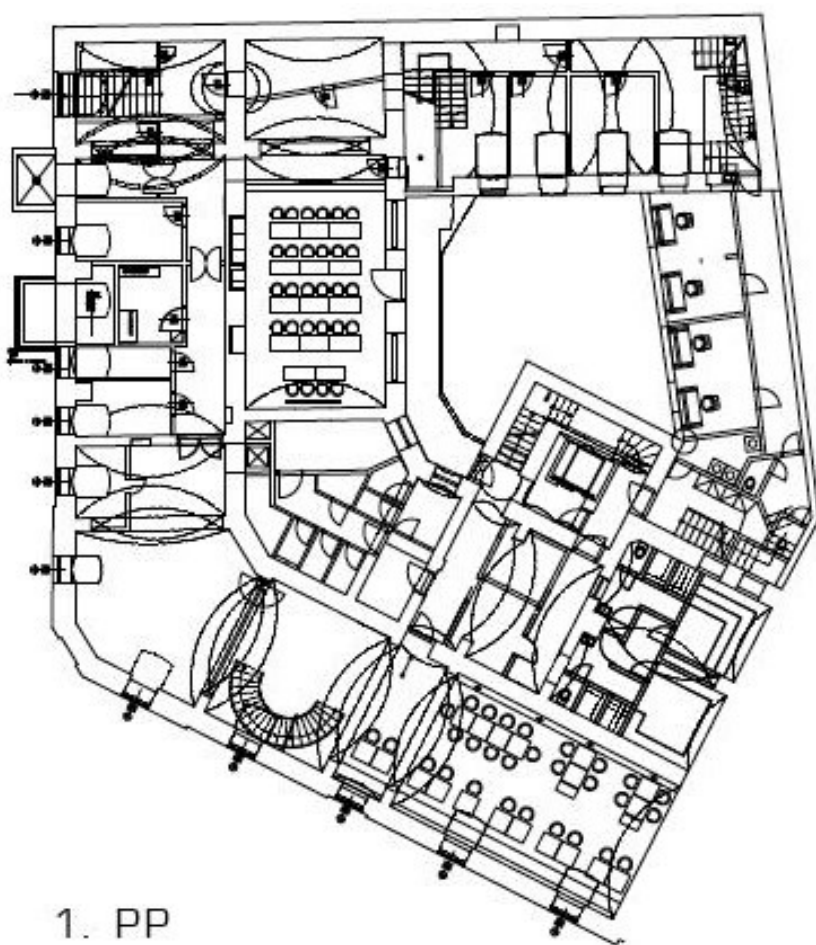
Obr. 49: Hotel Albrecht, Bratislava, wellness zóna. Zdroj: <http://www.4-construction.com/sk/magazin/obrazky/boutique-hotel-albrecht-bratislava-ilja-skocek/340/>

Apartmánový boutique Roset Hotel & Residence, Zuzana Cambelová, 2007 – 2008, 27 apartmánov v 4 kategóriách, business miestnosti, priestory fitness a spa.

Objekt je konverziou pôvodného nájomného domu s vybavenosťou. Socialistické zoštatnenie a dlho sa ťahajúce reštitúcie prežil objekt v dezolátnom stavebno-technickom stave. Súčasťou obnovy objektu sa znovu stala kaviareň, pôvodne kaviareň Tulipán. Investor tak prinavrátil Bratislavčanom kus rakúsko-uhorskej histórie. Ubytovacie kapacity hotela pozostávajú z 27 moderne zariadených apartmánov s rozlohou cca 50 – 80 m² prístupných z pavlačí. Špecialitou hotela sú štyri mezonetové podkrovné rezidenčné penthousy na najvyššom podlaží, s rozlohou medzi 109 až 210 m². Vybavenosť hotela dopĺňajú konferenčné miestnosti – menšia pre cca 30 osôb je situovaná na 1. PP a väčšia polyfunkčná, na 2. NP, je pre viac ako 60 ľudí. Pre hotelových hostí aj verejnosť je k dispozícii solídne vybavené fitness centrum a relaxačná miestnosť s vírivkou a fínskou saunou v pristavanom dvornom trakte.

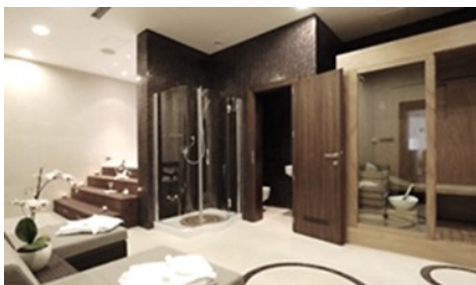

Obr. 50: Roset Hotel & Residence, pôdorys 1. NP. Zdroj: <http://www.4-construction.com/sk/clanok/tulip-house-hotel-bratislava-zuzana-cambelova/>

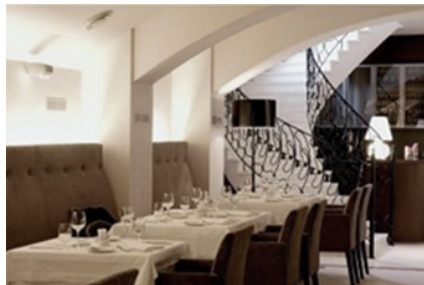

1. PP

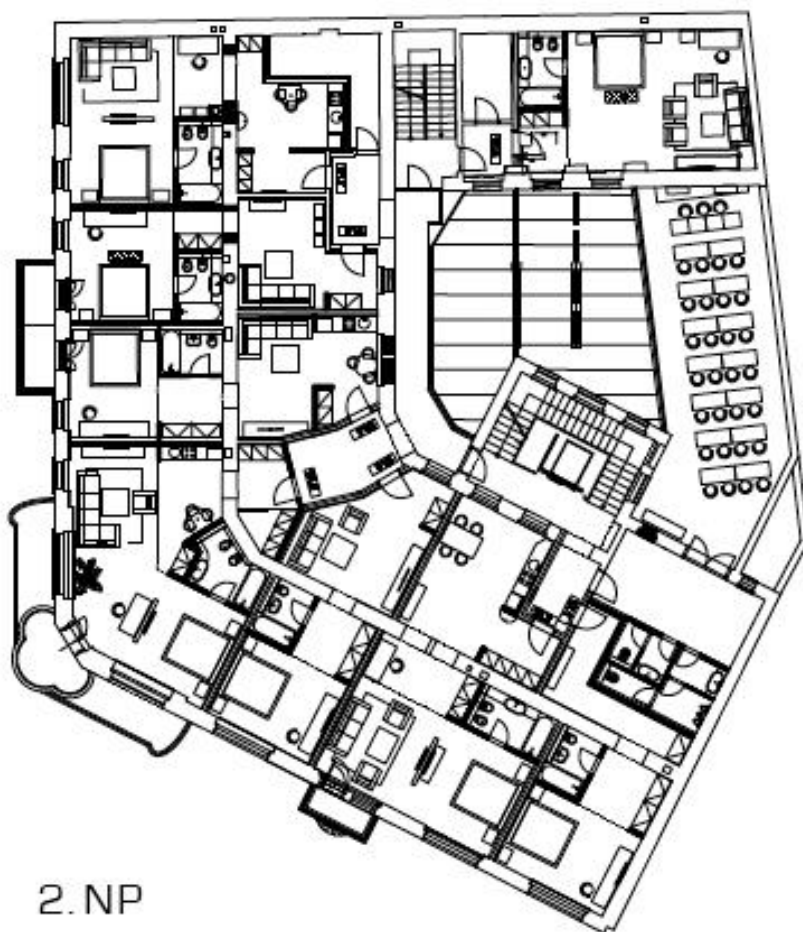
Obr. 51: Roset Hotel & Residence, pôdorys 1. PP. Zdroj: <http://www.4-construction.com/sk/clanok/tulip-house-hotel-bratislava-zuzana-cambelova/>

Obr. 53: Roset Hotel & Residence, Bratislava, Relax – zóna. Foto: autor.

Obr. 54: Roset Hotel & Residence, Bratislava. Zdroj: <http://www.4-construction.com/sk/clanok/tulip-house-hotel-bratislava-zuzana-cambelova/>

2. NP

Obr. 52: Roset Hotel & Residence, pôdorys 2. NP. Zdroj: <http://www.4-construction.com/sk/clanok/tulip-house-hotel-bratislava-zuzana-cambelova/>

Obr. 55, 56: Roset Hotel & Residence, Bratislava. Zdroj: <http://www.4-construction.com/sk/clanok/tulip-house-hotel-bratislava-zuzana-cambelova/>

Revitalizácia a redesign pôvodných hotelov²⁸

Hotely sú svojím spôsobom neustále aktualizované. Priebežné revitalizačné práce a obnova sú nevyhnutné pre ich finančné ozdravovanie a každý rok sa viac financií vynakladá na tieto činnosti, ako na výstavbu nových objektov. Navyše, hotely často menia existujúce priestory, napríklad rozšíria úspešnú reštauráciu, alebo zmenia funkčné využitie priestoru starej prevádzky. Postupom času hotely strácajú svoj „lesk a štýl“, ktorý musí byť aktualizovaný, aby objekt dokázal reflektovať na existujúce prevádzkové, technické a technologické trendy, prípadne bol aj nadčasový. Rastúce požiadavky na ekologické riešenia vedú tiež k rekonštrukciám, ktoré tvoria hotel šetrnejším k životnému prostrediu. Zlepšenie prevádzkovej efektivity v zázemí hotelového zariadenia tak, aby poskytovalo lepšie služby a tým spôsobom aj zvyšovanie pracovnej morálky zamestnancov sú tiež dôvody k renovácii. Zmena majiteľa je tiež jedným z dôvodov renovácie. A aj keď z hľadiska funkčnosti a designu hotela nie je dôvod na úpravy, nový majiteľ je jednou z príčin redesignu, ktorý potom predznačuje zmenu, a tak ubezpečuje pravidelných hostí

o kvalite, ktorú očakávajú od jednotlivých prevádzkovateľov (hotelových sietí).

„Renovácia v rozsiahlom meradle zahŕňa úplnú rekonštrukciu existujúceho hotela. Hlavnými faktormi, ktoré uprednostňujú celkovú rekonštrukciu pred novou výstavbou je úspora stavebných nákladov (vnútorná renovácia všeobecne stojí o 30 percent menej než novopostavená budova), nedostatok pozemkov v mestských oblastiach, úspora času a pokračujúce zhodnotenie architektúry verejnosťou.“ [Rutes, Penner, Adams, 2001: 175]

Vzhľadom na mieru opotrebovania stavieb po dlhoročnej prevádzke a vysoké požiadavky kladené na štandard súčasných reštauračných, kongresových, relaxačných, obchodných a ubytovacích priestorov, nie je vždy možné zachovať autenticitu pôvodnej stavby. Značný stupeň opotrebovania vykazuje v týchto objektoch aj technické zabezpečenie budovy a stavebné materiály. Nevyhovujú súčasným požiadavkám po tepelno-technickej stránke a nevyhovujú ani súčasným energetickým štandardom. Hotely už nestíhajú tak technickou, ako aj architektonickou kvalitou priestorov a ich funkciou konkurovať súčasným nárokom a trendom v oblasti cestovného ruchu. Nevyhnutné je aj prehodnotenie jestvujúcej dopravnej situácie a potreba riešenia statickej dopravy, výmena technických a technologických zariadení. Samozrejme že nevyhnutne dochádza aj k dispozičným zmenám, skladbe izieb, pribúdajú relaxačné zóny fitness a wellness centier.

Keďže téma revitalizácie a redesignu je jednou z aktuálnych na súčasnej slovenskej hotelovej scéne, je viacero zaujímavých príkladov:

Obr. 57: Pôvodný hotel Bratislava.

Obr. 58: City hotel Bratislava dnes. Foto: autor.

Obr. 59: Hotel Hutník, Košice, predchodca hotela Yasmin. Zdroj: www.skyscrapercity.com

Obr. 60: Hotel Yasmin – rekonštrukcia hotela Hutník. Zdroj: www.hotely.sk

Hlavné zásady a princípy revitalizácie, ktoré sú nielen predpokladom spokojnosti návštevníkov hotelových zariadení, ale aj základným predpokladom pre ich ekonomickú efektívnosť sú:

- „zhodnotenie lokality (prístup, statická doprava, nové výhľady, viditeľnosť lokality, vzťah ku generátorom dopytu a ku konkurencii),
- komplexnosť riešenia (ako urbanisticko-architektonická, tak aj konštrukčno-stavebná),
- technologická úroveň (zariadenia ovládajúce systémy vykurovania a klimatizácie, informačné a komunikačné technológie, bezpečnostné a protipožiarne zariadenia, technológie pre doplnkové služby...),
- úroveň dispozičného riešenia.“ (Patúš: 2009)

Ak by sme chceli hovoriť o jednotlivých pôvodných hotelových stavbách na Slovensku, môžeme hovoriť o mestských hoteloch z obdobia veľkých realizácií 60. a 70. rokov minulého storočia, ktoré sú momentálne z určitých aspektov až neprívetivé a v dnešnej dobe, keď hodnota priestoru, ktorý zaberajú, neustále stúpa, sú v pôvodnom stave neudržateľné. Snahy chrániť tieto objekty v stavebnom vývoji mesta bez možnosti kvalitnejšieho využitia a revitalizácie by bolo iracionálne. Boli však výnimočným produktom výnimočných architektov svojej doby. Voči tomuto poznaniu je nutné postaviť sa koncepčne a najmä kultúrne, v súlade s kontinuitou vývoje línie rozvoja jednotlivých miest.

Obr. 61: Hotel Doubletree by Hilton, Košice. Revitalizácia pôvodného hotela Slovan. Zdroj: www.cas.sk

Obr. 62: Hotel Slovan, Košice. Foto: Robert Ujetz.

Obr. 63: Skelet hotela Slovan, Košice, v priebehu rekonštrukcie. Zdroj: geolocation.ws

V európskych metropolách vznikali v tom čase veľkorysé architektonické koncepty, z ktorých mnohé sa stali ich novými symbolmi. Nebolo tomu inak ani v oblasti výstavby hotelov, či už v Bratislave, Košiciach, alebo Banskej Bystrici. Zámery na výstavbu obchodného centra na Kamennom námestí v Bratislave s hotelom Kyjev, či na výstavbu hotela Slovan v Košiciach vznikli v tomto dynamickom období. Projektovali ich talentovaní predstavitelia vtedajšej mladej generácie architektov. Hotel Kyjev a obchodný dom na Kamennom námestí sa stali symbolom „zmeny provinčného mesta na metropolu“, ako sa o ňom vyjadril architekt Emil

Belluš. K realizáciám z tohto obdobia patrí aj Hotel Dukla na Dullovom námestí od architekta Ferdinanda Milučkého. Nová hotelová dominanta vyrástla teda na Kamennom námestí ako súčasť nového obchodného centra. Autorom bol architekt Ivan Matušík. „Realizovala sa výstavba panelového hotelového komplexu „Bratislava“, vtedy kapacitne najväčšieho hotela (628 lôžok a 190 prístelok) od architekta Fintu. V sedemdesiatych rokoch architekt Bystrický s kolektívom realizoval hotel „Junior“ pri Štrkoveckom jazere, s terasou nad vodnou hladinou, so zaujímavým riešením hotelovej haly, ktorej výška presahovala viac poschodí a bola zhora presvetlená.“ (Ferianc: 2003)

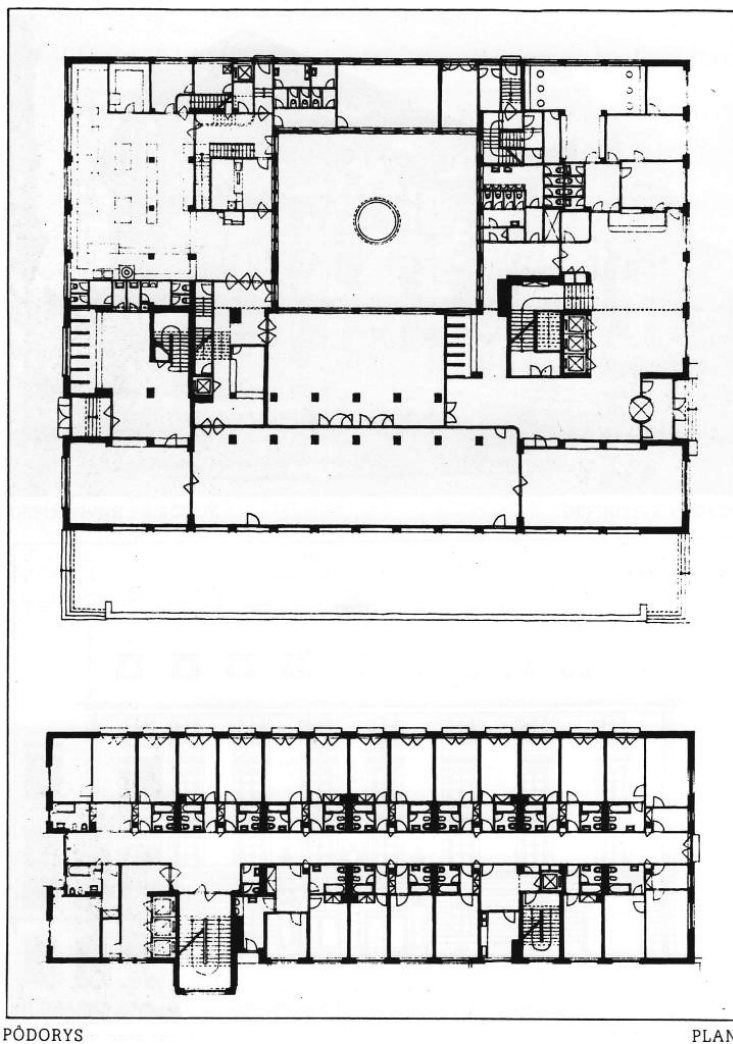
Väčšina mestských hotelov postavených v tomto období prešla rôznym druhom a stupňom revitalizácie. Rekonštrukcia neobišla ani hotel Devín, ktorý už prešiel druhou vlnou revitalizácie. Interiéry spolu s funkciami obmieňal aj Hotel Apollo (pôvodne Dukla). Tento faktor poukazuje na to, že dobrý hotel má tendenciu „kompletizovať“ služby poskytované návštevníkom. Dobudovávajú sa najmä chýbajúce relaxačné priestory, zlepšujú sa pracovné podmienky pre návštevníkov – podnikateľov, dobudovávajú sa priestory pre kongresy a sympóziá.

Hotel Devín, Bratislava, Emil Belluš, 1954, 82 izieb, 8 apartmánov, konferenčné miestnosti, wellness, fitness, squash centrum

História hotela Devín píše svoje nové strany. Súčasťou jeho komplexnej obnovy v rokoch 2011 – 2012 boli okrem výmeny technickej infraštruktúry prežívajúcej ešte z 50. rokov aj premeny interiérov izieb, Spa Centra či spoločenských priestorov. Napriek tomu sa podarilo zachovať dušu prominentného hotela, ktorý je exkluzívny nielen umiestnením v centre Bratislavy, ale aj priamym výhľadom na Dunaj. Hotel Devín je chránenou pamiatkou, a preto bola obnova hotela realizovaná v súlade s pôvodným konceptom, ktorý vytvoril profesor Emil Belluš, jeho autor. Zachovali sa pôvodné čalúnené dvere izieb, ale aj dvojkrídlové sklenené dvere medzi schodiskom a hotelovými chodbami. V priestoroch hotelových izieb a apartmánov dopĺňajú koncept oblé tvary mobiliáru. Nábytok bol vyrobený podľa pôvodných návrhov architekta a dizajnéra Jindřicha Halabalu, jedného z popredných predstaviteľov funkcionalizmu 30. rokov. Hotel Devín tak spojil históriu s vysokým komfortom, ktorý prináša súčasnosť. Hoteloví hostia si môžu vychutnať aj exkluzívne Spa Centrum s vyhrievaným vnútorným bazénom, fínskou či parnou saunou, squash kurtom, fitness a masážami. Najvyššie poschodie patrí po obnove priestraným izbám kategórie

Executive a nechýbajú 3 luxusné prezidentské apartmány. Hotel zároveň ponúka konferenčné priestory s technickým zabezpečením pre 12 až 150 ľudí. Čo sa týka exteriéru, z hľadiska ochrany budovy nie je možnosť zasahovať do vonkajšej fasády budovy.

Hotel Devín prešiel v minulosti niekoľkými čiastkovými rekonštrukciami, posledná komplexná obnova hotela je však prvou v jeho histórii.

Obr. 64: Hotel Devín, Bratislava. Pôdorys vstupného a typického podlažia (Dulla:1992).

3.4 Enviromentálne vzťahy, technika a technologické trendy, inteligentné riešenia

Tu stoja oproti sebe, resp. vedľa seba dve problematiky – jedna sa týka životného prostredia a jeho udržateľnosti a druhá využívania techniky a technologického pokroku pre vyšší komfort pobytu hostí.

Udržateľnosť je výraz, ktorý bol v posledných rokoch jeden z najčastejšie diskutovaných a pritom tak rôzne interpretovaný. A práve cestovný ruch a jeho hlavní nositelia – hotely a reštaurácie, sú odkázané na udržateľné hospodárstvo a intaktné prostredie. Zachovanie ekologickej rozmanitosti a zodpovedné zaobchádzanie s existujúcimi zdrojmi je pre hotelierstvo viac ako dôležité. Šetrný prístup k životnému prostrediu je jedným zo základných predpokladov trvalo udržateľného rozvoja turizmu. Hotely sú veľkým znečisťovateľom životného prostredia, čo súvisí predovšetkým s produkciou množstva odpadu, napr. z jednorazových produktov kúpeľňovej kozmetiky a miniatúrnych balení potravín, ako sú džem, maslo a podobne. Okrem toho dochádza v hoteloch k vysokej spotrebe energií a vody. V tzv. „Eco friendly“ hoteloch je cieľom minimalizovať produkciu odpadu a inštalovať inovatívne technológie, ktoré pomôžu šetriť energiu a vodné zdroje. Súčasne s nárokmi na ekologické riešenia sa neustále zvyšujú aj nároky na komfort a bezpečnosť hostí i na celkovú hospodárnosť budovy.

Samotná technická a technologická úroveň a požiadavky na technologické vybavenie sú dané manuálmi kvality, ktoré určujú pracovné postupy a stanovujú požiadavky na vybavenosť. Určujú ju jednotlivé hotelové siete (a je záväzná pre zotrvanie hotela v hotelovej sieti), alebo jednotlivé profesijné zväzy. Má zvyčajne náročnejšie kritériá ako národná kategorizácia CR. Hotely musia byť vybavené modernou technológiou na zabezpečenie maximálneho komfortu hostí a súčasne musí byť ich prevádzka energeticky ekonomická, bezpečná a jej obsluha jednoduchá. Systémy zabezpečujú optimálne a energeticky úsporné riadenie všetkých technológií od vykurovania, chladenia, vetrania, prípravy teplej vody, intenzity osvetlenia, managementu izieb, systému elektrickej požiarnej signalizácie, evakuačného rozhlasu, kamerového systému, napojenia na vysokorýchlostný internet, až po celkové sledovanie hospodárnosti prevádzky.

V rámci dôrazu na ekologické riešenia sú európske hotely certifikované značkou „Európsky kvet“. **Certifikácia európskou ekoznačkou** vyžaduje splnenie **29 povinných kritérií** a získať stanovený počet bodov deklarováním časti z 90 voliteľných kritérií. Kritériá sú

rozdelené podľa jednotlivých oblastí: **energia, voda, recyklácia a odpady, detergenty a dezinfekčné prostriedky a enviromentálny manažment.** Prvým slovenským ekologickým hotelom sa stal bratislavský hotel Mamaison Residence, patriaci do medzinárodnej siete Mamaison Hotels & Residences.

3.5 Ekonómia – nízkonákladové riešenia, corporate identity ako faktor trhu

„Či už sú to hotely Philippe Starcka alebo Puerta América, príklady ako tieto ukazujú, že inšpiratívna (dizajnová) architektúra a ekonomické pôdorysy sa môžu veľmi dobre znášať. To je ďalší faktor, ktorý v zmysle dnešného chápania nového modelu hotelierstva vytvára konkurenčný model ku objektom medzinárodných hotelových sietí ovládajúcich trh.“ [Hubertus: 2007]

Hotelové reťazce nájdeme vo všetkých triedach hotelov – od Formule 1 (*) až po Hilton (*****). Pritom mnohé hotelové spoločnosti vlastnia hotely rôznych štandardov. Môžu tým zabezpečiť viaceré segmenty trhu a takým spôsobom eliminovať prípadné podnikateľské riziko neúspechu niektorého z nich. Doktrínou väčšiny majiteľov hotelových sietí je identické vystupovanie značky na trhu – corporate identity.²⁰ Kdekoľvek sa zákazník nachádza, pôdorys izby, zariadenie lobby a reštaurácie by sa mali podobať. Na jednej strane to pôsobí ako znižovanie nákladov, na strane druhej to je odôvodnené želaniami zákazníkov, ktorí nemajú záujem vždy o nové prekvapenia.

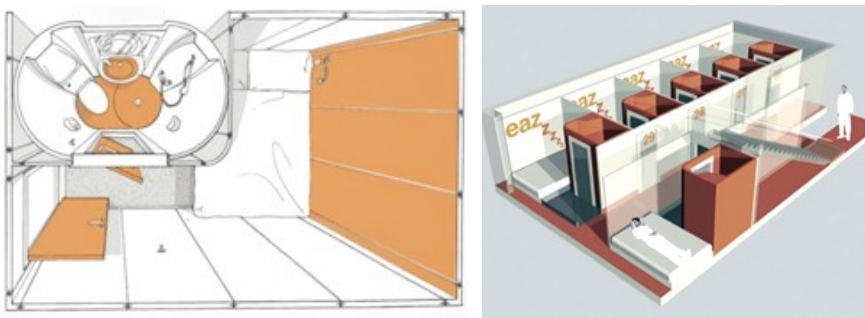
Napriek všetkým dôvodom, sú po období, keď hotel stratil verejný charakter z obdobia Belle Epoque a stal sa „ubytovacím zariadením“, citelné nové prístupy. Pri rastúcich trendoch požiadaviek hostí na kvalitu a druhovú štruktúru služieb aj hotelové reťazce vyšších tried začínajú prehodnocovať. Príkladom je napríklad sieť Radisson-SAS, ktorá síce vsádza na jedného dizajnéra, avšak nie na systémový dizajn. Tento reťazec vniesol koncepčne nové myšlienky, kedy ponúka štyri rôzne typy izieb, štyri rôzne atmosféry priestoru, z ktorých si hostia môžu vybrať.²¹

²⁰ Podľa Encyklopédie corporate identity je: „Súhrn vybraných vlastností podniku, ktoré ho umožňujú jednoznačne identifikovať, odlíšiť od ostatných podnikateľských subjektov pôsobiacich na trhu...“ (Šíbl, 2002: 96)

²¹ Hotel Radisson SAS Frankfurt je prvý s pokusom o takéto riešenie a pre každý typ izby sú určené štyri podlažia. Na výber sú: Fresh (nekonvenčná a pôvabná), Fashion (komfortná a farebná), Chic (nadčasová) a At Home (moderná a uvoľnená).

Podobne je to aj s verejnými priestormi hotela, ktoré sa už nesústreďujú výlučne na hotelového hosťa, ale otvárajú sa viac verejnosti. Recepčia je napríklad vedome umiestnená stranou, aby sa potlačil dojem hotelovej haly ako tranzitného priestoru.

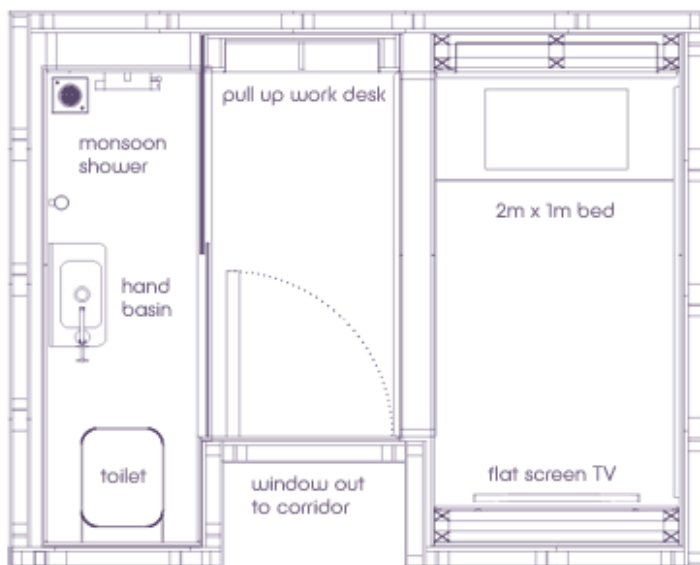
Popri luxusných hoteloch, ktoré sú jedným z hlavných trendov ovplyvňujúcich dopyt, prežíva renesanciu momentálne aj trh nízko nákladových reťazcov a hotelov. Po tom, ako si siete ako Formula 1 alebo Etap štandardizovanými izbami s minimálnym zariadením vybudovali svoje postavenie na trhu, nastupujú nové reťazce, a to inak – v atraktívnych mestských polohách. Izby sú síce malé a minimalizované na to najnutnejšie, ale dizajnovy akceptovateľné. Takýmto spôsobom vstúpila na trh napríklad sieť easyHotels ako odzva na vznik nízko-nákladovej leteckej spoločnosti easyJet.²² Myšlienkou bolo poskytnúť ubytovanie s dobrou nadväznosťou na dopravný prostriedok. Druhý koncept, ktorý tiež vznikol v Anglicku, sa volá Yotel a je založený, podobne ako kapsulové hotely v Japonsku, na priestorových bunkách. Tieto môžu byť radené podľa toho kde je potreba a priestor.²³ Rozdielom, ktorý výrazne ovplyvňuje kvalitu, a tým aj hotelovú klientelu (oproti pôvodným japonským riešeniam zo 70. rokov), sú samostatné kúpeľne jednotlivých yotelových buniek.

Obr. 65, 66: easy Hotel, Londýn, autorov EPR Architects. Zdroj: <http://www.epr.co.uk/projects/architects-hotels/easy-hotels/>

²² Sieť easyHotels mala svoje prvé hotely v Bazileji a Londýne. Dnes už fungujú hotely v centre Amsterdamu, Budapešti, Sofie, ale aj Dubaja či Johannesburgu. Podobne ako pri nákupe leteniek prebieha rezervácia cez internet a cena, rovnako ako pri letenkách, sa pohybuje podľa ponuky a dopytu, takže nie je stála.

²³ Kritik architektúry, a súčasný riaditeľ Švajčiarskeho múzea architektúry (SAM) Adam Hubertus nazval Yotely ušľachtilou variantou japonských kapsulových hotelov. (Archithese, 2/2006)

Obr. 67,68: Yotel, pôdorys štandardnej izby a riešenie kúpeľne. Zdroj: <http://www.treehugger.com/sustainable-product-design/less-is-more-yotelstiny-hotel-rooms.html>

Hotelové siete naďalej zostávajú stále silnejúcou súčasťou hotelového priemyslu a pozícia corporate – identity môže naďalej viesť k pozitívnym motiváciám. Musí však ponechať dostatok priestoru pre individualitu. Keď pri súkromnom hoteli je vzťah a pohostinstvo dané

osobným vedením a charizmou majiteľa, pri hotelovej spoločnosti by povest' a dôvera mala byť vytvorená ako sebareprezentácia práve prostredníctvom cielene a citlivo zvolenej corporate identity.

Obr. 69: easyHotel Glasgow vznikol v rámci konverzie mestského bloku. Zdroj: http://www.urbanrealm.com/news/3365/Easyhotel_over-cladding_works_complete.html

4

TRENDY V NOVÝCH HOTELOVÝCH KONCEPTOCH

Kombináciu funkcií hotela ako vývojovú tendenciu a jej zmeny môžeme chápať vo forme dialógu vo dvoch rovinách. A to ako vnútorný a vonkajší dialóg. Vnútorný v zmysle vzťahu jednotlivých funkcií a prevádzok hotela navzájom a vonkajší dialóg v sociálnom vzťahu funkcií a prevádzok k miestu/lokalite a spoločnosti.

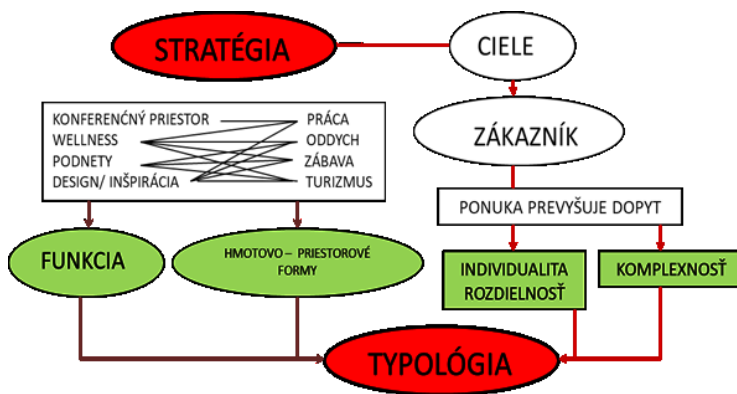
Dialóg ako vývojovú tendenciu môžeme prezentovať príkladmi zo sveta, pomenovať ich vývojový profil, komentovať ich, v čom prebehli dobu, a posúdiť mieru ich aplikácie u nás.

4.1 Individualita a rozdielnosť

„Nikto viac nemá chuť na klasické, alebo takzvané internacionálne hotely: hotel znamená spať a v priebehu pol hodiny sa cítiť ako doma.“ Jean Nouvel

Pred asi tridsiatimi rokmi sa začala etablovať nová generácia hotelov, ktorá zastávala opačné stanovisko ako konvenčné objekty hotelových reťazcov. Masovosť hotelových prevádzok počas cestovného boomu v 60. a 70. rokoch 20. storočia viedla k banalizácii a trivializácii

hotelierstva strednej triedy, ktoré bolo redukované prevažne len na základné potreby – spanie, očista tela a stravovanie. (Watson: 2005) Hotel stratil ten význam, ktorý mali hotelové paláce obdobia Belle Epoque. Priepasť medzi nimi a kvantitou uniformovaných hotelov sa zväčšovala. Impozantné príklady nových hotelov stále viac prehánali štandardizáciu. A práve uzavretie tejto diery sa stalo kreatívnou výzvou nielen pre architektov a dizajnérov, ale aj marketingovým nástrojom vynaliezavých hotelierov. Podľa Hubertusa: V polovici 80. rokov, priniesol trend vstupu do „stuhnutého“ hotelového priemyslu zmeny – v roku 1984 Ian Schrager otvoril v Manhattane „Morgans“ s veľmi výrazným zariadením, prostredníctvom ktorého parížsky dizajnér Andrew Putman nastavuje nové štandardy. [Hubertus, 2007] Tu niekde sa zrodila myšlienka dizajnového, resp. boutique hotela. Spoločná charakteristika tejto novej hotelovej generácie spočíva práve v tom, že v zásade majú veľmi málo spoločného, všetky sú však protipólom anonymného hotelového stroja. Práve rozdielnosť a individualita sa stáva znakom kvality. Toto je jedna z možných stratégií hotelového marketingu, ktorá vedie k zmenám hotelovej typológie.

Obr. 70: Schéma možných vplyvov stratégií hotelového marketingu na typológiu mestského hotela. Zdroj: autorská schéma.

Prevažne ide o malé (menej ako 100 izieb), nezávislé (neprišlúchajúce žiadnemu reťazcu) hotely, často rodinné podniky a stavby jednotlivých podnikateľov. Sú súčasťou vyššej cenovej kategórie, ale nie nutne luxusnej triedy. Dochádza k reinterpretácii cestovania a cestovanie už nekončí pred hotelom, ale malo by zodpovedajúco pokračovať aj v hoteli. Koncept sa venuje polohe, histórii a jedinečnosti miesta, životného

prostredia. Často vidieť snahu vrátiť miestam ich identitu, ktorá bola predtým zahalená legendami cestovania a luxusu.

Hotelové koncepty sú často tvorené v protikladoch. Niektoré koncepty sú zamerané na prebudenie zvedavosti, vsádzajú na nečakané a prekvapujúce v priestorovom zážitku. „Tvorivý repertoár siaha pritom od spartánskej jednoduchosti (luxus jednoduchého) až po teatrálny dekorativizmus, avšak nikdy nie v zmysle „zriedeného“ funkcionalizmu alebo dokonca v zmysle falošného vzhľadu historizmu.“ [Keck: 1998] Je tu snaha dať hotelom atmosféru, nielen imidž. Miesto corporate identity nastupuje originalita a individualita. Ide o individuálne hotely pre individuálne nároky. Často ide o nové definovanie pojmov ako je luxus, pohodlie a služby, oslobodené od bežného klišé.

Charakteristiku individuality a rozdielnosti môžeme v rámci vnútorného aj vonkajšieho dialógu funkcií chápať ako vývojovú tendenciu smerujúcu k možnostiam výraznejšej aplikácie aj na Slovensku. Rozdielnosť a individualita sa môže prejavíť na jednej strane v zaujímavých interiérových riešeniach a vnútorných priestorových vzťahoch hotela, na strane druhej v prepojení interiéru s exteriérom, resp. vytváraním prechodov exteriéru do interiéru ako pokračovaním ulice v uzatvorenom priestore hotela. Samozrejme, že najväčšou mierou sa prejavuje individualita v rôzne zvolených doplnkových funkciách hotela. Môžeme takto prejsť príklady od Singapuru, cez Viedeň, až po Košice. Zvolené projekty majú spoločný individuálny prístup, s chápaním určitej rozdielnosti, nápaditosti a možno trochu výstrednosti oproti bežnému riešeniu. A všetky majú svoje dôvody, prečo volia takéto riešenie. Nie je to len bezúčelový imidž.

Prvým príkladom je hotel **PARKROYAL on Pickering** od architektonického ateliéru WOHA, zrealizovaný v roku 2013 v Singapure. Hotel bol koncipovaný ako hotel – záhrada. Masívne zaoblené „sky-záhrady“, ovešané tropickými rastlinami, kríkmi a palmami, sú zavesené na každej štvrtej úrovni medzi blokmi izieb. Zeleň je rozptýlená v celom komplexe a stromy a záhrady hotela sa spájajú s tými z priľahlého parku a vytvárajú akýsi pomyselný súvislý pás mestského parku.

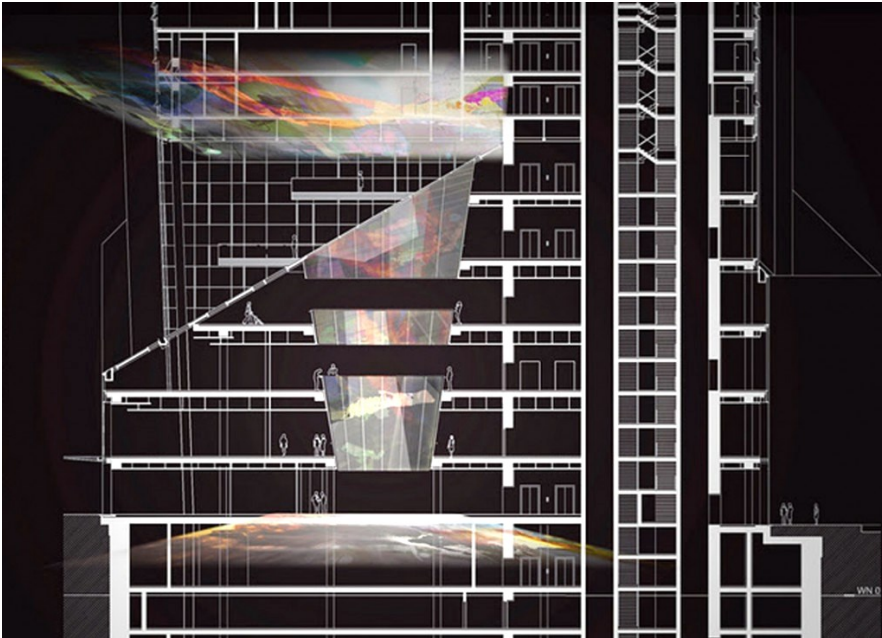
Obr. 71: Hotel PARKROYAL on Pickering, Singapur, 2013.

Zdroj: <http://www.archdaily.com/363164/parkroyal-on-pickering-woha-2/>

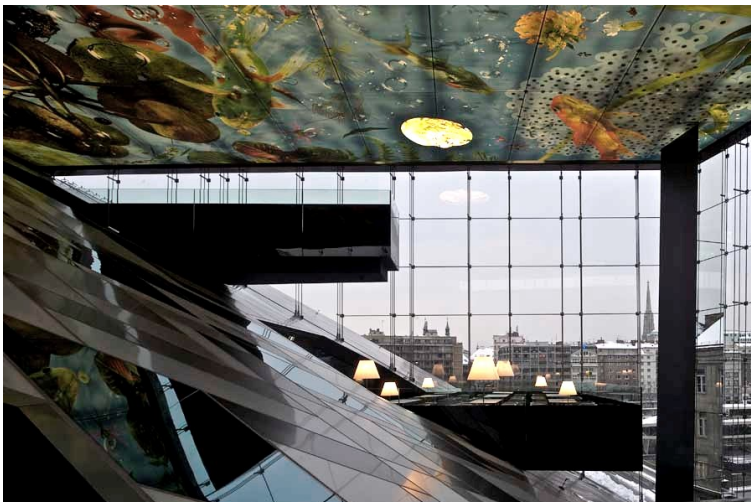
Viedenský príklad je **hotel Sofitel Viedeň** od architekta Jeana Nouvela. Sofitel otvoril svoje dvere verejnosti v decembri 2012 a je zložený s množstva funkcií. Hotel triedy 5 so 182 izbami a apartmánmi, multifunkčný komplex s konferenčnými priestormi, fitness klubom, reštauráciou s panoramatickým výhľadom na 18. podlaží a obchodnými priestormi na rozlohe 4900 m². A k tomu veľa parkovacích príležitostí. Špecifický je samozrejme farebným stropom nad strechou sokla s motívom akvária, ktorý sa vyníma najmä zvonku a takzvaným zlatým koberecom v podstrešnej reštaurácii Le Loft.

Obr. 72: Hotel Sofitel, Viedeň. Jean Nouvel. Zdroj: <http://reality.etrend.sk/realitny-biznis/nouvelov-hotel-zaziaril-vo-viedni.html>

Obr. 73: Sofitel Viedeň, schéma prechodu osvetlenia farebného stropu do interiéru. Zdroj: www.feelguide.com

Obr. 74: Hotel Sofitel, Viedeň. Zdroj: http://www.e-architect.co.uk/vienna/sofitel_vienna_stephansdom.htm

Iným príkladom, ktorý však potvrdzuje pravidlo, že nielen funkciou a ponúkanými službami môže byť hotel iný, je **hotel Topazz vo Viedni**. Je to možné dosiahnuť architektúrou, aj keď pre majiteľa to nemusí znamenať, že hostia sa budú vracaať, keďže v ňom nájdú v zásade klasický program aj izby a jediným rozdielom oproti bežným hotelom je iný tvar okna.

Obr. 75: Hotel Topazz, Viedeň. Autori: BWM Architects <http://www.archdaily.com/252959/hotel-topazz-bwm-architects/>

Zaujímavým slovenským hotelom v tejto kategórii je hotel **Roca v Košiciach**. Architekti Juraj Koban a Štefan Pacák riešili rekonštrukciu zanedbanej administratívnej budovy jej konverziou na nevelký, ale

efektívny hotel. Hotel Roca je typický mestský hotel, ktorého charakter sa začína už od fasády. Predsadené veľkoformátové čiernobiele fotografie zo sieťoviny s motívami mestského života evokujú biznisový imidž. Aj interiér hotela je riešený s cieľom pútavo a inak ako doteraz zaplniť miesto v ponuke menších biznis hotelov na krátke pobyty. Reštaurácia a kaviareň sú spestrené knižničnými policami s knihami o umení, drobnými doplnkami. Autori sa snažili vytvoriť príjemné prostredie, ktoré by evokovalo obývačku. Aj v riešení izieb architekti zvolili iný systém, pri ktorom sa inšpirovali podobne riešenými hotelmi v zahraničí. Využili trojdielne okno, pričom v jednom diele je sklo už súčasťou kúpeľne, ktorá je vďaka tomu presvetlená a prevetrávaná. V niektorých užších izbách zasunuli posteľ do steny, takže sa izba opticky výrazne zväčšila.

Obr. 76: Hotel Roca Košice. Zdroj: www.hotelrocakosice.sk

Obr. 77: Hotel Roca Košice. Zdroj: www.vydavatelstvoeurostav.sk

4.2 Odras nových koncepcií v dispozícii a hmotovo-priestorovom riešení

Nové architektonické koncepty mestských hotelov neprinesli zásadné zmeny v primárnej koncepcii vzťahu ubytovacej časti, služieb a hospodárskej časti, čo navonok navodzuje dojem, že okrem riešení vyššej komplexnosti doplnkových služieb sa nič iné nezmenilo. Zaujímavé zmeny však nastali vnútri jednotlivých dispozično-prevádzkových okruhov.

Vo všeobecnosti môžeme sledovať dôsledné dispozično-prevádzkové členenie na okruhy:

- **Ubytovanie a vstup**
- **Základné (stravovanie) a doplnkové služby**
- **Hospodárska časť**
- **Parkovanie (statická doprava).**

Ubytovacie a vstupné priestory sú primárne tie, ktoré navštívi každý hotelový hosť, bez ohľadu na to, či bude využívať základné alebo doplnkové hotelové služby. Ubytovaciu a vstupnú časť hotela tvoria:

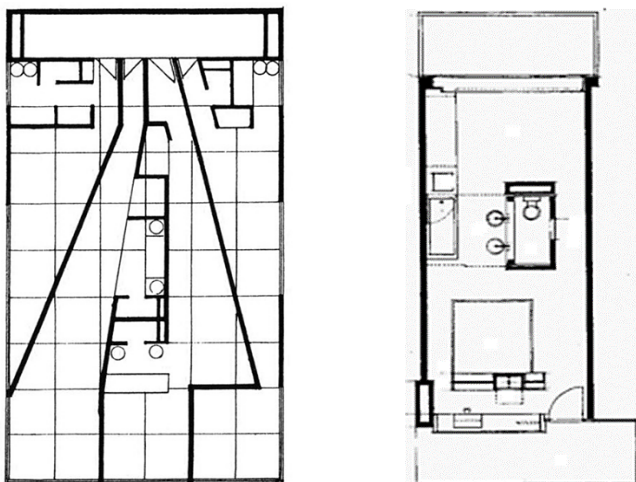
- Lôžková časť – izby a priestory podlažných hál, servisu a pohotovostných hygienických zariadení
- Časť príjmu – hotelová hala s lobby priestormi, hygienické a šatňové zariadenia pre návštevníkov, recepcia a vrátnica.

Súčasným trendom je v aktuálnych konceptoch hotelov, aj napriek množstvu konzervatívnych riešení, inovatívnosť v riešení izieb. Jednou z alternatív sú **inovatívne izby, tzv. „free“ izby.**

Niekoľkodesaťročná stagnácia v oblasti riešenia hotelových izieb, viedla k tomu, že viditeľná zmena pri renovácií izieb sa týkala maximálne riešení povrchov, čo nezmenilo základnú koncepciu. Dnes už existuje celý rad hotelov, ktorých izby preukazujú z rôznych hľadísk radikálne inovácie.

Multifunkčnosť izby sa snažia architekti v nových koncepciách pretaviť do jej členenia na „funkčné zóny“, ktoré izba má a vždy aj mala, iným spôsobom. Niektoré zachovávajú typický pôdorys izby, len jednotlivé funkcie sú v izbe inak rozmiestnené a rozdeľujú ju tým na dennú – pracovnú, nočnú a hygienickú zónu. Druhý typ posúva toto delenie aj v pôdorysnom tvarovaní izieb. Prelomový bol návrh z roku 1989 od architekta Jeana Nouvela, ktorý nabúral zvyčajnú koncepciu izieb svojím riešením v hoteli Saint James v Bouliac. Všetky izby sa postupne od

vstupu rozširujú alebo zužujú diagonálnym smerom k pravouhlému priestoru na konci izby, určenému pre posteľ s výhľadom do krajiny.²⁴

Obr. 78: Hotel Saint James, Bouliac. Pôdorys typického podlažia. (Keck: 1998)

Obr. 79: Meili, Peter – izba pre súťažný návrh hotela Hyatt v Zürichu. (Keck: 2007)

Pri súťažnom projekte pre Hyatt hotel v Zürichu v izbe, ktorú navrhli švajčiarski architekti Meili a Peter, je centrom priestoru kúpeľňa a nie posteľ – ako to bývalo zvykom. Kúpeľňa rozdeľuje priestor na spálňovú a obytňú časť, pričom môže byť otvorená striedavo do obidvoch častí. Presvetlenie priestoru nočnej časti izby je dosiahnuté presklenou konštrukciou stien kúpeľne. Takže kúpeľňa sa stáva integrovanou súčasťou izby a jej zariadenia a nie oddelenou hygienickou komorou. Ďalšiu alternatívu inovatívnosti v riešení hotelových izieb prinášajú na hotelový trh **nové izby v starej substancii – konverzie**. Zmena funkcie starých objektov sa od 70. rokov, s rastúcou pamiatkovou ochranou, stala jednou z obľúbených tém. Prvý veľmi sledovaný projekt tohto druhu v oblasti prechodného ubytovania bol Hotel 71 Nyhavn v Kodani, kde architekti Hertz a Thomsen v roku 1974 vstavali luxusný hotel do nepoužívanej budovy prístavného skladu.

²⁴ „Interiér izieb je vedome strohý, aby nič nenarušovalo fenomén výhľadu. Materiály ako terazzo na podlahy, hladké steny, nábytok z bieleného dubového dreva, kov a iné biele materiály dávajú izbám jasnú, presvetlenú atmosféru. Kúpeľne sú oddelené od priestoru izby presklenými stenami. Posteľe sú zvýraznené prevýšením, ktoré umožňuje výhľad a panoráma výhľadu sa tak stáva obrazom, ktorý izbu naplňa. Všetky izby sú zariadené rovnakým nábytkom, ktorý navrhoval sám Jean Nouvel.“ [Keck: 1998]

V prípade konverzie nejde ani tak o stavebno-historickú hodnotu objektu, ale skôr o fascináciu nečakaného a kontrasty, ktoré dajú nezvyčajným priestorom atraktivitu. Preto nielen paláce a kláštory, ktorých zmeny na hotely sú už tradičné, ale stále viac profánne stavby obsadzujú nové hotelové prevádzky. Obilné silá, sklady, vodné veže, dokonca aj väznica už boli prestavané na hotel. Hlavným argumentom pri prestavbe zostáva výhodná poloha objektu a priestorové možnosti. **Je jednoznačné, že pri riešení izieb v existujúcich objektoch môže prísť k odchýlkam od noriem vo veľkostiach a charaktere priestorov.** Podľa situácie môžu pritom vzniknúť neobvyklé riešenia. Príkladom takéhoto riešenia je aj Town Hall Hotel od rareLocation Architects v Londýne, zrealizovaný v roku 2010 konverziou a dostavbou starej radnice. V aktuálnych hotelových konceptoch nájdeme aj príklady riešení, keď **kúpeľňa tvorí prvok interiéru hotelovej izby.**²⁵ „Historik architektúry Sigfried Giedion považuje hotelovú kúpeľňu za predchodcu štandardnej kúpeľne vôbec a poukazuje na to, že prostredníctvom hotelov sa kúpeľňa dostala do amerických domácností. Prvou stavbou, pri ktorej sa kúpeľne stali dôležitým prvkom jeho celkovej koncepcie bol bostonský hotel Tremont House postavený v roku 1829.“ [Knirsch: 2001] Pri nových konceptoch izieb má dôležitú a rozhodujúcu úlohu práve poloha kúpeľne, pretože v rámci koncepcie hotelovej izby dáva kúpeľňa snáď jedinú možnosť vybočiť zo zaužívanej šablóny. Okrem zmeny jej polohy od tmavého priestoru priamo pri vstupe ďalej do priestoru izby, je posunom k veľkorysosti riešenia **otvorenie hotelovej kúpeľne.** Určitú stiesnenosť priestorov je možné prelomiť **stieraním hraníc medzi funkčnými zónami izby** – zjednodušene povedané, koncipovať čo najotvorenejší priestor. Prvé pokusy o otvorenie kúpeľne priniesli len jej optické spojenie so „zvyškom“ izby a ponechanie priestorového oddelenia. Prvýkrát v dejinách hotelov otvoril kúpeľňu Jean Nouvel v už spomínanom hoteli Saint-James. Po strop siahajúce presklené steny slúžili ako ochrana proti postriekaniu vodou, ale dvere chýbali úplne. Podobných riešení už dnes nájdeme veľa: jeden z prvých bol aj hotel Josef v Prahe od Evy Jiříčnej či Es hotel v Ríme od architektov Rosseliho a Kinga. V rámci riešení hotelov formou konverzie je zaujímavým príkladom otvorenia izby včítane priestoru šatníka hotel La Purificadora od Serrano Monjaraz arquitectos v Mexiku, zrealizovaný v roku 2011.

²⁵ „..... Hotel musí veľmi dbať na vybavenie svojich kúpeľní – existuje priama súvislosť medzi cenou za hotelovú izbu a tým, čo je k dispozícii v kúpeľni.“ George Plimton

Základné smery koncepcie zariadenia hotelovej izby dnes v podstate určuje právo na individualitu a originalitu. Priestor izby zostáva stále obmedzený jej plochou a funkciami, ale možnosť riešenia interiéru dáva napriek tomu množstvo možností nielen v oblasti použitia materiálov, farieb a dizajnu samotného nábytku, ale aj v samotnom priestorovom usporiadaní. A to by malo byť navrhnuté tak, aby zostala stále otvorená široká škála variácií a možností zariadenia.

Obr. 80: Design hotel 21 Cakov – Makara.
 Autori: Kalin Cakov, Emil Makara, 2008.
 Zdroj: Atelier Cakov, Makara.²⁶

²⁶ Hlavnou myšlienkou bolo vytvoriť na Slovensku hotel, ktorý poskytne návštevníkom okrem nadštandardných služieb 21 atmosfér, 21 zážitkov a 21 pocitov, vyjadrených rôznorodosťou hotelových izieb. (Obušek: 2009)

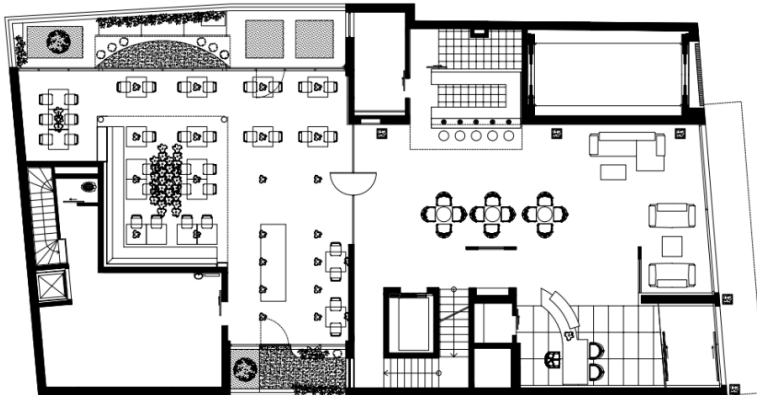
Obr. 81: Town Hall Hotel, hotelová izba. Londýn. Zdroj: <http://design-afterhours.blogspot.sk/2011/05/town-hall-hotel-apartments-london-uk.html>

Obr. 82: hotel La Purificadora, hotelová izba. Mexiko. Zdroj: <http://en.visitlatin.com/puebla-hotels/la-purificadora-hotel-pictures.htm>

Vstupné priestory (časť príjmu) hotela sú komunikačným uzlom verejnej prevádzky hotela, centrom konceptu na koordináciu funkčných priestorov hotela. Dôležité je zachovať ľahkú orientáciu pre hostí aj pasantov a prehľadnosť v štruktúre vertikálneho aj horizontálneho komunikačného systému. Vstupné priestory hotelov majú stále bohatší funkčný repertoár. Samotné základné funkcie priestoru dnes už okrem **recepce a lobby**²⁷ – haly, tvoria aj priestory **lounge**²⁸ a **baru** (tzv. lobby bar). Okrem vybavenia hosťa s požiadavkami ubytovania sa často už v týchto priestoroch začínajú obchodné stretnutia, čo má vplyv na zmenu pomeru veľkosti jednotlivých funkčných zón hotelovej haly. Na dôležitosť naberajú priestory čakania, oddychu, krátkych stretnutí – lounge, obohatené o možnosť malého rýchleho občerstvenia, barom, prípadne detským kútikom. Pri veľkých mestských hoteloch sú zriaďované VIP lounge pre prijímanie prominentných hostí.

²⁷ Lobby – hala, foyer alebo čakací priestor pri vstupe alebo blízko vstupu do budovy, ako napr. hotel či divadlo. Zdroj: <http://www.thefreedictionary.com/lobby>

²⁸ Lounge – verejný čakací priestor, ako v hoteli alebo na letisku, často obsahujúci hygienické zariadenia a fajčiarske priestory. Zdroj: <http://www.thefreedictionary.com/lounge>

Obr. 83: Hotel Avance, Medená ul., Bratislava, členenie priestoru vstupu na časť recepcie, lobby, lounge a baru pri prevádzke malého hotela. Zdroj: ARCH 9/2008.

Hotelové haly sú vzhľadom na zachovanie mierky priestoru často pri svojej veľkej podlahovej ploche koncipované úmerne tomu cez dve podlažia. Rozvinutím tejto koncepcie je átriová hala ako zóna pokoja, oddelená od ruchu ulice, presvetlená zhora.

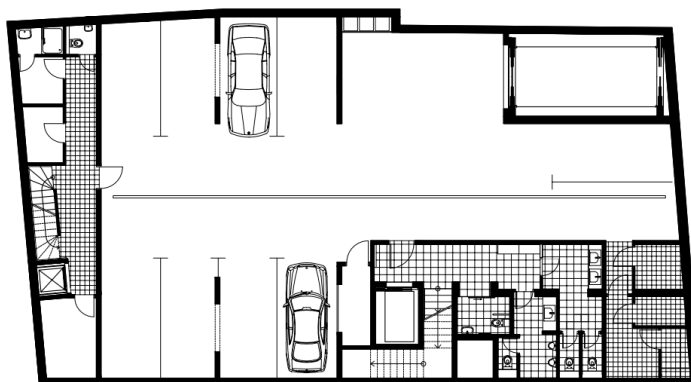
Oblasť **doplňkových služieb** prešla v rámci hotelovej výstavby najväčším prerodom, resp. rozvojom, keď sa štandard hotelového programu – rozsah ponúkaných služieb, stal popri polohe jedným z najzávažnejších determinantov hotelového konceptu. Hotel sám osebe sa stáva destináciou. Cestujúci si už hotel nevyberajú len podľa lokality cieľa, ale stále viac ich výber ovplyvňuje design a individuálna ponuka.

V návrhu hotela na základe rozšírenej ponuky služieb a podľa polohy ich integrácie v rámci objektu dochádza k nutnosti prispôbiť veľkosť a usporiadanie hotelovej haly, pokiaľ slúži spoločnému vstupu hotelových hostí aj verejnosti. Jedným z riešení je aj samostatný kontrolovaný vstup pre verejnosť do priestorov **wellness a fitness centier, alebo konferenčných, či business priestorov.**

Dispozično-prevádzkový okruh hospodárskej časti hotela profituje z technického a technologického rozvoja. Prevádzky zázemia gastronomických zariadení, technických a technologických zariadení budovy a zázemia ostatných prevádzok doplnkových služieb na základe toho minimalizujú svoje priestory.

Poskytnutie dostatku **parkovacích a garážových miest** pri dnešnom stupni automobilizácie a nárokoch jednotlivých prevádzok na počet

parkovacích státí môže byť rozhodujúcim prvkom ako v prípade rozpočtu, tak aj pri koncepcnom návrhu hotela. Práve riešenie parkovacích možností ovplyvňuje často klientov prvý a posledný dojem z hotela. Na druhej strane môže aj prevádzku úspešného hotela ovplyvniť nedostatočné množstvo, alebo nevyhovujúce parkovanie a garážovanie. Pri realizácii mestského hotela, hlavne v centrálnych mestských zónach, je stiesnený priestor a prvý problém nastáva už pri návrhu rámp do podzemných garáží. Preto sa často v takýchto prípadoch používajú autovýťahy a v suterénnych priestoroch garáží podľa potreby zakladače, ktoré šetria priestor komunikácií vzhľadom na ich rozmery pri dodržiavaní polomerov otáčania jednotlivých typov vozidiel. Pri rekonštrukciách a revitalizáciách existujúcich hotelov a konverziách na hotelové prevádzky je zabezpečenie dostatočnej kapacity parkovacích príležitostí zabezpečované v rámci objektu, resp. jeho pozemku len v rámci možností.

Obr. 84: Hotel Avance, Medená ul., Bratislava, Peter Flimel, Olga Babjaková, 2007 – 2008, 1. PP – garáž s autovýťahom. Zdroj: ARCH 9/2008.

Čo sa týka pretavenia nových konceptov do **hmotovo-priestorových foriem hotelov**, tak sa v súčasnosti kompatibilita funkcií hotela dosahuje ich integráciou v rôznych podlažiach hotela, nielen v parteri, ako to bolo doteraz zvykom. Za pomoci vertikálnych a horizontálnych komunikácií sa vytvorí živá štruktúra hotela. To je možné dosiahnuť ako v kompaktnej hmote mestského downtown hotela, tak aj v rôznorodej hmotovej kompozícii suburbánneho hotela, samozrejme vždy s dodržaním optimálnej orientácie hotelových izieb a vhodnej návaznosti jednotlivých funkčno-prevádzkových celkov hotela. Parter napriek tomu spája všetky funkcie do jedného celku. Jeho línie by mali vymedziť základné zóny –

nástupnú s väzbou na ulicu a parkovisko a relaxačno-pobytovú s kontaktom na rekreačnú časť exteriéru. Klasické zastavovacie formy tak často nahrádzajú voľnejšie prístupy k priestorovej a hmotovej skladbe.

4.3 Splynutie foriem trvalého a prechodného bývania, alebo hotelierstvo versus parahotelierstvo

Pre hotelierov je z hľadiska rozšírenia možností využitia veľmi zaujímavá hybridizácia, pretože poskytuje ďalšie možnosti ich komerčného využitia. Jedna zo súčasných marketingových stratégií pozostáva vo výstavbe a predaji rezidenčných nehnuteľností v susedstve s hotelmi, alebo dokonca v kombinácii s nimi. Výhoda je v získaní kapitálu na renováciu existujúcich hotelových zariadení a súčasne využití hotelového servisu pre rezidentov. „Servisované apartmány“ môžu byť prepojené s hotelom, alebo byť z neho vyčlenené, ale na trhu nehnuteľností sa ponúkajú ako samostatný produkt. Táto myšlienka bola prezentovaná už začiatkom 20. storočia pod názvom „Boardinghouse“ (ubytovňa, hostel, penzión). Dnes sú to ponuky pre zákazníkov, ktorí potrebujú bývanie mimo domova na určitý čas, s prestávkami, alebo bez nich. Prednosťou apartmánov so službami, oproti hotelom, sú väčšie priestory a vďaka zabudovanej kuchyni aj možnosť sebestačnosti. Niektoré služby, ktoré sú pre hotel samozrejmosťou, musia byť v tomto prípade dokúpené.

Práve v mestách vzniká týmto spôsobom nová hybridná forma ubytovacieho sektoru, do určitej miery mestský výškový variant rekreačného zariadenia. Ukazuje sa, že hranice medzi hotelierstvom a parahotelierstvom začínajú splývať. Parahotelierstvo zahŕňa v zásade štyri rôzne formy ubytovania: ubytovanie v súkromí (prázdninové domy a byty, súkromné izby), campiny, turistické ubytovne a chatové osady. Pokiaľ mobilita, ktorá nastúpila po druhej svetovej vojne vývoj týchto foriem do značnej miery vysvetľuje, sú so súčasnými formami „nomádizmu“ spojené nové formy parahotelierstva: napríklad **byty na určitý čas**, ktoré sú recepčnou službou spojené s hotelom, sú však predsa len výrazne odlišené od hotela, hlavne ďaleko väčšou súkromnou sférou a chýbajúcim 24-hodinovým izbovým servisom.

Dostávame sa však až do polohy, kedy môžeme konštatovať postupné stieranie rozdielov hotelierstva a parahotelierstva, a začneme si klásť otázku, či nie je už aj mestský nájomný dom v súkromnom majetku hotelom.

ZÁVER, alebo prognóza

Cestovanie dnes začína už oveľa skôr ako skutočná dovolenka, resp. pracovná cesta. A to online. Informácie a získanie názorov iných zákazníkov sa stávajú stále dôležitejšou súčasťou plánovania cesty s ďaleko-siahajúcimi dôsledkami pre marketing.

Stratégie hotelového marketingu sa v zásade môžu uberať dvoma smermi. Jednou je **cesta rozdielnosti a individuality hotela**, za výraznej podpory komplexnosti poskytovaných služieb, pretože bez nej nebude dlhodobou účinná. Druhou možnosťou je **polyfunkčné riešenie prevádzky** (svojou intenzitou stiera rozdiely v rámci zaradenia hotelového zariadenia do jednotlivých kategórií určených legislatívou). Často bývame svedkami, že najmä staršie hotely, ktoré v minulosti hrdo vítali známe osobnosti, dnes takmer zívajú prázdnotou. Dôvod je jednoduchý: majú väčšinou monofunkčný charakter a nedokážu pružne reagovať na stále sa zvyšujúce požiadavky klientov. To znamená, že **mnohofunkčnosť, resp. komplexnosť hotelových zariadení je nevyhnutná pre ich ekonomickú udržateľnosť.**

Trendy v oblasti cestovného ruchu dnes korelujú v pohybe medzi domovom a prácou a v nervovej sieti ekonomickej spoločnosti sú preto hotely jedny z hlavných uzlov a ako uzlové sa aj musia správať. Či je niekto na ceste ako súkromný hosť, alebo obchodný cestujúci, nebude už v budúcnosti tak ľahko od seba rozoznateľné. Trhom luxusu sa stáva trh s „pôžitkom“, to znamená, že miesto materiálnych hodnôt často platíme za zážitok. Z toho vyplýva svojím spôsobom „comeback“ grand hotelov, s ponukou nových príležitostí pre hotel vo forme malého komfortného hotela s privátnou atmosférou, špecifickým zameraním a zaradením do vyšších tried luxusu, ako sú boutique hotely, business hotely, design hotely a apartmánové boutique hotely. Masové trhy budú zohrávať čoraz menšiu úlohu, pretože pre zvyšujúcu sa individualizáciu v spoločnosti sa čoraz viac rozchádzajú aj potreby cestujúcich.

Napriek tomu sa dá očakávať, že multifunkčné (mixed – use) komplexy, ktoré obsahujú hotely budú naďalej prosperovať v centrálnych aj okrajových polohách miest. Služby a vybavenie poskytované hotelmi sú uznané ako benefit k jednotlivým typom stavieb ako sú napríklad administratívne budovy, obytné kondomíniá, univerzitné kampusy, dopravné centrá, voľnočasové komplexy, konferenčné centrá, nákupné centrá a zdravotné komplexy. A naopak, hotel profituje z blízkosti týchto funkcií. V tejto polohe je v budúcnosti aj priestor pre segmentáciu a rozrastanie hotelových sietí, ktoré v takomto prípade umožní

jednotlivým hotelom ponúknuť niekoľkonásobne reťazcové produkty pod jednou strechou a prosperovať zo súčasného využívania hotelových zamestnancov a zariadení zázemia so zachovaním oddelených vstupov, recepcií, reštaurácií, servisovaných apartmánov, bytov pre dlhodobé bývanie a ostatných zariadení.

Prichádzajúci vek by mal byť svedkom pokračujúcej celosvetovej expanzie ubytovacích zariadení slúžiacich obytným, voľnočasovým aj obchodným trhom. Nová zmes sa bude pohybovať od vertikálnych veží ultratelov a servisovaných kondomínií až po low-density obytné štvrte so službami rekreačného rezortu, alebo po koncepty tak rôzne, ako sú flexibilné business apartmány v centre mesta a v prímestských lokalitách, alebo zábavné hotely či futuristické destinácie v podmorských a iných extrémnych lokalitách.

V slovenských podmienkach sa pravdepodobne budú hľadať koncepty, pri ktorých nemusí bezpodmienečne ísť o veľkolepé nadrozmerné projekty hotelového mesta typu Dubaj, skôr objekty v optimálnej mierke prostredia, s myšlienkou a s nápadom. Aj keď nie je vylúčené, že sa raz napríklad bratislavská nábrežná zóna s pokračovaním „riverparkov“ a „euroveí“ takémuto konceptu priblíži vo forme projektov zahŕňajúcich rôzne možnosti trvalého a prechodného ubytovania, s rôznou formou vlastníctva, a stane sa tak centrom turistického rozvoja mesta.

Každopádne treba hľadať možnosti s výrazným kvalitatívnym zvýšením štandardu oproti predchádzajúcemu vývoju masového princípu prechodného ubytovania a prehodnotiť súčasnú klasifikáciu ubytovacích zariadení vzhľadom na ich zaradovanie do kategórií a tried (hviezdičiek). Aj hotel triedy 1 či 2 bude vyžadovať inú kvalitu vybavenia a poskytovaných služieb, ako to bolo doteraz. Nemôžeme posudzovať úroveň prechodného ubytovania len na základe vybudovaných kapacít v oblasti hotelov vyšších tried. Je dôležité zaradiť do klasifikačnej siete aj hotely kategórie budget – nízkonákladové, o ktoré je pri náraste mobility veľký záujem hlavne u nastupujúcej mladej generácie.

Súčasná mnohosť a rôznorodosť hotelovej architektúry naďalej nechá vedľa seba vyrastať malé individuálne ubytovacie zariadenia aj gigantické projekty ultratelov, dá sa však predpokladať, že pri narastajúcej individualizácii spoločnosti aj tieto budú musieť hľadať svoju cestu ako vystúpiť z anonymity globálneho sveta.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. BELLUŠ, Emil: Teória architektonickej tvorby. Štátne nakladateľstvo. Bratislava. 1955.
2. BITUŠÍKOVÁ, Alexandra: Urbánna antropológia, Východiská a perspektívy. UMB FHV, Banská Bystrica, 2003, ISBN 80-8055-837-X.
3. BUČEKOVÁ, I.: VÝVOJ PRIESTOROVEJ ŠTRUKTÚRY SIETE HOTELOV NA ÚZEMÍ BRATISLAVY.. Geografický časopis, 59, 2007, 1, s. 65 – 81, ISSN 1335-1257.
4. CANDILIS, Georges: Planen und Bauen für die Freizeit, Stuttgart 1972.
5. DE HOOG, Mauritz: The Dutch Metropolis, Designing Quality Interaction Environments. THOTH Publishers, Bussum. 2013. ISBN 978-90-6868-599-2.
6. DULLA, Matúš: Dejiny architektúry 20. Storočia, Vydavateľstvo STU, Bratislava, 2002, ISBN 80-227-1650-2.
7. DULLA, M. (Ed.): Emil Belluš. Regionálna moderna. (Katalóg výstavy.) Piešťany, SAS 1992. 120.
8. DULLA, Matúš, MORAVČÍKOVÁ Henrieta: Architektúra Slovenska v 20. storočí, Vydavateľstvo Slovart, Bratislava, 2002, ISBN 80-7145-684-5.
9. FERIANC, Dušan: Názory na lokalizáciu a funkčné zmeny v tvorbe mestských hotelov na Slovensku. In: Mestský hotel, Zborník z prednášok medzinárodného odborného seminára. Bratislava STU, 2003. ISBN 80-227-2186-7.
10. GAJDOŠ, Peter – MORAVANSKÁ, Katarína: Suburbanizácia a jej podoby na Slovensku. Sociologický ústav SAV. Bratislava. 2011 ISBN 978-80-85544-67-1.
11. HNILČÍK: <http://www.srra.sk/hnilcik/dataTB/B51.htm>
12. HNILIČKA, Pavel: Sídlní kaše. Otázky k suburbánnej výstavbe rodinných domů. Vydavatelství ERA, Brno. 2005. ISBN 80-7366-028-8.
13. HUBERTUS Adam: Strategies and Typologies in Hotel Design. In: DETAIL, Review of Architecture and Construction Details, 3/2007, Concept : Hotel Design, s. 172 - 179
14. Keck, Herbert: Hotels.Stadthotels. Institut für Wohnbau, TU Wien, 2004.

15. Keck, Herbert: Geschichte des Hotelbaus. Skriptum. Institut für Wohnbau, TU Wien, 2007.
16. Keck, Herbert: Das Hotelzimmer. Entwicklungen und Tendenzen. Forschungsarbeit am Institut für Wohnbau. TU Wien, 1998.
17. KNIRSCH, Jürgen: Hotels – Planan und Gestalten, Verlagsanstalt Alexander Koch, Leinfelden, 2001, ISBN 3-87422-610-7.
18. KRATOCHVÍL, Petr: Architektura a veřejný prostor. Zlatý řez. Praha. 2012. ISBN 978-80-903826-4-0.
19. LACIKA, Ján: Bratislava na starých pohľadniciach, DAJAMA, Bratislava, 2008, ISBN 978-80-89226-45-0.
20. LAWSON, Fred: Hotels, Motels and Condominiums: Design, Planning and Maintenance, The Architectural Press, London, 1976, ISBN 0-85139-292.
21. LORENZ, Suzanne: Architektursprache von Luxushotels in Dubai, Dizertačná práca. FU - Berlin, 2008.
22. MATUŠÍK, Ivan: Kamenné námestie. A21, s.r.o., 2007, ISBN 978-80-969843-5-1.
23. MAYR Otto, HIERL Fritz: Hotelbau. Handbuch für den Hotelbau. Verlag Callwey. München. 1962.
24. MINGUET, Josep Maria: Mini hotels. MONSA, Barcelona. 2011. ISBN 978-84-15223-36-8.
25. MRŇA, Ľ.: Liečebný dom Machnáč, Architektúra & Urbanizmus 29, 1995, č.1/2, s. 74-79.
26. NEMEC, Zdeněk: Košice 1780 – 1918 - Sečovce: Pergamen. 1994.
27. NOVACKÁ, Ľudmila: Hotelierstvo: Ubytovacie zariadenia a ich služby, SOFA / Edícia pre ekonomické a hospodárske poradenstvo, Bratislava, 1994, ISBN:8085752182.
28. PALEN, J. J.: The Urban World. USA. McGraw- Hill, Inc 1987.
29. Patúš, Peter: Projektová výstavba zariadení cestovného ruchu, [online] Vydavateľstvo EUROSTAV, s.r.o. 2009 [cit. 2012-04-23]. URL: <<http://www.4-construction.com/sk/clanok/projektova-vystavba-zariadeni-cestovneho-ruchu/>>
30. RUTES Walter, PENNER Richard, ADAMS Lawrence: Hotel Design-Planning and Development, Architectural Press, Oxford, 2001, ISBN 0-7506-4607-1.
31. SEDLÁČEK, Jan: Občanské stavby I., SNTL – Nakladatelství technické literatury , Praha, 1988, ISBN 04-728-88.
32. SELCOVÁ, Ľubica: Hybridy v bývaní ako experiment súčasnej doby. In: Fenomén bývania v kontexte architektúry 21.storočia, Zborník

- z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. FA STU, ÚABB, 2013, ISBN 978-80-227-3930-6. s. 17-20.
33. SCHRÁNIL Bedřich a kol.: Projektování staveb bytových a občanských, SNTL – Nakladatelství technické literatury, Praha, 1979, ISBN 04-721-79.
 34. SMITH, Douglas: Hotel and restaurant design. Design Council Publications. London. 1978. ISBN 0-435-86501-3.
 35. ŠÍBL, Drahoš a kol.: Veľká ekonomická encyklopédia. Vydavateľstvo Sprint, Bratislava, 2002, ISBN 80-89085-04-0.
 36. Tieng, Sophea: Hotel Design, Planning and Development. Soc Pub. 2018. ISBN 978-1773614328.
 37. TOP HOTELIERSTVO. Ročník V., 2011, Media/ST. Žilina. ISBN 978-80-89532-06-3.
 38. TOP HOTELIERSTVO. Ročník IV., 2010, Media/ST. Žilina. ISBN 978-80-969789-6-0.
 39. TOP HOTELIERSTVO. Ročník III., 2007, Media/ST. Žilina. ISBN 978-80-969789-6-0.
 40. TÓTHOVÁ, Zuzana: Konverzia s uplatnením hotelového bývania. In: Obnova kultúrneho dedičstva: Zborník referátov z Vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava, SR, 21.6.2012. - Bratislava: STU v Bratislave, 2012. - ISBN 978-80-227-3811-8. - s. 171-175
 41. TÓTHOVÁ, Zuzana: Mestský hotel 2. polovice 20. storočia na Slovensku zachovať, zmeniť funkciu, revitalizovať, asanovať? In: Proměny architektury 2. poloviny 20. století [elektronický dokument]. Ostrava : VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2012. ISBN 978-80-87079-27-0. s. 241-247.
 42. TÓTHOVÁ, Zuzana: Nové koncepty hotelových zariadení. In: Architektonické vízie mesta Galanta : Teória - Projekty. Bratislava: FA STU v Bratislave, Ústav architektúry obytných budov, 2012. ISBN 978-80-227-3807-1. s. 14-15.
 43. Tóthová, Zuzana: Stratégie a typológia v navrhovaní mestského hotela. In: Fenomén bývania v kontexte architektúry 21. storočia : Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou - 1. ročník, 27.11.2012, FA STU, Bratislava. Bratislava: STU v Bratislave, Fakulta architektúry, Ústav architektúry obytných budov, 2013. ISBN 978-80-227-3930-6. s. 32-34.
 44. TÓTHOVÁ, Zuzana. Premeny funkcií občianskej vybavenosti. Premena funkcií. Bratislava: SAS, 21. október 2004, s. 14-16.

Samostatná príloha časopisu Projekt, revue slovenskej architektúry, roč. XLVI.

45. VOLLAND, J. M. – GRANVILLE, B. – REBICK, S.: Grand Hotel, Redesigning Modern Life, Vancouver Art Gallery, Hatje Cantz Verlag, Ostfildern, 2013, ISBN 978-3-7757-3483-7.
46. WATSON, Howard: Hotel Revolution. Chichester : Wiley-Academy, Great Britain, 2005, ISBN 978-0-470-01680-0.
47. WOOD, Andrew: The hHotel and Resort Marketing Bible. Createspace Independent Publishing Platform. 2017. ISBN 1546494405.

Časopisy a katalógy:

ARCH o architektúre a inej kultúre, 9/2008, Archpress/Eurostav, Bratislava, ISSN 1335 – 3268

ARCH o architektúre a inej kultúre, 3/2010, Archpress/Eurostav, Bratislava, ISSN 1335 – 3268

ARCH o architektúre a inej kultúre, 1/2011, Archpress/Eurostav, Bratislava, ISSN 1335 – 3268

ARCH o architektúre a inej kultúre, 11/2012, Archpress/Eurostav, Bratislava, ISSN 1335 – 3268

Archithese, die Architekturzeitschrift der Schweiz, 2/2006, Niggli Verlag AG. ISSN 1010-4089

ASB, odborný časopis z oblasti architektúry, stavebníctva a developingu, 01-02/2010, Jaga, ISSN 1335-1230

doc. Ing. arch. Zuzana Tóthová, PhD.

HOTELY

Vydala Slovenská technická univerzita v Bratislave vo Vydavateľstve
SPEKTRUM STU, Bratislava, Vazovova 5, v roku 2024.

Edícia vysokoškolských učebníc

Rozsah 110 strán, 67 obrázkov, 2 tabuľky, 7,180 AH, 7,335 VH,
edičné číslo 6205, tlač ForPress NITRIANSKE TLAČIARNE, s. r. o.

85 – 223 – 2024

ISBN 978-80-227-5452-1

DOI: 10.61544/SINI6665